

© Bojan Mirdenović — Désert imprompté (CRO) / Bruce Davidson, Magnum, Photo — Les Marches de Selma, Alabama (FR) LE BAL / ERSILIA / Dante Farrisella — Planète Volk (IT) / Agnieszka Sadowska (POL) / Aljoša Bokan — Eva (SLO) / Julieta Dorin — Hartas (ESP)

Solidarność. Podaj dalej!

Edukacja – równość – różnorodność

Publikację opracowano na podstawie

Solidarity is About Youth: The voice of fraternity (2024)

Autorzy i autorki tekstów w polskiej wersji językowej

Agata Łuczyńska, Malina Baranowska-Janusz, Małgorzata Leszko, Agnieszka Pajączkowska, Maja Branka, Agnieszka Krawczak-Chmielecka, Izabela Meyza

Zdjęcia

Agnieszka Sadowska, Bojan Mrđenović, Julieta Dorin, Dante Farricella, Aljoša Bokan, Bruce Davidson

Konsultacje merytoryczne

Agnieszka Krawczak-Chmielecka, Izabela Meyza, Hubert Pajączkowski, Agnieszka Gwiazdowicz

Tłumaczenie

Jolanta Sobesiuk

Opieka merytoryczna

Agnieszka Gwiazdowicz

Redakcja i korekta

Katarzyna Radzikowska

Skład

Anna Wuls

Komisja Europejska, która finansuje program Solidarność. Podaj dalej! w ramach programu Erasmus+ nie odpowiada za treści przedstawione w tej publikacji, które są odzwierciedleniem poglądów jej autorów i autorek. Komisja Europejska nie ponosi odpowiedzialności za użycie materiałów zawartych w tej publikacji.

Solidarność. Podaj dalej!

PROGRAM EUROPEJSKI

EDUKACJA - RÓWNOŚĆ - RÓŻNORODNOŚĆ

Więcej informacji na stronie: szkolazklasa.org.pl

Projekt współfinansowany
ze środków:

Co-funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

Partnerzy programu:

Fundacja
Szkoła z Klasą

Spis treści

1	WSTĘP	5
	Europejski wymiar projektu	6
	Opis działania	8
	Jak wysłać kartkę – krok po kroku	9
	Przewodnik dla uczniów i uczennic – o projekcie krok po kroku	11
2	KONTEKST	12
	Sześć tematów edycji 2024	13
	Czym jest dyskryminacja?	19
	Przejawy dyskryminacji w życiu codziennym	21
	Edukacja na rzecz równości	24
	Ćwiczenia z edukacji antydyskryminacyjnej	27
3	FOTOGRAFIE I ĆWICZENIA	30
	Czym jest analiza obrazów?	31
	Czym są warsztaty pisania?	32
	Fotografie	35
	Zajęcia z analizy obrazu	47
	Warsztaty fotograficzne	53
	Warsztaty pisarskie	55
	O czym pamiętać? Kwestia języka	65
	Omówienie i podsumowanie projektu z dziećmi i młodzieżą	66
4	MATERIAŁY DODATKOWE	67

1. WSTEP

Europejski wymiar projektu

Program opiera się na francuskiej akcji *Jouons la Carte de la Fraternité* prowadzonej przez La Ligue d'Enseignement od 2002 roku. Od 2016 roku dzięki finansowaniu ze środków Komisji Europejskiej w ramach programu Erasmus + zyskał europejski wymiar. La Ligue d'Enseignement stał się jego liderem, a partnerami Fundacja Szkoła z Klasą (Polska), Fundación Cives (Hiszpania) i Centar Za Mirovne Studije (Chorwacja).

W 2019 roku nowym liderem programu został Centar Za Mirovne Studije (Chorwacja), a do grona dotychczasowych partnerów dołączyły dwie nowe organizacje: ARCI APS (Włochy) oraz Humanitas (Słowenia).

W Polsce szkoły po raz pierwszy wzięły udział w pilotażowej odsłonie programu w roku szkolnym 2017/2018.

Rola partnerów w projekcie:

Cives (Hiszpania)

Fundacja Cives to organizacja non profit stworzona przez obywateli i obywatelki uważających edukację za fundament społeczeństw demokratycznych. Jej głównym celem jest promowanie edukacji etycznej i obywatelskiej opartej na wartościach demokratycznych, prawach człowieka, szacunku i solidarności. Jej najistotniejsze działania to z jednej strony szkolenie nauczycieli i nauczycielek w zakresie demokratycznej edukacji obywatelskiej i praw człowieka, a z drugiej – promowanie obywatelstwa europejskiego poprzez inicjatywy przybliżające mieszkańcom i mieszkańcom UE jej instytucje oraz przyczyniające się do konsolidowania bardziej partycypacyjnej formy demokracji.

Cives czynnie uczestniczy w europejskich projektach mających na celu szerzenie i wymianę wiedzy z międzynarodowymi organizacjami pozarządowymi z dziedziny edukacji oraz pomoc i wzmacnianie więzi wewnątrz zrzeszonego w organizacjach europejskiego społeczeństwa obywatelskiego. W tym duchu fundacja Cives od ośmiu lat bierze udział w projekcie Solidarność. Podaj dalej! przyczyniając się do szerzenia solidarności jako kluczowego elementu edukacji i europejskich społeczeństw. Ze względu na swój rozmiar i czynny udział w licznych europejskich sieciach zadaniem fundacji jest rozpowszechnianie i wykorzystywanie rezultatów działania projektu.

Jego sukces w Hiszpanii dowodzi po raz kolejny istnienia szerokiej społeczności nauczycielskiej zaangażowanej w edukację obywatelską otwartą na wdrażanie

innowacyjnych narzędzi pedagogicznych w celu wspierania uczniów i uczennic w rozwijaniu krytycznego myślenia i stawaniu się odpowiedzialnymi i tolerancyjnymi obywatelkami i obywatelami. Nieustannie działamy na rzecz edukacji zdolnej osiągnąć ten cel!

Humanitas (Słowenia)

Centrum globalnego nauczania i współpracy Humanitas to organizacja pozarządowa założona w 2000 roku. Jej misją jest szerzenie świadomości na temat globalnych wyzwań oraz wspieranie inkluzywności i odpowiedzialności społecznej. Humanitas prowadzi edukację globalną (Global Education – GE) oraz warsztaty międzykulturowe dotyczące praw człowieka, uprzedzeń, stereotypów, mowy nienawiści, dyskryminacji i migracji dla uczniów i nauczycieli w szkołach. Poprzez te warsztaty szerzy ideę solidarności oraz kulturę dialogu i współpracy. Członkowie organizacji są przekonani, że projekt jest zbieżny z podejmowanymi przez nich działaniami i stanowi wartość dodaną do ich własnych przedsięwzięć.

W ramach projektu Solidarność. Podaj dalej! Humanitas współpracuje z 20–25 szkołami podstawowymi i średnimi oraz szkoli nauczycieli i nauczycielki w zakresie analizy zdjęć i pisanie listów. W warsztatach pisanie i fotograficznych uczestniczy łącznie około 1500 uczniów i uczennic, którzy piszą wiadomości z wyrazami solidarności i wysyłają je na pocztówkach do osób ze swojej społeczności. Ponadto w wybranych szkołach organizacja wdraża działania społecznościowe, w których to młodzież podejmuje decyzje.

Fundacja Szkoła z Klasą (Polska)

Do programu Solidarność. Podaj dalej! przystąpiła w 2016 roku, na zaproszenie francuskiego partnera, widząc w tym działaniu mądrą, edukacyjną odpowiedź na problem rosnącej polaryzacji, braku tolerancji i dyskryminacji, obecny zarówno w szkole, jak i w codziennym życiu. Programy Fundacji Szkoła z Klasą od 2002 roku wspierają rozwój kompetencji XXI wieku i kształcą młodych ludzi na świadomych i aktywnych obywateli. Fundacja pomaga szkołom stać się miejscami przyjaznymi, otwartymi i zaangażowanymi w rozwiązywanie problemów społecznych, wspierającymi różnorodność, w których panują relacje oparte na wzajemnym szacunku i zaufaniu.

Większość osób uczestniczących w programie bierze udział w akcji co roku. Fundacji udało się zbudować społeczność nauczycielek i nauczycieli zaangażowanych w szerzenie solidarności w swoich szkołach.

www.szkolazklasa.org.pl

www.facebook.com/fundacjaszkolazklasa

Arci (Włochy)

Arci APS to założona w 1957 roku włoska organizacja działająca na rzecz awansu społecznego. Jej zasięg obejmuje terytorium całego kraju. Liczy około miliona członków i członkiń, składa się z 17 komitetów regionalnych, 115 komitetów lokalnych oraz 4 400 klubów rekreacyjnych i kulturalnych. Główne obszary działania to:

- Kultura: misją Arci jest organizowanie wydarzeń rekreacyjnych i kulturalnych (muzyka, literatura, taniec, teatr, festiwale filmowe, kursy, programy kulturalne, itp.).
- Edukacja, szkolenie i badania: w zakres tego obszaru wchodzi zarówno zagadnienia kulturowe (muzyka, zajęcia teatralne, literatura, wideo, języki, itd.), jak i społeczne (doraźne szkolenia dla konkretnych odbiorców, np. koordynatorów społecznych, międzykulturowych).
- Migracja, prawo do ubiegania się o azyl i zwalczanie wszelkich form dyskryminacji i rasizmu: kampanie informacyjne i szerzące świadomość, wspieranie migrantów i migrantek, wsparcie ich samoorganizacji.

ARCI łączy hasła „kultura” i „społeczeństwo”, by prowadzić włączające i międzykulturowe działania społeczne skierowane do wszystkich obywateli i obywaterek, zarówno pochodzenia włoskiego, jak i innego, migrantów i migrantek, uchodźców i uchodźczyń, ze szczególnym uwzględnieniem osób w nieuprzywilejowanej sytuacji ekonomicznej, społecznej i kulturowej. Przez ostatnie pięć lat Arci przeprowadziło w szkołach znaczną liczbę działań edukacyjnych wspierających kompetencje społeczne uczniów i uczennic. Motywem przewodnim działań z udziałem młodzieży jest uczenie jej poszanowania różnorodności i walki z dyskryminacją osób pochodzących z innych miejsc poprzez dekonstrukcję stereotypów i obalenie przekonań opartych na ignorancji i strachu. Dlatego projekt Solidarność. Podaj dalej! jest całkowicie zgodny z priorytetami Arci i stanowi wspaniałą okazję do dalszych dyskusji, wspólnego rozwoju i promowania wartości wspólnotowych.

www.arci.it/

www.facebook.com/IscrivitiAllArci

www.instagram.com/arcinazionale

CPS (Chorwacja)

Centre for Peace Studies (Centrum Badań nad Pokojem) to organizacja zajmująca się ochroną praw człowieka i dążąca do zmian społecznych opartych na wartościach demokracji, antyfaszyzmu, niestosowania przemocy, budowania pokoju, solidarności i równości. Cele te realizuje poprzez aktywizm, edukację, badania, rzecznictwo i bezpośrednie wsparcie. Współpracuje ze społecznościami, inicjatywami, organizacjami, mediami, instytucjami i osobami prywatnymi w Chorwacji i zagranicą.

Wizją CPS jest solidarne, otwarte i niestosujące przemocy społeczeństwo, którego instytucje zapewniają pokój, stabilność społeczną, polityczną i ekonomiczną, równość oraz wolność wszystkich obywateli i obywaterek. Uwzględniając zachowanie równowagi między naszym istnieniem a środowiskiem naturalnym, członkowie i członkinie CPS biorą czynny udział w podejmowaniu decyzji, zarządzaniu dobrem wspólnym i rozwoju swoich społeczności.

Prowadzenie programu Solidarność. Podaj dalej! w ramach Erasmus+ przyczynia się do realizacji misji i wizji CPS. Daje możliwość pracy nad delikatnymi i złożonymi zagadnieniami ze szkołami, młodzieżą i lokalną społecznością, by rozwijać zdolność młodych osób do wprowadzania zmian, sprawiedliwości społecznej i solidarności.

www.cms.hr/

Ligue de l'enseignement

Ligue de l'enseignement to jedna z największych francuskich organizacji zajmujących się edukacją nieformalną. Powstała w 1866 roku Liga ma na celu zapewnienie dostępu do edukacji wszystkim, niezależnie od wieku, pochodzenia społecznego czy etnicznego. Działa również na rzecz promocji świeckiego społeczeństwa, solidarności wśród obywateli i obywaterek oraz aktywności obywatelskiej. 103 federacje wchodzące w skład Ligue de l'enseignement oraz 30 000 organizacji członkowskich prowadzi działania w obszarach kultury, edukacji i kształcenia ustawicznego, kultury i mediów, pracy społecznej, działań rekreacyjno-wychowawczych, środowiska i zrównoważonego rozwoju, sportu dostępnego dla wszystkich oraz międzynarodowej solidarności.

laligue.org/

Opis działania

Program Solidarność. Podaj dalej! opiera się na prostym pomysśle: jest jak wysłanie listu w butelce. Już ponad 20 lat 21 marca, w Międzynarodowy Dzień Walki z Dyskryminacją Rasową¹, dzieci i młodzież we Francji wysyłają kartki pocztowe do losowo wybranych osób. Od kilku lat do akcji dołączają szkoły z innych krajów, w tym z Polski².

Na pierwszej stronie kartek umieszczone są zdjęcia wybrane specjalnie z myślą o celu programu, jakim jest zwiększanie świadomości różnorodności społecznej. Z kolei na drugiej stronie pocztówki uczestnicy zapisują własne wiadomości wyrażające solidarność, które tworzą podczas warsztatów pisarskich. Adresaci i adresatki mogą odpisać autorom i autorkom, wykorzystując załączoną kartkę zwrotną. Odpowiedzi wysyłane są do organizatorów programu, a stamtąd trafiają do młodych nadawców i nadawczyń. Fundacja Szkoła z Klasą wyśle za darmo gotowy zestaw kartek pocztowych każdej instytucji, która będzie zainteresowana udziałem. Program uwrażliwia dzieci i młodzież (a także odbiorców pocztówek) na różnorodność naszego społeczeństwa, zachęca też do refleksji nad własnymi poglądami oraz uprzedzeniami dotyczącymi statusu materialnego, stylów życia, migracji, różnych modeli rodziny, relacji międzypokoleniowych i innych zagadnień. Co roku uczestnicy i uczestniczki programu wysyłają tysiące kartek do nieznanym. Dzięki temu tworzą się niezwykłe

relacje oparte na dialogu i wrażliwości na drugiego człowieka. Sukces ten opiera się na zaangażowaniu pedagożek i pedagogów, którzy chcą podejmować z podopiecznymi tematy takie jak solidarność, równość i różnorodność. Niniejszy podręcznik stworzyliśmy, by wesprzeć osoby chcące włączyć się w to działanie.

Cele działania

Głównym celem programu jest **zaangażowanie młodych ludzi w dyskusję** o różnorodności społecznej, dyskryminacji i różnych perspektywach widzenia rzeczywistości.

Cele szczegółowe

Pokazanie młodym, jak czytać obrazy, aby potrafili dostrzegać i interpretować sensy zawarte w przekazach wizualnych – wszechobecnych we współczesnym świecie.

Rozwijanie krytycznego myślenia i wyobraźni przez dyskusję o wartościach, poglądach i emocjach. Właśnie do tych trzech elementów dzieci i młodzież odnoszą się

w wiadomościach, które samodzielnie piszą i wysyłają.

Zastosowanie zdobytej wiedzy w praktyce przez napisanie i wysłanie własnej wiadomości bezpośrednio do nieznanego adresata. Działanie to zmniejsza dystans społeczny, buduje postawę zaangażowania oraz pomaga osobom uczestniczącym zrozumieć wartość solidarności, równości, sprawiedliwości i szacunku.

Szerzenie przesłania solidarności przez skontaktowanie się z losowo wybranymi adresatami, nawiązanie relacji z nimi oraz zachęcenie ich do odpowiedzi – podzielenia się swoją opinią.

1. Warto pamiętać o tym, że to tylko jedno z wielu świąt, które możecie wykorzystać do pracy z uczniami i uczennicami jako okazję do wysłania kartek.

2. Obejrzyj jak akcja została przeprowadzona w różnych krajach europejskich, w tym w Polsce: www.bit.ly/fraternitycard.

Jak wysłać kartkę – krok po kroku

1 | Oglądanie zdjęć i rozmowa o ich przesłaniu

Omówienie zdjęć i szczerą rozmowa na ich temat są punktem wyjścia do tworzenia przez uczniów wiadomości zamieszczanych później na kartkach pocztowych. Twoją rolą jako edukatora lub edukatorki jest przeprowadzenie zajęć w taki sposób, żeby uczniowie i uczennice dostrzegły znaczeniową wielowymiarowość zdjęć, mogły wymienić się poglądami, zmierzyć się z własnymi stereotypami i uprzedzeniami.

2 | Tworzenie wiadomości

W tym ćwiczeniu zdjęcie stanowi podpowiedź w procesie pisania. Istnieje wiele możliwych inspiracji do tworzenia własnych tekstów: emocje towarzyszące odbiorowi fotografii, dyskusja z rówieśnikami, osobiste historie i wartości. Twoim zadaniem jest uważne prowadzenie młodych osób w trakcie zajęć z pisania tekstów oraz podczas prezentacji (dzielenia się gotowymi pracami). Warsztat pisarski stymuluje wyobraźnię i kreatywność młodych osób oraz daje im przestrzeń, w której mogą stworzyć niepowtarzalne, a zarazem uniwersalne przesłanie do innych. Wskazówki skonstruowane są w taki sposób, by pomóc uczniom i uczennicom w wyborze formy tekstu.

3 | Poszukiwanie adresatów i adresatek

Uczniowie i uczennice wybierają osoby, którym wyślą kartki. Mogą w ogóle nie adresować swoich kartek i skorzystać ze wsparcia lokalnych oddziałów Poczty Polskiej: poprosić o wrzucenie kartek do losowo wybranych przez listonoszy skrzynek. Skorzystać

z adresów dostępnych publicznie (organizacji społecznych, instytucji publicznych, osób sprawujących funkcje publiczne). Mogą również wysłać kartki do szkół biorących udział w projekcie z innych krajów (lista znajduje się na międzynarodowej stronie projektu: <https://www.fraternity-card.eu/en/schools>). Niezależnie od sposobu wyboru adresatów warto poświęcić chwilę na to, by młode osoby wyobraziły sobie potencjalnego odbiorcę akcji.

4 | Odsetek odpowiedzi

Ważne, by przygotować młodych ludzi na to, że adresaci mogą nie odpowiedzieć na otrzymane wiadomości. Zazwyczaj na jedną klasę szkolną przypadają nie więcej niż dwie lub trzy odpowiedzi. Warto uświadomić nadawcę i nadawczynię, że to i tak dużo. Wskaźnik odpowiedzi przy losowych wysyłkach na masową skalę zwykle wynosi poniżej jednego procenta! Indywidualne decyzje adresatów dotyczące tego, czy odpowiedzą nadawcom, w żadnym stopniu nie świadczą o wartości przeprowadzonej akcji. Warto też podkreślić zbiorowy wymiar działania: wiele osób zdobędzie nową wiedzę i świadomość, nawet jeśli nie będą mogły czy chciały odpowiedzieć. Czasami zdarza się też, że adresaci zwlekają z odpowiedzią kilka miesięcy. Warto pod koniec działania pod koniec działania pokazać uczniom pozytywny wpływ projektu niezależny od liczby otrzymanych odpowiedzi (ćwiczenia Omówienie i podsumowanie projektu z młodzieżą).

5 | Przepisanie wiadomości na kartkę pocztową

Aby wiadomość zrobiła jak największe wrażenie, warto szczególną uwagę zwrócić na estetykę zapisu oraz zadbać o jasność przekazu. Nie należy jednak ograniczać ani narzucać formy wiadomości. Wszystkie konwencje są właściwe: rysunki, kaligrafia, ozdobne litery, kaligrama, kolaże itp.

6 | Wysyłanie kartek

Aby chronić dane osobowe nieletnich, upewnij się, że kartki podpisane są tylko pierwszymi imionami uczniów i uczennic. Ważne jest jednak wskazanie klasy i szkoły – dzięki temu organizator projektu będzie mógł przesłać otrzymane odpowiedzi właściwym instytucjom.

Przed wysłaniem pocztówek można ponumerować znajdujące się na nich teksty: umożliwi to powiązanie ewentualnej odpowiedzi z konkretną wiadomością wysłaną przez ucznia lub uczennicę. Kartki, których używamy w projekcie, nie mają typowego formatu pocztówkowego; są składane na trzy części. Ważne więc, by przed wysłaniem kartek docisnąć linie zgięcia twardym przedmiotem, a nawet skleić krawędzie taśmą. Dzięki temu kartka nie rozleci się w drodze do adresata. Naklejenie znaczka (wystarczy najtańszy) jest zadaniem nadawcy.

7 | Omówienie i podsumowanie projektu z młodzieżą

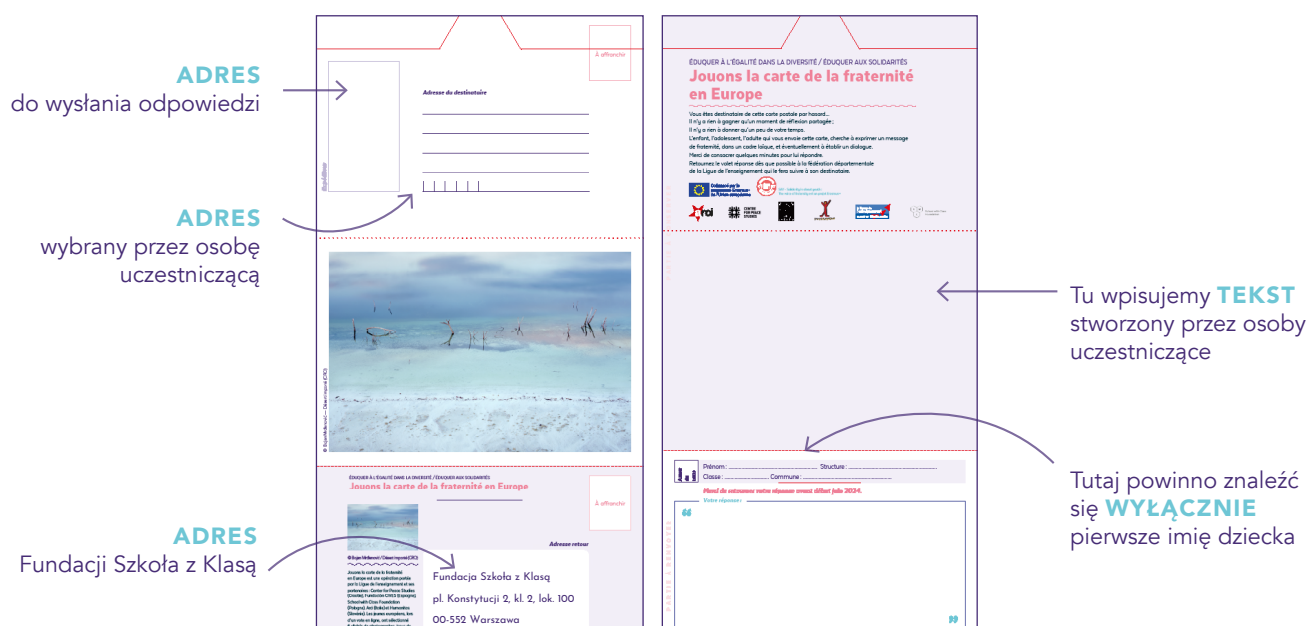
Udział w akcji Solidarność. Podaj dalej! to dla uczniów i uczennic proces edukacyjny, któremu towarzyszą emocje, przemyślenia, nowe doświadczenia pracy w grupie. Ważne, by praca w projekcie została przez młodzież omówiona i podsumowana, a uczestnicy dostrzegli wpływ podjętych działań niezależnie od tego, czy otrzymają odpowiedzi na kartki.

8 | Odpowiedzi na kartki i ewaluacja działań

Jeśli zdarzy się, że Wasza grupa dostanie niewiele odpowiedzi, można potraktować to jako punkt wyjścia do dyskusji w klasie. Ważne jest, by wszyscy mogli wyrazić swoje emocje (także frustrację) oraz zadać pytania. Po zakończeniu akcji prosimy o przesłanie do Fundacji Szkoła z Klasą następujących informacji, które pozwolą podsumować wyniki projektu:

- przykłady wysłanych tekstów (dwa lub trzy na grupę w zupełności wystarczą),
- kopie artykułów z lokalnej prasy, linki do publikacji online,
- liczba wysłanych kartek pocztowych (pozwoli to prowadzić statystyki akcji w Polsce i określić jej wpływ).

Szczególnie ciekawe, poruszające i oryginalne teksty stworzone w ramach projektu Solidarność. Podaj dalej! mogą zostać opublikowane w prasie lokalnej lub krajowej, zamieszczone w mediach elektronicznych, pokazane na wystawach itd.

Przewodnik dla uczniów i uczennic – o projekcie krok po kroku

1 | Oglądamy i analizujemy zdjęcia

Podczas warsztatu wspólnie przyjrzyjcie się z bliska sześciu zdjęciom, zastanówicie się nad nimi, będziecie dyskutować o swoich wrażeniach i poglądach, zadawać pytania, skupiać się na pracy fotografów i na tym, co chcieli przekazać. Dowiedziecie się, że zdjęcie można rozumieć na różne sposoby i że istnieje więcej niż jedna interpretacja fotografii.

2 | Zastanawiamy się, jak postrzegamy innych. Badamy stereotypy

Zapraszamy Waszą grupę do refleksji na tematy poruszone przez autorkę lub autora zdjęcia. Porozmawiacie o tym, jak postrzegacie innych ludzi i miejsca. Potem popracujecie nad stereotypami i uprzedzeniami, które mogą się przy tej okazji ujawnić.

- Czy wiecie, skąd wzięły się te myśli? Jakie doświadczenia, wiadomości, wartości i normy wpływają na wasze postrzeganie ludzi, miejsc, zdarzeń?
- Czy rozumiecie, skąd się biorą stereotypy i uprzedzenia, jakie czynniki wpływają na ich powstawanie? Dlaczego i w jaki sposób inni ludzie je wzmacniają?

3 | Piszemy wiadomości

Następnie dostaniecie pocztówkę z jednym z sześciu zdjęć i napiszecie na ich odwrocie wiadomości do nieznanymi adresatów. Pomogą Wam w tym ćwiczenia, które wykonacie podczas warsztatu pisarskiego. Wykorzystując swoje pomysły, stworzycie brudnopisy, a następnie przepiszecie gotowe wiadomości na pocztówki. Możecie je też dowolnie ozdobić i pokolorować. Podpiszecie się tylko imionami.

4 | Wysyłamy kartki

Należy:

- złożyć kartkę tak, aby nie otworzyła się w drodze do adresata,
- zaadresować kartkę, bądź ustalić z urzędem pocztowym, że listonosze dostarczą niezaadresowane kartki do losowo wybranych osób,
- nakleić znaczek i wysłać!

5 | ... A co potem?

Zakończyliście najważniejszą część akcji: podzieliliście się swoim punktem widzenia i wysłaliście kartki w świat jak listy w butelce. Przed Wami jeszcze wspólne omówienie projektu i oczekiwanie na odpowiedź. Pamiętajcie, że czasem adresaci odpowiadają po jakimś czasie, czasami też nie odpowiadają wcale. Jak myślicie, dlaczego tak się dzieje?

2. KONTEKST

Sześć tematów edycji 2024

Aby wzmocnić zaangażowanie młodzieży w projekt, La Ligue de l'enseignement i organizacje partnerskie zdecydowały się zaprosić młodych ludzi do konsultacji tematów. W każdym kraju młodzież w wieku 12–25 lat głosowała (w sieciach społecznościowych i poprzez szkoły partnerskie) na tematy, które chciałaby zgłębiać. Zebrano ponad 1 200 głosów. 6 tematów wybranych do tej edycji to: walka z dyskryminacją, zdrowie psychiczne i dobrostan, zmiany klimatyczne, walka z rasizmem, równość płci, wojny i konflikty na świecie.

1 | Walka z dyskryminacją

Dyskryminacja oznacza każde niesprawiedliwe lub szkodliwe traktowanie z powodu rasy, płci, języka, religii, narodowości, tożsamości płciowej, orientacji seksualnej czy innych cech charakterystycznych lub statusu osobistego.

W prawie międzynarodowym i europejskim wyróżnia się 25 kryteriów dyskryminacji: wiek, płeć, pochodzenie, prawdziwa lub przypuszczalna przynależność do jakiejś grupy etnicznej, narodu czy rzekomej rasy, ciąża, stan zdrowia, niepełnosprawność, cechy genetyczne, orientacja seksualna, tożsamość płciowa, przekonania polityczne, działalność związkowa, opinie filozoficzne, wiara czy przynależność lub jej brak do określonej religii.

Dyskryminacja może mieć różne formy – pośrednie i bezpośrednie.

Dyskryminacja w Unii Europejskiej

W 2019 roku zostały opublikowane wyniki Eurobarometru na temat dyskryminacji. Sondaż ten został przeprowadzony w 28 krajach członkowskich i dotarł do prawie 28 000 obywaterek i obywateli. Rezultaty są następujące: „Najczęstsza jest dyskryminacja osób pochodzenia romskiego

(61%). Ponad połowa pytanym osób deklarowała, że dyskryminacja z powodu pochodzenia etnicznego i koloru skóry (po 59%) lub z powodu orientacji seksualnej (53%) jest najbardziej powszechna w ich kraju”. Inne często wspomniane kategorie dyskryminacji to: dyskryminacja osób transpłciowych (48%), ze względu na religię lub wyznanie (47%), niepełnosprawność (44%), wiek (40%) i płeć (35%). Postawy wobec poszczególnych grup różnią się znacznie między krajami Unii Europejskiej. Więcej informacji w rozdziale "Czym jest dyskryminacja" na str. 19.

Dyskryminacja w życiu codziennym

Przykłady te ilustrują różne formy dyskryminacji, ale nie stanowią zamkniętej listy.

Nierówności społeczne

To niesprawiedliwe traktowanie lub uprzedzenia wobec osób czy grup z powodu ich statusu społecznego lub pochodzenia. Forma ta może przejawiać się w różnych obszarach, takich jak dostęp do edukacji, opieki zdrowotnej, mieszkania, do wszelkich dóbr i usług społecznych, ale również do wolności wyrażania się, prawa do spotkań i głosowania. Jest to więc nierówny dostęp do

społecznie cenionych zasobów i możliwości.

Może się przejawiać stronnictwym traktowaniem w instytucjach lub powielaniem stereotypów bazujących na normach czy oczekiwaniach społecznych. Ten typ dyskryminacji wzmacnia i utrwała istniejące hierarchie społeczne, co powoduje, że grupy marginalizowane mają trudności w pokonaniu przeszkód i osiągnięciu równego statusu w społeczeństwie.

Dyskryminacja bazująca na tożsamości płciowej, płci i orientacji seksualnej

Ta forma dyskryminacji dotyka przede wszystkim kobiety ze strony mężczyzn (nazywa się ją też seksizmem lub dyskryminacją ze względu na płeć) i osoby transpłciowe (których płeć nie zgadza się z płcią metrykalną). Może mieć poważne konsekwencje psychologiczne, emocjonalne i społeczne: prowadzić do nierówności i utrudniać rozwój osobisty i zawodowy. Wysiłki w walce z tymi przejawami dyskryminacji zaczynają się od obrony równości wobec prawa, inkluzywnych polityk, edukacji, walki ze stereotypami oraz tworzenia bezpiecznych przestrzeni dla wszystkich, niezależnie od ich tożsamości płciowej czy orientacji seksualnej.

2 | Zdrowie psychiczne

Zdrowie psychiczne jest priorytetem dla Komisji Europejskiej, która przez ostatnie 25 lat wspierała akcje i projekty mające na celu poprawę zdrowia psychicznego obywateli UE i całego świata.

Zdrowie psychiczne jest integralnym elementem naszego zdrowia ogólnego. Sprawia, że czujemy się dobrze we własnej skórze, potrafimy zarządzać stresem i wywierać pozytywny wpływ na społeczność. Są liczne miejsca i osoby gotowe do słuchania i pomocy w pokonywaniu trudności psychicznych oraz odnalezieniu dobrostanu emocjonalnego¹.

Zdrowie psychiczne nie rozwija się ani nie pogarsza samo z siebie, ale podlega wpływom wielu czynników, takich jak nasz styl życia, praca i to, co dzieje się na świecie.

Strategia UE na rzecz młodzieży na lata 2019–2027 poświęca jedną piątą ze swoich 11 celów zdrowiu psychicznemu i dobrostanowi. Cele te dotyczą poprawy dobrostanu psychicznego, zaprzestania stygmatyzacji problemów ze zdrowiem psychicznym i zwalczania błędnego poglądu, że te problemy dotyczą tylko jednostek, a także promowania włączania społecznego wszystkich młodych ludzi.

W Europie coraz więcej młodych osób boryka się z problemami zdrowia psychicznego, szczególnie z powodu konsekwencji pandemii COVID-19. Objawy obejmują strach, lęk, problemy ze snem, zaburzenia odżywiania i uzależnienia. Pojawiają się także nowe i bardziej złożone sytuacje, takie jak stany depresyjne, myśli samobójcze lub próby samookaleczenia.

Dobrostan młodzieży może wspierać kultura. Wiele krajów europejskich realizuje projekty kulturalne i kreatywne przeznaczone dla tej grupy. Dzięki nim młodzi ludzie czują się wysłuchani, wyrażają swoją kreatywność i poprawiają relacje z innymi oraz z otaczającą

ich rzeczywistością. Nie ma to zastąpić pomocy specjalistycznej, ale zapewnić wsparcie także w codziennym życiu i najbliższym otoczeniu.

Ponadto zgodnie z zaleceniami Światowej Organizacji Zdrowia (WHO) interwencje w zakresie zdrowia psychicznego młodzieży powinny być kompleksowe i aktywnie angażować ją w opracowywanie działań, które mają poprawiać jej życie. Innymi słowy, kultura może być ważnym sposobem wspierania zdrowia psychicznego młodych ludzi w przystępny i bliski sposób.

3 | Zmiany klimatyczne

Zmiany klimatu to długofalowe zmiany w atmosferze. Ich przyczyny są stosunkowo niedawne i można je przypisać działalności człowieka, m.in.: wykorzystaniu paliw kopalnych, rozwojowi przemysłu, wylesianiu, intensywnej hodowli zwierząt. Wszystko to powoduje emisję gazów cieplarnianych, które przyczyniają się do zmian klimatu.

Jednym z przejawów tych zmian jest wzrost temperatury. Na pierwszy rzut oka może wydawać się niewielki, jednak w rzeczywistości prowadzi do znaczących zmian w innych wymiarach klimatu (lokalnie lub w skali globalnej), takich jak: opady, wiatr, chmury, wilgotność itp. Zjawiska te mają istotny wpływ na dostępność wody, ekosystemy, produkcję żywności, obszary przybrzeżne i ich populacje oraz zdrowie.

W przyszłości zmiany klimatu wpłyną na podstawowe potrzeby miliardów ludzi. Szczególnie ucierpią osoby najbardziej potrzebujące w uboższych krajach. Rodzi to pytania o etyczność i sprawiedliwość, ponieważ te populacje najmniej przyczyniają się do emisji gazów cieplarnianych. Co więcej, brak zasobów w tych krajach nie pozwala im skutecznie walczyć z konsekwencjami zmian klimatu.

Opublikowany w 2022 r. raport IPCC przedstawił niepokojące prognozy dla Europy (m.in. rosnące średnie temperatury oraz częstotliwość i intensywność ekstremalnych temperatur, zwiększone opady zimowe w Europie Północnej podnoszące względny poziom morza we wszystkich regionach Europy

z wyjątkiem Morza Bałtyckiego, zwiększona częstotliwość powodzi przybrzeżnych). W odpowiedzi Unia Europejska przyjęła Europejski Zielony Ład – pakt, który ma uczynić Europę neutralną pod względem klimatu do 2050 r. i ograniczyć emisję netto gazów cieplarnianych o co najmniej 55% do 2030 r. w porównaniu z poziomami z roku 1990, zgodnie z prawnie wiążącą europejską polityką klimatyczną.

Ponadto w ramach Europejskiego Zielonego Ładu UE pracuje nad rozwojem gospodarki o obiegu zamkniętym, programami renowacji mieszkań, środowiskiem wolnym od zanieczyszczeń, ochroną ekosystemów i różnorodności biologicznej, zielonym rolnictwem oraz promocją pojazdów elektrycznych i zrównoważonych paliw alternatywnych w transporcie. 35% funduszy UE na badania zostanie przeznaczone na technologie przyjazne klimatowi.

Europejska młodzież odegrała ważną rolę w walce ze zmianami klimatu. Na przykład od 2018 r. młodzi ludzie zjednoczyli się w ruchu Fridays for Future (Piątki dla Przyszłości) – światowym ruchu strajkowym na rzecz klimatu. W tym samym roku Greta Thunberg z koleżankami i kolegami postanowili strajkować, dopóki szwedzcy politycy nie zaproponują działań zmierzających do redukcji ocieplenia klimatu, tak aby wynosiło ono znacznie mniej niż 2°C.

To wezwanie do działania było początkiem międzynarodowego ruchu – studentki i aktywiści zjednoczyli się na całym świecie w celu wywarcia presji na decydentów, aby podjęli działania w kwestiach związanych ze zmianami klimatu.

W latach 2020–2021 zespół uniwersytetu w Bath przeprowadził wśród osób w wieku 16–25 lat duże badanie, które pokazało, że zmiany klimatu powodują u młodych ludzi „ekonepokój” przejawiający się stresem, gniewem i innymi trudnymi emocjami. Dlatego niezbędne jest, aby wesprzeć tę grupę w zrozumieniu zmian klimatu i ich konsekwencji, a także pomóc młodym osobom zauważać, co mogą zrobić, żeby pozbyć się poczucia bezsilności.

4 | Walka z rasizmem

Komisja Europejska przeciwko Rasizmowi i Nietolerancji (ECRI) przyjęła szeroką definicję dyskryminacji rasowej zawierającą jej przyczyny: to różnica w traktowaniu ze względu na rasę, kolor skóry, język, religię, narodowość lub pochodzenie narodowe czy etniczne; zachowanie to nie ma obiektywnego i rozsądnego uzasadnienia.

Zgodnie z art. 2 Traktatu o Unii Europejskiej zasada niedyskryminacji jest jedną z podstawowych wartości UE. Artykuł 10 Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej wymaga od UE zwalczania dyskryminacji ze względu na płeć, rasę lub pochodzenie etniczne, religię lub światopogląd, niepełnosprawność, wiek lub orientację seksualną przez tworzenie i wdrażanie odpowiednich polityk i działań. Dyrektywa w sprawie równości rasowej (2000/43/WE) wprowadziła zakaz dyskryminacji ze względu na rasę lub pochodzenie etniczne w kontekście zatrudnienia, dostępu do systemu opieki społecznej, bezpieczeństwa społecznego, a także bezpieczeństwa towarów i usług.

Pomimo przepisów i polityk dotyczących ochrony zgodnie z danymi z raportu o prawach podstawowych i ankiety Być Czarnym w Unii Europejskiej z 2023 roku Agencji Praw Podstawowych (FRA) mniejszości etniczne i osoby z doświadczeniem migracji nadal są ofiarami prześladowań:

- ~ Prawie połowa ankietowanych pochodzenia afrykańskiego to ofiary dyskryminacji rasowej, co stanowi wzrost z 39% w 2016 r. Do 45% w 2022 r.
- ~ 30% respondentek i respondentów twierdzi, że padło ofiarą prześladowania rasowego.

- ~ Dyskryminacja pozostaje niewidoczna: tylko 9% ofiar zgłasza incydenty.
- ~ 38% osób pochodzenia żydowskiego planuje emigrację, ponieważ nie czuje się bezpiecznie.
- ~ Polityczna mowa nienawiści i prawicowy ekstremizm wymierzone w muzułmanów i uchodźczynie stały się powszechne w UE.
- ~ Dyskryminacyjne profilowanie rasowe nadal jest problemem.
- ~ 58% osób twierdzi, że ich ostatnie aresztowanie policyjne w roku poprzedzającym ankietę było wynikiem profilowania rasowego.
- ~ Nadal nie ma porównywalnych i regularnie zbieranych danych na temat równości i niedyskryminacji. Ogranicza to egzekwowanie ram prawnych UE w tym obszarze.
- ~ Do końca 2022 r. tylko połowa państw członkowskich miała plan działania przeciwko rasizmowi lub kompleksowe środki do jego wprowadzenia.

Więcej informacji o tym, czym jest rasizm przeczytasz na str. 22.

5 | Równość płci

Równość płci jest kluczową kwestią w debatach i priorytetem politycznym w większości krajów europejskich. Ale w jakim miejscu jesteśmy w tym obszarze? Jaka jest sytuacja w każdym z państw członkowskich?

Czy to w pracy, czy w domu, równość pomiędzy mężczyznami i kobietami nie została jeszcze osiągnięta. Jeśli nierówności są związane z polityką państwa, to ich redukcja jest zwykle długim procesem.

Wskaźnik zatrudnienia kobiet i mężczyzn w Europie

Kobiety są niedostatecznie reprezentowane na rynku pracy. W 2021 r. 67,7% kobiet miało zatrudnienie, w porównaniu z 78,5% mężczyzn.

Nawet jeśli więcej kobiet jest obecna na rynku pracy, ciężar odpowiedzialności za dom nadal spoczywa w dużej mierze na nich. Wzrost czasu pracy kobiet zwykle nie prowadzi do bardziej zrównoważonego podziału obowiązków domowych. Dlatego jeśli połączy się czas spędzony na nieodpłatnej pracy (codziennych zadaniach domowych, w tym opiekuńczych), kobiety łącznie pracują więcej.

Kobiety w Europie są coraz bardziej wykwalifikowane. Częściej niż mężczyźni uzyskują wykształcenie wyższe. Jednak ze względu na obowiązki rodzinne wiele kobiet nie czuje się tak swobodnie w wyborze pracy lub nie ma takich możliwości zatrudnienia jak mężczyźni. Z tego samego powodu kobiety częściej pracują w niepełnym wymiarze godzin.

Segregacja płciowa na rynku pracy

Nierówna reprezentacja kobiet i mężczyzn w różnych sektorach rynku pracy jest stałym problemem w UE. 30% kobiet (w porównaniu do 8% mężczyzn) pracuje w edukacji, opiece zdrowotnej i socjalnej, czyli słabo płatnych sektorach. Natomiast prawie 30% mężczyzn (w porównaniu do 7% kobiet) jest zatrudnionych w znacznie lepiej płatnych branżach naukowych, technologicznych, inżynierskich i matematycznych.

Różnica w wynagrodzeniach kobiet i mężczyzn

W większości krajów różnica w wynagrodzeniach kobiet i mężczyzn zmniejszyła się w ciągu ostatniej dekady, ale istnieją znaczne różnice między krajami UE. Różnica w wynagrodzeniach kobiet i mężczyzn wynosi od mniej niż 5% w Luksemburgu, Rumunii, Słowenii, Polsce, Belgii i we Włoszech do ponad 17% w Węgrzech, Niemczech, Austrii i Estonii.

Mniejsza różnica w wynagrodzeniach niekoniecznie oznacza, że rynek pracy jest bardziej egalitarny. Takie zjawisko może też wystąpić w krajach, w których wskaźnik zatrudnienia kobiet jest niższy – pracują głównie kobiety o wyższym potencjale zarobkowym (na przykład lepiej wykształcone).

Wiele form dyskryminacji

Kobiety i dziewczęta nie są jednorodną grupą. Wiele z nich boryka się z różnymi formami dyskryminacji i doświadcza trudności ze względu na przynależność do innych marginalizowanych grup. Na przykład częste interseksjonalne formy dyskryminacji mogą się opierać na takich czynnikach jak: orientacja seksualna, niepełnosprawność, wiek, religia, miejsce urodzenia lub zamieszkania, status ekonomiczny lub społeczny, rasa lub pochodzenie etniczne i wiele innych.

Znaczące przejawy przemocy wobec kobiet

Kobiety znacznie częściej padają ofiarą przemocy fizycznej, psychicznej i seksualnej niż mężczyźni. W UE 31% kobiet powyżej 15 roku życia doświadczyło jednego lub więcej aktów przemocy fizycznej. Szacuje się, że 5% kobiet powyżej 15 roku życia zostało zgwałconych. Jeśli chodzi o przemoc psychiczną, taką jak kontrola, przymus, przemoc ekonomiczna i szantaż, 43% kobiet w UE doświadczyło jakiejś jej formy ze strony partnera.

Język jako kluczowy czynnik równości płci

Język to jeden z najistotniejszych czynników, które determinują postawy kulturowe i społeczne. Dlatego używanie języka wrażliwego na płeć jest niezwykle ważnym środkiem promowania równości płci i zwalczania uprzedzeń na tym tle. Oznacza to mówienie i pisanie w sposób, który nie dyskryminuje określonej płci, tożsamości społecznej ani tożsamości płciowej i nie utrwała związanych z nimi stereotypów.

Jest szereg rozwiązań, które pomagają zwiększać równość płci poprzez język. Można na przykład:

~ używać niedyskryminującego języka (form i zaimków odpowiadających tożsamości płciowej osób);

~ podkreślać płeć, gdy jest ona istotna dla komunikacji, a nie robić tego, gdy tak nie jest (na przykład używać określeń neutralnych płciowo).

6 | Wojny i konflikty światowe

Według Organizacji Narodów Zjednoczonych bezwzględna liczba ofiar wojny na całym świecie od 1946 r. spada. Jednak dzisiaj dochodzi do wzrostu liczby konfliktów i przemocy. Świat stoi przed szeregiem złożonych wyzwań związanych z konfliktami lokalnymi i regionalnymi często stawiającymi przeciwko sobie podmioty niepaństwowe, takie jak milicje polityczne lub grupy terrorystyczne. Konflikty te są podsypane niestabilnością instytucji państwowych, żądzą posiadania zasobów naturalnych, które są na wyczerpaniu, itd. Możliwość odrodzenia konfliktów w skali globalnej wstrząsnęła także społecznością międzynarodową po inwazji na Ukrainę przez armię rosyjską w lutym 2022 r. Również rozwój sztucznej inteligencji sprawia, że ataki cybernetyczne, fizyczne i biologiczne są bardziej skuteczne, dokładniejsze i trudniejsze do wyśledzenia. Postęp ten, wraz z groźbami użycia broni jądrowej, głęboko zmienia charakter konfliktów i stosunków międzynarodowych. Konieczne jest zatem zrozumienie przyczyn i konsekwencji tych konfliktów, aby zrozumieć złożoność stosunków światowych. Umożliwia to także zrozumienie znaczenia dyplomacji, współpracy i dążenia do pokoju w celu zapobiegania konfliktom i promowania bardziej stabilnego i harmonijnego świata.

Poza niezliczonymi ofiarami każdy konflikt ma trwały wpływ na warunki życia lokalnej ludności. Wojny wzmacniają ubóstwo i przyczyniają się do wzrostu przestępczości i handlu ludźmi zwiększając trwałą niepewność już wyrażoną przez starcia. Prowadzą także do przesiedlania się ludzi, którzy obawiają się o swoje bezpieczeństwo, a nawet życie. Szacuje się, że pod koniec 2022 r. około 108,4 miliona ludzi na całym świecie zostało zmuszonych do przesiedleń z powodu prześladowań, konfliktów, przemocy lub łamania praw człowieka. Oznacza to wzrost o 19 milionów ludzi

w porównaniu do końca 2021 roku i ponad dwukrotnie więcej niż dziesięć lat temu.

Wreszcie, ekologiczny wpływ wojen, choć mało wspomniany, jest znaczący ze względu na stale rosące możliwości niszczenia przez nowoczesną broń, ale także wyrzucanie poza nawias programów i organizacji zajmujących się kwestiami środowiskowymi, które przesuwane są na dalszy plan w czasie wojny.

Konflikty i wojny na świecie są istotnym przedmiotem badań, aby przywołać rolę mediów w częściowej informacji lub dezinformacji obywateli. Relacja medialna o wybuchu jakiegoś nowego konfliktu wyrzuca informacje o poprzednich, tak jakby się zakończyły, a starcia, które naszym zdaniem są najbliższe, zacierają te dalsze, nawet jeśli ich stopień rażenia jest porównywalny. Co więcej, wdrożenie cenzury medialnej w wojującym państwie może być również potężną bronią do manipulowania opinią publiczną, na przykład w związku z interesem kraju w zaangażowanie się w konflikt.

Czym jest dyskryminacja?

Dyskryminacja to nierówne traktowanie ze względu na określone przesłanki, takie jak pochodzenie, płeć, niepełnosprawność itp. Może dotyczyć różnych obszarów życia: zatrudnienia (zarówno procesu rekrutacji, jak i możliwości awansu zawodowego), dostępu do mieszkań, towarów i usług, edukacji, a także zachowań w przestrzeni publicznej.

Czym jest stereotyp?³

Stereotypy to rozpowszechnione w danej grupie opinie, przekonania, reprezentacje czy schematy poznawcze, dotyczące innych grup społecznych czy kulturowych.

Stereotypy są:

- ~ **Proste:** nadmiernie upraszczają świat i są nieskomplikowane w formie.
- ~ **Powszechne:** mają społeczny charakter i są w mniejszym lub większym stopniu podzielane przez ogół.
- ~ **Nabywane:** dziedziczone społecznie i kulturowo, przekazywane z pokolenia na pokolenie, zawierają uogólnione sądy; Inni, Obcy są postrzegani jako bardzo różni od nas samych, często gorsi, ale bardzo podobni między sobą. Bardzo ogólna informacja o całej grupie ludzi przekładana jest na opinię o jednej osobie i odwrotnie.
- ~ **Trwale, sztywne, trudne do zmiany:** często niemożliwe do zweryfikowania, odporne na niezgodne z nimi informacje. Raz nabyte przekonanie, szczególnie w dzieciństwie, jest trudne do zmiany.

Czym jest uprzedzenie?

Upředzenie to negatywna postawa wobec zdefiniowanej społecznie grupy i każdej osoby, która jest postrzegana jako jej członek lub członkini⁴.

Według klasycznych znawców tematu (takich jak Gordon Allport) upředzenia oparte są zazwyczaj na stereotypach, które stanowią ich poznawczą podstawę. Upředzenia zawierają jednak także drugi kluczowy komponent – emocje. Element poznawczy (stereotyp) i afektywny (odczucie) mogą, lecz nie muszą występować razem. Zdarza się, że osoba żywi określone uczucie do pewnej grupy ludzi, mimo że nie potrafi opisać jej stereotypu. Antysemityzm jest jednym z przykładów upředzeń nie zawsze podbudowanych wiedzą, choćby nawet stereotypową.

Dyskryminacja może przybierać różne formy, takie jak:

1 | Dyskryminacja bezpośrednia

O dyskryminacji bezpośredniej mówimy, kiedy konkretna osoba jest traktowana gorzej niż inna jednostka w porównywalnej sytuacji ze względu na jedną lub kilka

3. Oprac. na podstawie: *Edukacja antydyskryminacyjna. Podręcznik trenerski*, red. M. Branka, D. Cieślakowska, Kraków 2010.
4. R. D. Ashmore, *Prejudice: Causes and cures*, [w:] *Social psychology: social influence, attitude change, group processes, and prejudice*, red. B. E. Collins, Reading MA 1970.

cech prawnie chronionych. Przykład: Pracodawca odrzuca kandydaturę osoby ubiegającej się o pracę z powodu jej płci (pomimo porównywalnych lub wyższych kompetencji woli zatrudnić mężczyznę niż kobietę), niepełnosprawności, wyznania itp.

2 | Dyskryminacja pośrednia

Z dyskryminacją pośrednią mamy do czynienia, jeśli przepis, zasada, praktyka lub kryterium, choć wydają się neutralne, w praktyce mają negatywny wpływ na osoby należące do określonej grupy. Przykład: Wynajmujący mieszkanie wymaga wpisania do umowy numeru polskiego dowodu osobistego i nie zgadza się na zastąpienie go żadnym innym dokumentem. Tym samym uniemożliwia wynajęcie lokalu cudzoziemcom – nie wprost z powodu ich narodowości, ale ze względu na przyjętą zasadę, które nie mogą spełnić osoby bez polskiego obywatelstwa.

3 | Molestowanie

Molestowanie to niepożądane zachowanie, którego celem lub skutkiem jest naruszenie godności osoby oraz stworzenie onieśmielającej, wrogiej, poniżającej, upokarzającej lub uwłaczającej atmosfery. Zachowanie to jest motywowane niechęcią lub uprzedzeniami wobec konkretnej osoby noszącej cechę prawnie chronioną. Rodzajem molestowania i formą dyskryminacji ze względu na płeć jest molestowanie seksualne (niepożądane zachowania i wypowiedzi o charakterze seksualnym).

DOWIEDZ SIĘ WIĘCEJ

Stowarzyszenie Interwencji Prawnej:

www.interwencjaprawna.pl

Helsińska Fundacja Praw Człowieka: www.hfhr.pl

Rzecznik Praw Obywatelskich: www.rpo.gov.pl

Dyskryminacja w różnych formach (bezpośredniej i pośredniej) oraz na różnych poziomach (indywidualnym, instytucjonalnym i strukturalnym), może przybierać też specyficzne odmiany w odniesieniu do poszczególnych grup, tworząc zjawiska opisywane jako „izmy”. „Izmy” (np. rasizm, seksizm) to złożenie różnych stereotypowych przekonań, uprzedzeń i dyskryminujących zachowań między grupami; zwykle „składają się z systemów idei, przekonań i opinii wyrażanych przez jedną grupę do innych i zazwyczaj są wplecione w jej strukturę społeczno-kulturową. Tworzą zatem pewną ideologię, którą można przekazywać z pokolenia na pokolenie”. W następnych rozdziałach publikacji bardziej szczegółowo opisujemy wybrane „izmy”. Skupiamy się przy tym na tych postawach i przesłankach dyskryminacji, które wydają nam się szczególnie istotne w obecnej sytuacji społecznej w Polsce. Zdajemy sobie sprawę z tego, że wybór ten jest subiektywny, a także z konieczności uproszczenia problemu dyskryminacji, pomijając chociażby kwestię dyskryminacji krzyżowej (np. krzyżowanie się uprzedzeń związanych z płcią z uprzedzeniami ze względu na stopień sprawności lub pochodzenie etniczne – kobieta z niepełnosprawnością, kobiety romskie). Mamy jednak nadzieję, że opis „izmów” pomoże uporządkować wiedzę dotyczącą uprzedzeń wobec konkretnych grup społecznych.

Przejawy dyskryminacji w życiu codziennym

Seksizm codzienny

Seksizm to postawa dyskryminująca związana z płcią i przypisywanymi jej cechami. Może przybierać postać deprecjonujących uwag, zaczepek na ulicy, komentarzy dotyczących wyglądu, obelg, gróźb itp. „Seksizm codzienny” to określenie nazywające zachowania i poglądy rozpowszechnione w zwyczajnych sytuacjach (w przekazach reklamowych, w środowisku zawodowym czy w miejscach publicznych, na przykład na ulicy). Z konsultacji przeprowadzonych przez Wysoką Radę ds. Równości Kobiet i Mężczyzn w marcu 2015 roku wynika, że „100% kobiet korzystających ze środków transportu zbiorowego padło ofiarą molestowania seksualnego lub ataku na tle seksualnym co najmniej raz w życiu, choć być może nie wiedzą, że właśnie tak określa się to, czego doświadczyły. Najbardziej narażone są młode kobiety. W ponad 50% przypadków pierwszy przypadek molestowania ma miejsce przed ukończeniem 18. roku życia”.

Dowiedz się więcej

Fundacja Autonomia: www.autonomia.org.pl

Fundacja Feminoteka: www.feminoteka.pl

Fundacja Przestrzeń Kobiet: www.przestrenkobiet.pl

Mamy Głos: www.mamyglos.weebly.com

„Kosmos” – czasopismo dla dziewczynek

Ogólnopolski Strajk Kobiet: www.strajkkobiet.eu

Aktualna sytuacja

13 kwietnia 2015 roku Polska ratyfikowała Konwencję o zapobieganiu i zwalczaniu przemocy wobec kobiet i przemocy domowej: dokument, który „uznaje strukturalny charakter przemocy wobec kobiet za przemoc ze względu na płeć, oraz fakt, że przemoc wobec kobiet stanowi jeden z podstawowych mechanizmów społecznych, za pomocą którego kobiety są spychane na podległą wobec mężczyzn pozycję”. Z drugiej jednak strony w ostatnich latach pojawiły się propozycje zmian prawnych, które w przekonaniu wielu osób uderzają w prawa kobiet. Przykładem może być tzw. ustawa antyaborcyjna, utrudnienie dostępu do antykoncepcji awaryjnej lub dyskusja wokół przepisów dotyczących opieki okołoporodowej. Jednocześnie organizacje pozarządowe zajmujące się przeciwdziałaniem dyskryminacji ze względu na płeć spotykają się z trudnościami, takimi jak wycofanie publicznego finansowania (sprawa Fundacji

Autonomia z Krakowa). Próby zmiany prawa zaowocowały oddolnymi inicjatywami kobiecymi, wyrażającymi sprzeciw wobec polityki dotyczącej spraw kobiet. Jednym z najgłośniejszych w ostatnim czasie są protesty przeciwko wyrokowi Trybunału Konstytucyjnego z 22.10.2020 r., który uznał że aborcja ze względu na ciężkie wady płody jest niezgodna z konstytucją. Setki tysięcy osób, głównie młodych, mimo pandemii COVID-10 wyszło na ulicę, aby wyrazić swój sprzeciw wobec tego orzeczenia.

Od homofobii do LGBTQ+-Fobii

Homofobia to uprzedzenie wobec osób homoseksualnych lub, w szerszym rozumieniu, nieheteronormatywnych. Wśród postaw dyskryminujących osoby LGBTQ+ (skrót określający lesbijki, gejów, osoby biseksualne, transpłciowe oraz queer, z ang. Lesbian Gay Bisexual Transgender Queer), wyróżniamy także bifobię (uprzedzenie wobec osób biseksualnych) oraz transfobię (uprzedzenie wobec osób transpłciowych). Dyskryminacja ze względu na orientację seksualną i tożsamość płciową to nierówne traktowanie – wykluczanie, ograniczenie lub faworyzowanie – w związku z prawdziwą bądź domniemaną orientacją seksualną lub poczuciem przynależności do określonej płci. Przykładami tego rodzaju dyskryminacji są: odrzucenie, pomijanie w zatrudnieniu, wykluczenie i akty przemocy (słownej, fizycznej, niszczenie mienia) wobec osób LGBTQ+ lub postrzeganych jako takie; szczególnie osób, których wygląd i zachowanie nie odpowiadają „męskim” stereotypom dotyczącym mężczyzn i „kobięcym” stereotypom dotyczącym kobiet.

Homo-, bi- i transfobia oparte są na powiązaniu ról społecznych z płcią społeczno-kulturową, czyli na wizji świata, w której przedstawiciele i przedstawicielki określonej płci nie mogą odejść od ról uznawanych przez społeczeństwo za naturalne, różne i uzupełniające się. Role te skonstruowane są w taki sposób, by usprawiedliwić podległość kobiet (postrzeganych jako słabsza płeć) wobec mężczyzn, a tym samym także ekonomiczną, psychiczną i symboliczną zależność kobiet. Widoczność par jedнопłciowych, która podaje w wątpliwość rzekomo uniwersalne i konieczne uzupełnianie się płci, wywołuje silne reakcje osób homo-, bi- i transfobicznych, szczególnie heteroseksualnych mężczyzn, dla których oznacza utratę władzy lub zakwestionowanie ich wzorca męskości. Chociaż Amerykańskie Towarzystwo Psychiatryczne od 1973 roku nie uznaje już homoseksualności za zaburzenie

psychiczne, Światowa Organizacja Zdrowia wprowadziła podobną zmianę dopiero 17 maja 1990 roku. Od tego czasu 17 maja każdego roku obchodzony jest Międzynarodowy Dzień Walki z Homofobią i Transfobią.

Aktualna sytuacja prawna osób LGBTQ+ w Polsce nie zmieniła się od 2003 roku, kiedy w kodeksie pracy wprowadzono zakaz dyskryminacji ze względu na orientację seksualną. Jak dotąd jednak nie udało się doprowadzić do uznania orientacji psychoseksualnej za jedną z przesłanek przestępstw z nienawiści, uprościć procedury korekty (uzgodnienia) płci, a Polska, obok Bułgarii, Litwy, Rumuni i Słowacji, wciąż pozostaje na liście krajów UE, których prawo nie pozwala na zawieranie związków i małżeństw osób tej samej płci. Polska w 2023 roku znalazła się już po raz czwarty na końcu międzynarodowego rankingu ILGA Europe, badającego równouprawnienie osób LGBTQ+ oparte na analizie krajowego prawodawstwa i praktyki stosowania prawa. Nadzieję na zmiany daje jednak społeczne poparcie dla równości małżeńskiej, które wciąż rośnie. W 2019 roku 41% opowiedziało się za przyznaniem parom jedнопłciowym prawa do zawierania małżeństw cywilnych, a 56% osób poparło wprowadzenie w Polsce związków partnerskich (IPSOS dla OKO.press)..

Dowiedz się więcej

Kampania przeciw Homofobii: www.kph.org.pl

Lambda: www.lambdawarszawa.org

Fundacja Transfuzja: www.transfuzja.org

Tęczowe Rodziny: www.teczowerodziny.pl

Scenariusze zajęć poświęcony tematyce osób LGBTQ+ i gender: www.teczowelekcje.pl

Rasizm

Nie sposób mówić o rasizmie bez odwołania się do słowa „rasa”. Koncepcja rasy wielokrotnie poddawana była dyskusji, a samo pojęcie ma wiele znaczeń i bywa mylnie rozumiane oraz używane. W tradycyjnym, podręcznikowym ujęciu ideologie rasistowskie dzielą ludzi na różne rasy, twierdząc, że podział ów jest uwarunkowany biologicznie i że rasy mają odmienne cechy umysłowe wynikające z genetyki (teza ta została jednoznacznie obalona przez naukowców). Ideologie te tworzą też hierarchię owych „biologicznych ras” – ta kolonialna praktyka była powszechna aż do drugiej wojny światowej. W szerszym rozumieniu termin rasizm dotyczy dyskryminacji grup etnicznych uznawanych za nienależące do „rasy białej” (czyli przede wszystkim do białych Europejczyków i Amerykanów) nie tylko ze względu na ich rzekome cechy biologiczne, ale także ze względu na ich przynależność kulturową i przypisywane im cechy, które podlegają ocenie, uznawane są za trudne lub niemożliwe do zmiany (definicja za Johannesem Zergerem). Z prawnego punktu widzenia nie istnieje jedna, obowiązująca definicja rasizmu, jednak kodeks karny (art. 256 i 257) zabrania nawoływania do nienawiści oraz publicznego znieważania z powodu przynależności rasowej. Dyskryminacja na tle rasowym to nierówne traktowanie, obraźliwe uwagi lub akty przemocy mające na celu poniżenie osoby na podstawie jej wyglądu

(rozumianego jako „rasa”). W polskim kontekście rasizm wiąże się często także z szerszym zjawiskiem: agresywnym nacjonalizmem, któremu towarzyszą silne postawy antyimigracyjne. Widać to chociażby na przykładzie wzrastającej niechęci wobec Ukraińców, którzy mimo przynależności do rzekomej „białej rasy” spotykają się często z uprzedzeniami ze strony Polaków.

Dowiedz się więcej

Stowarzyszenie Nigdy Więcej: www.nigdywiecej.org

Ableizm

(ang. ableism, disableism, handicapism), czyli dyskryminacja ze względu na niepełnosprawność. Jest to przekonanie, że niepełnosprawność jest czymś negatywnym, co w miarę możliwości powinno być leczone, naprawiane lub eliminowane. Na ableizm składa się zestaw przekonań i zachowań, które zmierzają do różnego traktowania osoby ze względu na faktyczną bądź domniemaną niepełnosprawność. Na zjawisko dyskryminacji ze względu na stopień sprawności ogromny wpływ ma sposób, w jaki definiuje się samą niepełnosprawność. Inaczej mówiąc, ableizm to przekonanie, że jednostki niepełnosprawne są gorsze i stoją niżej w hierarchii wartości niż osoby pełnosprawne; to postawa większości społeczeństwa pełnosprawnego w stosunku do niepełnosprawnej mniejszości, zabarwiona negatywnie na podstawie dyskryminujących stereotypów. Dyskryminacja ze względu na niepełnosprawność jest obecnie jedną z głównych form wykluczenia w Polsce. Często ma miejsce w środkach transportu, mieszkalnictwie i dostępie do wypoczynku, ale najczęstsza jest na rynku pracy pomimo faktu, że kodeks pracy zabrania dyskryminacji ze względu na niepełnosprawność w zatrudnieniu.

Dowiedz się więcej

Stowarzyszenie Strefa Wenus z Milo – facebook.com

Fundacja Widzialni.org: www.widzialni.org

Ageizm, czyli dyskryminacja ze względu na wiek

Ageizm, wiekizm (ang. ageism) to pojęcie oznaczające postawy oparte na stereotypach i uprzedzeniach odnoszących się do wieku danej osoby lub grupy osób. W literaturze przedmiotu określenie to bywa także utożsamiane z dyskryminacją ze względu na wiek. Ageizm przybiera formę pojedynczych postaw i zachowań, praktyk związanych z dyskryminacją instytucjonalną, jak i dominującego wzoru relacji międzypokoleniowych. Obszary, w których ludzie starsi doświadczają ageizmu, to przede wszystkim: dostęp do rynku pracy i warunki zatrudnienia (na etapie poszukiwania pracy, wykonywania jej oraz kończenia aktywności zawodowej); dostęp i jakość opieki zdrowotnej (brak dostępu lub odmowa do korzystania ze świadczeń służby zdrowia oraz niedostosowanie opieki zdrowotnej do potrzeb grupy wiekowej); dostęp do świadczeń pomocy społecznej; dostęp do dóbr i usług komercyjnych; wpływ na decyzje w sferze publicznej (także te bezpośrednio dotyczące osób

starszych) i partycypacja społeczna; dostosowanie transportu i komunikacji publicznej; dostęp do usług świadczonych przez instytucje publiczne (oraz ich niższa jakość), dostęp do edukacji. Ageizmowi towarzyszy często mechanizm autostereotypizacji, który w przypadku osób starszych powoduje zaniżone poczucie własnej wartości, rezygnację z przysługujących praw i możliwości rozwoju, a także pogodzenie się z gorszym traktowaniem.

Dowiedz się więcej

Senior.pl: www.senior.pl

Kobieta 50+: www.kobieta50plus.pl

Seniorzy w Akcji: www.seniorzywakcji.pl

Antysemityzm

Antysemityzm to postawa niechęci lub nienawiści wobec Żydów i Żydówek, oparta na przesądach i uprzedzeniach. Choć samo pojęcie skonstruował Wilhelm Marr dopiero w 1879 roku, to historia negatywnego stosunku do Żydów i Żydówek sięga czasów starożytnych. Antysemityzm może być definiowany na bardzo wiele sposobów, ale w opracowaniach dominują dwa przewodnie rozróżnienia. Antysemityzm tradycyjny to postawa niechęci do Żydów i Żydówek opartej na przesłankach religijnych. Ten rodzaj antysemityzmu ma podłoże religijne i wynika z oskarżenia Żydów o zamordowanie Jezusa Chrystusa. W tym znaczeniu antysemityzm jest to patologiczna wersja etnocentrycznego i religiocentrycznego antyjudajizmu, wywodzącego się z konfliktu chrześcijaństwa ze swoimi żydowskimi korzeniami, której skrajna postać umożliwiła Zagładę/Shoah (zgodnie z tym myśleniem – karę za zabicie Jezusa). Drugi rodzaj antysemityzmu to antysemityzm nowoczesny. W XIX wieku ukształtowała się ideologia antysemitcka, w której uzasadnienie wrogości wobec Żydów i Żydówek przyniosły teorie rasowe końca XIX wieku oraz teorie spiskowe. W tym kontekście antysemityzm to ideologia i nurt polityczny opierający się na nienawiści do Żydów i Żydówek, jako rzekomo odrębnej rasy. Teorie rasistowskie dały uzasadnienie do ludobójstwa Żydów w czasie II wojny światowej. Centrum Badań nad Uprzedzeniami Uniwersytetu Warszawskiego w ramach antysemityzmu nowoczesnego wyróżnia antysemityzm wtórny (umniejszanie, obciążanie Żydów i Żydówek za Zagładę, a nawet zaprzeczanie jej) i spiskowy (wiara w grupowe, celowe i ukryte działanie Żydów jako grupy, wiara w „spisek żydowski” jest najbardziej rozpowszechnioną formą antysemityzmu w Polsce)⁵.

Dowiedz się więcej

Fundacja Forum Dialogu Między Narodami:

www.dialog.org.pl

Centrum Badań nad Zagładą Żydów IFiS PAN

www.holocaustresearch.pl

Film – *Cud Purymony*, reż. I. Cywińska, Polska 2000

Klasizm, czyli dyskryminacja ze względu na status ekonomiczno-społeczny

Uprzedzenia lub dyskryminacja związana z przynależnością do klasy (warstwy społeczno-ekonomicznej), na przykład uznawanie osób uczęszczających do prywatnych szkół za elitę, a uczniów szkół publicznych za gorzej wykształconych; hołdowanie przekonaniu o tym, że dany związek małżeński jest mezaliansem (małżeństwem między osobami pochodzącymi z różnych klas społecznych) i przekonanie, że jest to niestosowne. Mamy wrażenie, że o tym rodzaju dyskryminacji mówi się bardzo mało, a jest jedną z najczęściej stosowanych oraz odczuwanych przez młodzież form dyskryminacji. Z badań przeprowadzonych przez Towarzystwo Edukacji Antydyskryminacyjnej przedstawionych w raporcie *Dyskryminacja w szkole – obecność nieusprawiedliwiona* wynika, że status ekonomiczny – bieda, ubóstwo – pojawia się jako jedna z trzech najczęściej wymienianych przesłanek dyskryminacji w szkole wskazywanych przez młodzież (zaraz po orientacji psychoseksualnej oraz pochodzeniu narodowym lub etnicznym).

Dowiedz się więcej

H. Gill-Piątek, H. Krzywonos, *Bieda – przewodnik dla dzieci*, Warszawa 2010.

E. Tarkowska, *Nie masz kasy. Jesteś nikim. O pogłębianiu nierówności przez szkołę* [w:] *Wychowanie. Pojęcia, procesy, konteksty*, red. M. Dudzikowa i M. Czerpaniak-Walczak, t. 4, Gdańsk 2008.

Islamofobia

Islamofobia to strach i wynikająca z niego gotowość do dyskryminacji osób na podstawie faktycznej, przypuszczalnej lub zewnętrznie przypisanej przynależności do grupy muzułmanów. Jako pojęcie socjologiczne oznacza odrzucenie islamu oraz muzułmanów i muzułmanek, szczególnie jako osób reprezentujących mniejszość w danym społeczeństwie. Islamofobia może być rozumiana jako przemoc przeciwko muzułmanom i muzułmankom, przybierająca postać ataków fizycznych, werbalnych, niszczenia mienia (szczególnie majątku instytucji, meczetów, szkół, cmentarzy), dyskryminacji muzułmanów (m.in. na rynku pracy, w dostępie do usług medycznych i edukacji), stereotypów w mediach, literaturze oraz codziennych konwersacjach).

Dowiedz się więcej

Uchodźcy.info www.pl-pl.facebook.com/uchodzczy.info/

Film – *Dziewczyna w trampkach*, reż. H. Al-Mansour, Arabia Saudyjska 2012.

5. *Antysemityzm nie jest poglądem. Podręcznik dla edukatorów i edukatorek*, red. A. Makówka-Kwapisiewicz, Żydowskie Stowarzyszenie Czulent, Kraków 2016.

6. M. Symonowicz, D. Cieślakowska, E. Krawczyk, *Islamofobia*, [w:] *Edukacja antydyskryminacyjna. Podręcznik trenerski*, red. M. Branka, D. Cieślakowska, Kraków 2010

Edukacja na rzecz równości⁷

Dziś, w czasach rosnącej mobilności i otwartych granic, globalizacji, a jednocześnie polaryzacji poglądów, wzrastającej fali nacjonalizmu i odrodzenia skrajnie prawicowych ruchów w Europie, bardziej niż kiedykolwiek musimy łączyć siły i wspólnie upominać się o solidarność, równość i poszanowanie różnorodności, a także zwyczajne, ludzkie gesty przyjaźni. Choć Międzynarodowy Dzień Walki z Dyskryminacją Rasową obchodzony jest na całym świecie od ponad pięćdziesięciu lat, to najwyraźniej pół wieku zaangażowania to nadal za mało, by wprowadzić trwałą i głęboką zmianę postaw społecznych. W tym procesie szczególna rola przypada nam – edukatorom i edukatorkom – jako osobom pracującym z młodzieżą. Potrzeba nam edukacji, która zapobiegać będzie wykluczaniu i zamykaniu się na innych, edukacji przeciwko wszystkim rodzajom dyskryminacji. Kształtowanie wśród młodych osób otwartości, osłabianie uprzedzeń i zachowań dyskryminujących to trudna praca, która wymaga od nas refleksji, przyjrzenia się własnym postawom i zakwestionowania ich, zanim wesprzemy w tym procesie młodzież.

Reaguj na przejawy dyskryminacji

Mimo że wydaje się to trudne, staraj się zawsze reagować na skrajne, krzywdzące opinie w klasie i szkole. Bardzo ważne jest, by rozpoznawać i nazywać stereotypy, uprzedzenia, mowę nienawiści oraz nie pozostawiać ich bez reakcji – w przeciwnym razie ryzykujemy, że dyskryminujące poglądy zostaną uznawane za akceptowalne, a wykluczające zachowania będą traktowane jako norma, obniżając poczucie i poziom bezpieczeństwa w klasie (nie wiadomo, pod czyim adresem padnie kolejna obelga) oraz zaangażowanie w pracę. Staraj się reagować edukacyjnie, nie atakując personalnie uczniów i uczennic: „to, co dostrzegam w twojej wypowiedzi powoduje, że...”, „kiedy słyszę takie ostre stanowisko, to...”. Jeśli zdecydujesz się na silniejszą reakcję, posługuj się językiem osobistym – zamiast przywoływać abstrakcyjne reguły („nie wolno tak mówić”, „regulamin nie pozwala...”), do których trudno się odnieść, a których zasadność łatwo podważyć, mów od siebie („niepokoją mnie takie dowcipy, bo są krzywdzące”). To

skracza dystans i sprawia, że osoba wyrażająca nienawistne opinie musi skonfrontować się z autentyczną reakcją wywołaną przez własne słowa lub działanie. Dobrym rozwiązaniem jest udzielenie osobie posługującej się stereotypami, uprzedzeniami czy mową nienawiści informacji zwrotnej – w przypadku bardzo negatywnych lub nienawistnych komentarzy Twoja reakcja może być bardziej złożona. Informacja zwrotna dotycząca mowy nienawiści może wyglądać w następujący sposób:

- ~ zauważenie i nazwanie sytuacji („mówisz o tej grupie w bardzo stereotypowy/nienawistny/kategoryczny sposób”),
- ~ pokazanie konsekwencji („to krzywdzi osoby w tej szkole”, „to powoduje, że nie zauważamy...”, „to narusza zasady rozmowy, na które się umówiliśmy”),
- ~ nazwanie swoich uczuć („niepokoi mnie/martwi/zastanawia, co to znaczy, że się do tego odwołujesz”),
- ~ jasny sprzeciw („nie chcę, żebyśmy rozmawiali w ten sposób”, „chcę, żebyśmy przestrzegali zasad, na które się umówiliśmy”, „nie ma

zgody na dyskryminację w naszej klasie i szkole”).

Ważne, aby Twoja reakcja była zdecydowana, konfrontująca, ale bezstronna wobec konkretnej osoby. Oddziel osobę od problemu: nie obrażaj, nie poniżaj sprawcy (nie mów: „tylko ktoś mało myślący tak mówi”). Nie oceniaj też na podstawie pojedynczej wypowiedzi („jesteś faszystą”). Być może osoba używająca takiego języka cytuje tylko zasłyszaną odpowiedź, być może testuje Twoją reakcję, być może mowa nienawiści jest formą sprzeciwu wobec czegoś zupełnie innego, na co nie ma wpływu. Osoba poniżona przestaje się angażować – jej otwartość na zmianę postawy maleje. Daj szansę, postaw na edukację – dopytaj, jaka była intencja takiej wypowiedzi, np. „czy wiesz co to określenie oznacza? jeśli wiesz, że jest obraźliwe, to dlaczego je stosujesz? co chciałeś/chciałaś osiągnąć w ten sposób? jakie są konsekwencje używania takiego języka?”.

7. Na podstawie: M. Baranowska-Janusz, M. Borowska, E. Kielak, *Reagowanie w trakcie lekcji o uchodźcach*, Centrum Edukacji Obywatelskiej, Warszawa 2017.

Udział wsparcia osobom, których dotyczy mowa nienawiści. Jeśli mowa nienawiści wymierzona jest w tożsamość osób, które uczą się w tej klasie – udziel im wsparcia indywidualnie lub na forum. Możesz powiedzieć: „zapewniam wszystkich, że nie będziemy w ten sposób mówić o sobie nawzajem” lub (indywidualnie): „jeśli to będzie się powtarzać, zawsze możesz do mnie przyjść”, „nikt nie ma prawa mówić do Ciebie w ten sposób”.

Uważaj na generalizacje, oddzielaj fakty od (stereotypowych) opinii

Jeśli prowadzimy z młodzieżą rozmowę o różnicach międzyludzkich i międzygrupowych, wcześniej czy później w wypowiedziach pojawi się kategoryzowanie. Grupy kategoryzowane są najczęściej na podstawie cechy wspólnej i różnicy wobec grupy alternatywnej, w opozycji: kobiety – mężczyźni, młodzi – starzy, Polacy – nie-Polacy. Jest to naturalna reakcja wynikająca z potrzeby określenia danej grupy, która postrzegana jest jako obca i o której osoby mówiące mogą mieć bardzo niewiele informacji. Dla zaspokojenia pierwszej potrzeby opisu wystarcza więc przypisanie ogólnych cech, dostarczających jakiegokolwiek wiedzy, czyli rozpoznawanie podobieństw i różnic oraz ich grupowanie w odrębne kategorie. Choć samo kategoryzowanie nie jest szkodliwe, a wręcz ułatwia nam codzienne funkcjonowanie, to jednak ten sam mechanizm odpowiada na powstawanie krzywdzących uogólnień – stereotypów.

Dlatego tak ważne jest, by osoba prowadząca świadoma była zagrożeń, które wiążą się z kategoryzowaniem, oraz reagowała na jego przejawy. Pierwszą,

najważniejszą rzeczą jest nazwanie tego, co się dzieje, czyli ujawnienie **generalizacji** – podkreślenie, że wypowiedź jest uogólnieniem, i pokazanie, jakie mogą być jej konsekwencje, („słyszę, jaką masz opinię w tej sprawie i jakie jest Twoje stanowisko, obawiam się jedynie, że mówienie o tym w tak ogólny sposób utrudni nam rozmowę o...”). Pomocne będzie **sprowadzenie uogólnienia do indywidualnej opinii**, czyli przeformułowywanie generalizacji w rodzaju „wszyscy uchodzący to...”, „przecież wszyscy wiedzą, że muzułmanie...” w taki sposób, by nadać im formę opinii czy przekonań, którymi de facto są („rozumiem, że takie jest Twoje przekonanie o...”, „słyszę, że taka jest Twoja opinia...”). Pomagaj w odróżnieniu faktów od opinii i osobistych przekonań, odwołuj się do rzetelnych i sprawdzonych źródeł wiedzy.

Zachęcaj też uczniów i uczennice, by odwoływali się własnych lub wspólnych doświadczeń, co może być punktem zaczepienia do osobistej rozmowy i szczerzej wymiany opinii („co z Twojego osobistego doświadczenia potwierdza tę opinię?” lub „czy masz choć jedno doświadczenie, które przeczy tej opinii?”).

Pamiętaj, stereotyp jest mechanizmem poznawczym – uogólniając, próbujemy poradzić sobie z nadmiarem informacji. To, że wszyscy kategoryzujemy i posługujemy się stereotypami, zwykle nie jest świadomym zabiegiem; nie wiąż go zatem z wiekiem, brakiem dojrzałości czy niską inteligencją. Ważne, by przyjąc wobec prostych i generalnych sądów swoich i innych postawę wątpliwą – skąd to wiem? czy na pewno tak jest? co pokazują badania? czy możliwe, żeby grupę kilkudziesięciu milionów ludzi, opisać jednym stwierdzeniem typu „wszyscy Polacy...”?

Wzmacniaj głosy mniejszościowe oraz wspieraj różnorodność w klasie

Twórz przestrzeń, w której wszystkie dzieci w klasie mają szansę się wypowiedzieć, brać udział w aktywnościach i dzielić się umiejętnościami (ze szczególnym naciskiem na dzieci z grup mniejszościowych) w każdej sytuacji: podczas warsztatów integracyjnych, regularnych lekcji czy projektu szkolnego. Przez grupę mniejszościową rozumiemy w tym kontekście grupę z jakichś powodów nieuprzywilejowaną, niemającą siły przebicia.

Oznacza to m.in. docenianie nienormatywnych umiejętności i wykorzystywanie ich w zadaniach zespołowych (np. warunkiem wykonania zadania jest odczytanie instrukcji po niemiecku lub umiejętność przekładania przedmiotów pałeczkami do jedzenia – wówczas dzieci znające język niemiecki lub jadające na co dzień pałeczkami stają się zasobem zespołu). Proponujemy też rotacyjne wyznaczanie dzieci do roli liderskiej (sprawozdawcy zespołu, koordynatora lub koordynatorki zadania) na lekcji. Dbaj, by dzieci z grup mniejszościowych mogły wypowiadać się na lekcji w tym samym stopniu, co rówieśnicy. **Poświęć jak najwięcej czasu na aktywności, które budują relacje między uczniami i uczennicami** oraz pozwalają im lepiej się poznać. Są to m.in. zadania zespołowe, ćwiczenia nastawione na współpracę i umożliwiający integrację. Nie musisz poświęcać na to całej lekcji, jednak zajęcia powinny być zorganizowane tak, żeby umożliwiać dzieciom wzajemne poznawanie się – nawet kosztem liczby wykonanych zadań czy przekazanej wiedzy.

Zorganizuj warsztaty lub zajęcia integracyjne – budowanie więzi może stać się motywem przewodnim kilku, a nawet kilkunastu lekcji wychowawczych poświęconych tworzeniu przyjaznego, włączającego klimatu w klasie. Ważną perspektywą w organizacji takich zajęć może być uwzględnienie w scenariuszu zajęć hipotezy kontaktu Gordona Allporta, który określił jakie są warunki skutecznej współpracy w grupach, w których poziom uprzedzeń jest wysoki⁸.

Działaj edukacyjnie

Jeśli w klasie, z którą pracujesz, często wygłaszane są komentarze odwołujące się do stereotypów, dyskryminujące lub wręcz nienawistne, przyjrzyj się temu i poświęć na zajęciach więcej czasu na omówienie konkretnego tematu. Możesz zorganizować lekcję poświęconą mowie nienawiści i jej konsekwencjom, wolności wypowiedzi i jej granicom itp. Możesz też zająć się bardziej gruntowną pracą nad klimatem w klasie i przyjrzeć się temu, czy mowa nienawiści nie jest jakąś formą drzemiącego w klasie konfliktu, wyrazem oporu wobec innej sprawy.

Poznaj fakty, którymi możesz się posłużyć – przed lekcją sprawdź aktualne dane dotyczące tematu, by móc zareagować na uogólniające wypowiedzi. Posługuj się nimi w niekonfrontacyjny sposób – prezentuj je klasie, a nie pojedynczej osobie, która wygłasza stereotypowe sądy; traktuj je jak wiedzę, która przyda się wszystkim, a nie broń w dyskusji z jednym uczniem czy uczennicą.

Pytaj o alternatywy: kiedy sprowadzisz już generalizację do indywidualnej opinii i doświadczenia, poproś o głosy będące jej przeciwwagą. Powiedz: „usłyszeliśmy takie opinie, a jakie są inne?” lub mocniej: „jak inaczej można myśleć o tej kwestii?”.

DOWIEDZ SIĘ WIĘCEJ

Dyskryminacja w szkole – obecność nieusprawiedliwiona, red. K. Gawlicz, P. Rudnicki, M. Starnawski, Towarzystwo Edukacji Antydyskryminacyjnej, Warszawa 2015.

Drama w edukacji o uchodźcach i uchodźczyniach. Scenariusze zajęć do pracy w szkołach, red. M. Branka i D. Cieślukowska, Warszawa 2016.

Fundacja na rzecz Różnorodności Społecznej - biblioteka: www.ffrs.org.pl/biblioteka/

8. O hipotezie kontaktu Allporta przeczytasz więcej w rozdziale *Nie ma nic bardziej praktycznego niż dobra teoria* Joanny Grzymały-Moszczyńskiej w publikacji *(Nie) warto się różnić. Dylematy i wyzwania metodologiczne w edukacji antydyskryminacyjnej*, red. M. Branka, D. Cieślukowska, J. Latkowska, Warszawa 2013.

Ćwiczenia z edukacji antydyskryminacyjnej

Ćwiczenie 1 | Kilka definicji

Cel

Zrozumienie przez uczniów pojęć, aby mogli pełniej uczestniczyć w kolejnych ćwiczeniach związanych z tematyką równości i różnorodności.

Osoby uczestniczące

Uczniowie i uczennice szkół podstawowych lub średnich.

Instrukcje dla osoby prowadzącej

Poproś uczennice i uczniów, by przeczytali poniższe definicje i połączyli każdą z nich z odpowiednim pojęciem. Przedyskutujcie terminy i ich definicje na forum, podając przykłady.

UOGÓLNIENIE

Negatywna ocena i emocje wobec innych wynikające z ich przynależności do jakiejś grupy, pozbawione podstaw i dowodów.

PATRIARCHAT

Ideologia oparta na przekonaniu, że mężczyźni mają przewagę nad kobietami i w związku z tym przysługują im przywileje i autorytet.

UPRZEDZENIE

Uproszczone przekonanie i postrzeganie jakiejś osoby, oparte na jej przynależności do określonej grupy.

STEREOTYP

Postawa polegająca na niechęci i/lub wrogości wobec Żydów.

RASIZM

Upraszczone twierdzenie lub opinia (w odróżnieniu od faktów) na temat jakiegoś zjawiska (np. grupy osób) oparte na pojedynczych doświadczeniach lub sytuacjach.

MIZOGINIA

Nienawiść i pogarda wobec kobiet.

HOMOFOBIA

Gorsze, krzywdzące, nierówne traktowanie ze względu na przynależność do określonej grupy, często wyróżnionej na podstawie cechy tożsamościowej, np. płeć, wiek, pochodzenie etniczne, orientacja psychoseksualna, stan zdrowia.

ANTYSEMITYZM

DYSKRYMINACJA

Wszystkie uprzedzenia, postawy, osądy i zachowania mające negatywny wpływ na osoby LGBTQ+.

Ideologia oparta na przekonaniu, że istnieje hierarchia między grupami osób, „rasami”, także zachowania wynikające z tej ideologii.

Ćwiczenie 2 | Stereotypy i uprzedzenia

Cel

Zbadanie sytuacji, w której pojawiają się uprzedzenia.

Osoby uczestniczące

Uczniowie i uczennice szkół podstawowych lub średnich

Instrukcje dla osoby prowadzącej

Podziel grupę na mniejsze, przynajmniej czteroosobowe zespoły.

Poproś grupy o przeczytanie tekstu.

Następnie **poproś wszystkie osoby uczestniczące o spisanie** listy uprzedzeń, z którymi spotykają się na co dzień. Potem uczniowie porównują te uprzedzenia w małej grupie.

Na zakończenie poproś każdą grupę o podzielenie się wrażeniami w krótkiej dyskusji.

Tekst do refleksji: **Złodziejka**

Sonia jest nowa w naszej klasie. Zna ją kuzyn Marysi – mojej koleżanki. To on ostatnio powiedział nam: „Sonia jest miła. Jest też zabawna. Zdaje mi się, że jej tato jest Cyganem, ma taką ciemną karnację. Myślę, że Sonia lubi czasem ukraść jakiś drobiazg ze sklepu”. Po tygodniu Sonia została częścią naszej paczki. Naprawdę ją lubimy. Pewnego dnia Dawid nie mógł znaleźć długopisu. Szukał go wszędzie, aż w końcu powiedział: „Na pewno ktoś mi go ukradł”. Wszyscy zastanawiali się, kto mógł to zrobić. Szybko pojawiła się plotka, że była to ta nowa, Sonia. Wkrótce wszyscy ją podejrzewali. Sonia mówiła, że jest niewinna, ale nie wierzył jej nikt poza Marysią, Emilią i mną – trzema dziewczynami z naszej paczki. Ale nie odważyliśmy się bronić Soni. Podczas przerw siedziała sama. Dwa dni później Dawid znalazł długopis. Zostawił go w domu.

Zastosowanie

Tekst pokazuje, jaką szkodę może wyrządzić twierdzenie dotyczące jakiejś osoby ze względu na jej przynależność do danej grupy. **Takie twierdzenie nazywamy uprzedzeniem.**

Uprzedzenie to negatywny stosunek do innych mimo braku racjonalnych podstaw i dowodów. To osądzenie osoby (lub całej grupy) i wyrobienie sobie o niej negatywnej opinii przed jej poznaniem; tymczasowy osąd, który formułujemy z góry, interpretując i upraszczając to, co widzimy i słyszymy. Przykład: Skoro lubi chodzić na mecze, to na pewno jest kibolem, a skoro tak, pewnie jest agresywny.

Stereotyp to przekonanie, że osoba posiada jakąś cechę, ponieważ należy do jakiejś grupy. Nie musi być negatywny, co nie zmienia faktu, że może być krzywdzący – choćby dla osób, które nie posiadają jakiejś cechy i czują się przez to wykluczone.

Przykład: Kobiety nie umieją prowadzić samochodów. Mieszkańcy Poznania uwielbiają porządek.

KARTA PRACY

Niektóre uprzedzenia i stereotypy

1 | Kogo dotyczą wypisane poniżej zdania? Kto wykonuje wskazane czynności? Uzupełnij tabelkę, wpisując pierwszą osobę, która przychodzi ci do głowy.

gotuje jedzenie

dużo płacze

ciężko pracuje

prasuje ubrania

czyta gazetę

marnuje pieniądze

prowadzi samochód

ma łatwe życie

Porównajcie swoje odpowiedzi w grupach. Czy dostrzegacie jakieś ukryte uprzedzenia?

2 | Uzupełnij poniższe zdania kliszą lub uprzedzeniem, które jest twoim zdaniem powszechne. Kiedy skończysz, porównaj swoje odpowiedzi z tym, co napisały pozostałe osoby w twojej grupie. Będziecie potem dyskutować na ten temat w większym gronie.

Dziewczyny są

Chłopcy są

Młodzi ludzie są

Osoby starsze są

Mieszkańcy miast są

Mieszkańcy wsi są

Obcokrajowcy są

Europejczycy są

Osoby, które dużo podróżują, są

3. FOTOGRAFIE I ĆWICZENIA

Czym jest analiza obrazów?

Francesca Veneziano

O autorce

Po doktoracie z historii sztuk wizualnych Francesca Veneziano poświęciła się pedagogice artystycznej i tworzeniu niezależnego kina. Jest autorką licznych publikacji, pisze teksty i projektuje działania edukacyjne wokół fotografii i kina w ramach stowarzyszenia Braquage – Aménagement expérimentaux i przestrzeni wystawienniczej Le BAL.

Analiza obrazu – która jest niezbędnym krokiem w programie Solidarność. Podaj dalej! – opiera się na szeregu kroków: od obserwacji, poprzez opis i interpretację, do zrozumienia. Obejmuje przekazywanie informacji przez osobę prowadzącą. Ważne jest, aby ten moment spotkania z obrazem był rozwojowy i pozwalał młodym osobom pracować we własnym rytmie.

Jako osoba prowadząca moderujesz analizę obrazu i zadajesz pytania, które pomagają go odkrywać. Prowadzisz młodych ludzi przez analizę postaci, scenerii, elementów wizualnych, wyborów estetycznych... Nie ma złych odpowiedzi! **Zbiorowa dynamika, w której każda uczennica może swobodnie wyrażać swoje uczucia i odbijać się od uczuć innych, jest niezbędna do budowy indywidualnego punktu widzenia.**

Opis obrazu

Sam początek to spotkanie z obrazem i jego elementami składowymi. Poproś młode osoby, aby wskazały elementy pierwszego planu i tła, wszelkie cechy wyróżniające, przedmioty i postawy. Możesz dodać informacje o kontekście zdjęcia.

Analiza kompozycji

Na tym etapie młodzi ludzie rozszyfrowują kompozycję obrazu: plan, kadr, punkt widzenia i linię perspektywy.

Zrozumienie intencji autora lub autorki

Ten ostatni krok podsumowuje poprzednie i rozszerza analizę. Młodzież rozumie już kontekst i rolę różnych elementów pojawiających się na obrazie. Teraz można podać dodatkowe informacje na temat podejścia autorki. Przypatrzcie się wspólnie szczegółom, które potwierdzają lub ujawniają jej intencje.

Czym są warsztaty pisania?

Pauline Guillerm

O autorce

Pauline Guillerm jest autorką i aktorką. Wspiera swoje projekty pisarskie badaniami terenowymi, aby uchwycić najbardziej wrażliwe aspekty rzeczywistości. Szczególnie interesują ją kwestie młodzieży, lokalność i pojedyncze drogi. Jej sztuki zostały opublikowane w wydawnictwie Lansman: *Bleu piscine* (2019 – zwycięska sztuka w Journées de Lyon des Auteurs de Théâtre), *Acadie Ressac* (2019) i *Les amis d'Agathe M.* (2015). Wiele jej tekstów ukazało się w czasopiśmie. Jej nowa sztuka *Vent (s) du large* została opublikowana w kolekcji *Le Dragon Rouge* w wydawnictwie Goater (2020). Pauline Guillerm jest regularnie przyjmowana jako rezydentka oraz wspierana stypendiami pisarskimi (m.in. przez Festival Textes en l'air, Stowarzyszenie L'Image qui parle, rezydencję pisarską w Île-de-France). Ponadto wraz z różnymi grupami przenosi teksty (własne i innych) na scenę teatralną – w ten sposób tworzy możliwość wspólnego eksplorowania możliwości, jakie daje czytanie na głos. Pauline towarzyszy też twórczości literackiej i teatralnej różnorodnych grup. Posiada tytuł magistru w dziedzinie twórczości literackiej i tytuł licencjatki w zakresie nadzoru praktyki teatralnej. Uczestniczyła też w szkoleniach aktorskich i warsztatach pisarskich.

Szkołę się z prowadzenia warsztatów teatralnych u Bernarda Grosjeana (na uniwersytecie Paris III). Następnie przez 2 lata szkoliła się w Aleph-Ecriture w zakresie animacji warsztatów pisania. Od 2009 roku prowadzi warsztaty pisania dla osób, które na co dzień nie zajmują się praktykami artystycznymi. Projekty te przyjmują różne formy w zależności od grup, zespołów i czasu trwania. W związku z tym Pauline opracowała również sposoby planowania projektów i dostosowywania ich do celów odbiorczyń. Tworząc warsztaty pisania, zawsze bierze pod uwagę, jaki ma być efekt końcowy: wydanie zbioru tekstów, projektowanie fanzine'ów, publiczne czytanie...

Wprowadzenie

W zależności od projektu metody prowadzenia warsztatów pisarskich są różne. Pedagogika towarzyszenia w pisaniu pozostaje jednak taka sama i opiera się na doświadczeniu

pisania, które stworzą uczestniczki i uczestnicy. Osoba prowadząca angażuje ich w odkrywanie różnych obszarów twórczych, precyzyjnie prowadzi i dba o spokojne i życzliwe otoczenie. Dzięki temu doświadczenie staje się możliwe.

W prezentowanym tu warsztacie ważną rolę odgrywa metoda, która zachęca do tworzenia i działania w grupie. Różne wartości zespołu splatają się ze sobą, dlatego warsztat pisarski wydaje się idealnym narzędziem do wspólnej pracy z tematem solidarności.

Konieczna jest również świadomość, czym są warsztaty pisarskie i co oznacza sam akt pisania – warto zastanowić się nad jego rolą, szczególnie w kontekście programu *Solidarność. Podaj dalej!*

Solidarność. Podaj dalej! Przygoda z warsztatem pisarskim

Udział w warsztatach pisarskich w ramach naszego programu to przede wszystkim przygoda; jest to doświadczenie twórcze, zbiorowe, szczególne i literackie; jest to sposób na poznanie świata i relacji ludzi ze światem; jest to czas i przestrzeń poświęcona temu odkrywaniu; to projekt napisania tekstu/wiadomości do nieznanego czytelnika lub czytelniczki na podstawie wybranych zdjęć.

Prowadzenie warsztatów pisarskich samo w sobie jest przygodą; to strukturyzowanie, budowanie zaufania oraz prowadzenie grupy i każdej osoby w kierunku tworzenia. Ta przygoda zakończy się stworzeniem – na podstawie 6 zdjęć programu *Solidarność. Podaj dalej!* – tekstów skierowanych do nieznanymi czytelników i czytelniczek.

Zaproponowanie wspierających i dobrze ułożonych ram, w których odbędą się warsztaty, jest niezbędne, aby każda młoda osoba mogła spokojnie ewoluować w tej wspólnej przestrzeni.

1 | Kreatywna przygoda

Zacznijcie przygodę ze słowami: pisanie to dopasowywanie słów na kartce

Na początku warto zaznaczyć, że pisanie twórcze nie jest tym samym co pisanie „szkolne”. Przygoda podczas warsztatów pisarskich może stworzyć nieoczekiwane ciągi słów, niekoniecznie zgodne z zasadami gramatyki i ortografii! Jeśli to dla was ważne, czas na przerobienie tekstu będzie na innym etapie pracy.

Kluczowe zasady:

- ~ Zacznijcie od słowa – słowo jako budulec pojawia się przed tekstem.
- ~ Zbierajcie materiały do tworzenia, nigdy nie zaczynajcie od zera.
- ~ Dajcie szansę przypadkowi. Pozwólcie się zaskoczyć!
- ~ Kreatywne pisanie ma być przyjemnością.
- ~ Wyobrażajcie sobie świat zewnętrzny jako plac zabaw.
- ~ Traktujcie etapy pisania jako elementy większej całości – każdy z nich jest wstępem do kolejnego.
- ~ Patrz na każdego ucznia jak na odkrywcę, który na początku przygody ze słowami nie wie, co znajdzie, ale wyjdzie z tego ubogacony.

Odkrywajcie: pisanie to zaufanie do słów, dzięki którym powstanie tekst

Przygoda z warsztatem pisarskim oferuje przestrzeń, w której można się delektować znaczeniem, dźwiękiem i rytmem słów. Za każdym słowem kryją się kolejne: słowo bliskoznaczne, słowo przeciwne, słowo uzupełniające, słowo rymujące się... Te słowa wyznaczą pierwszy kierunek, punkt widzenia, czas, miejsce – początek.

Kluczowe zasady:

- ~ Piszcie słowo po słowie. Każde słowo przywołuje kolejne.
- ~ Zachęć uczennice do wcielenia się w rolę badaczek, które w słowach poszukują innych słów.
- ~ Zapisujcie słowa, bawiąc się ich brzmieniem.
- ~ Zaproponuj uczniom startery do pisania – początki historii, początki tekstu.
- ~ Pozwólcie, żeby opowieść stworzyła się sama ze słów, które następują po sobie; słów, które budują narrację.
- ~ Wydobądźcie piękno poezji z tekstu.

Zacznijcie od zdjęcia, od tematu: pisanie to sprawianie, że inne osoby mogą coś zobaczyć i poczuć

Przygoda z warsztatami pisarskimi wokół zdjęcia na określony temat pozwala przyjrzeć się, jak on w nas rezonuje, uchwycić szczegóły, uzupełnić obraz, wprowadzić go w ruch...

Kluczowe zasady:

- ~ Użyjcie zdjęcia jako wyzwalacza do pisania.
- ~ Użyjcie zdjęcia jako początku historii.
- ~ Użyjcie zdjęcia jako nośnika znaczenia.
- ~ Użyjcie zdjęcia jako poetyckiego otwieracza.
- ~ Użyjcie zdjęcia jako kontenera słów.
- ~ Pozwólcie odkryć w słowach przywołane obrazy.
- ~ Sprawcie, żeby odbiorczynie poczuły dzięki słowom emocje i doznania.

Ponownie odbądźcie podróż: pisanie to czytanie tekstu grupie, a następnie przepisywanie go na nowo

Przygoda z warsztatami pisarskimi daje możliwość czytania tekstów stworzonych przez uczestniczki i uczestników. Można więc ponownie odbyć podróż, ale tym razem pomijając materiał wyjściowy. Teksty poszczególnych autorów i autorek są bardzo różne; są osobliwe i to właśnie jest piękne. Kiedy skończycie czytać, możecie rozważyć kolejną podróż – przepisywanie tekstu na nowo. Zawsze to osoba, która napisała tekst, decyduje o jego dalszym ciągu.

Kluczowe zasady:

- ~ Zachęcaj do czytania, ale nie zmuszaj.
- ~ Wyjaśnij, że słuchacie tekstu jako szczególnego i autonomicznego dzieła. Nie będziecie szukać połączeń z autorem, a zastanawiać się, co wywołuje w Was sam tekst.
- ~ Podziękujcie autorce, docenicie jej tekst i pracę, którą wykonała.
- ~ Dbajcie o swój język. Unikajcie niezręcznego słownictwa, kiedy rozmawiacie o tekstach.
- ~ Wyrażcie swoje opinie o tekście: jak się go słuchało? Co się podobało? Zawsze podkreślajcie to, co piękne, interesujące i wzbogacające.
- ~ Omówcie, co chcecie zmienić w tekście przed publikacją. Ustalcie cele: przepisanie tekstu, wprowadzenie zmian, korekta pisowni, układ na stronie.

2 | Przygoda w społeczności

Wspólna przygoda

Przygoda podczas warsztatów pisarskich zależy od zbiorowej dynamiki, która pozwala zaangażować się w pisanie. Aby osoby czuły się wystarczająco pewnie podczas pisania i czytania na głos innym, grupa musi opierać się na wspólnych wartościach i dbać o dobrostan każdej członkini i członka.

Kluczowe zasady:

- ~ Zaproponuj doświadczenie, które pomoże odkryć kreatywność w sobie i w innych.
- ~ Dbajcie o życzliwość: wobec innych i wobec siebie.
- ~ Ogranicz grupie czas pisania, aby mogła robić postępy. Teksty poszczególnych osób będą dłuższe lub krótsze – to nie liczba słów świadczy o ich jakości.

Wyjątkowa przygoda

Przygoda z warsztatami pisarskimi oferuje również możliwość przeżycia indywidualnego doświadczenia, które pomaga w odkrywaniu siebie. To kruche i szczere doświadczenie w bezpiecznych ramach.

Kluczowe zasady:

- ~ Traktuj każdy tekst i każdą uczennicę indywidualnie.
- ~ Dbaj, żeby każda osoba rozumiała, na czym polega wasze działanie. Nie ma spraw nieistotnych.
- ~ Zachęcaj, ale nie zmuszaj. Nie ma obowiązku angażowania się w pisanie.
- ~ Zwróć uwagę na każdą i każdego, zaoferuj pomoc (piszcie razem, odpowiadaj na pytania, wspieraj...).

Przygoda nauczycielki i nauczyciela

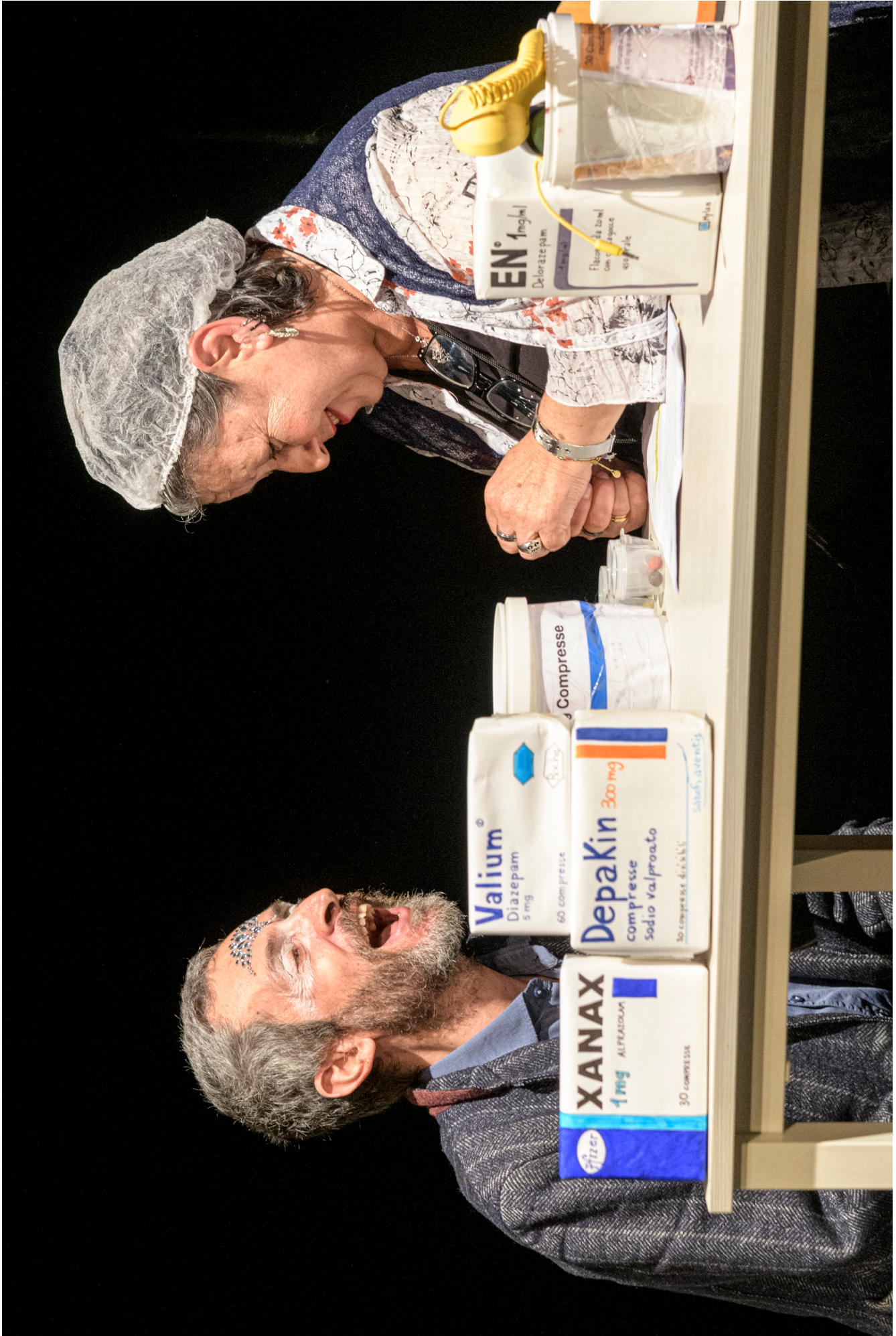
Przygoda warsztatów pisarskich wymaga od osoby towarzyszącej w podróży:

- ~ zainteresowania, zaangażowania;
- ~ czuwania nad dynamiką grupy i tempem zajęć;
- ~ zwracania uwagi na każdą osobę – nie ma dobrej lub złej odpowiedzi, nie ma nieistotnych kwestii, nie ma dobrego ani złego tekstu;
- ~ eksperymentowania: przygotuj warsztaty i sama lub sam wypróbuj propozycje.

Autor zdjęć: Bruce Davidson, Magnum Photo — Les Marches de Selma, Alabama — Le Bal | ERSILIA (Francja)

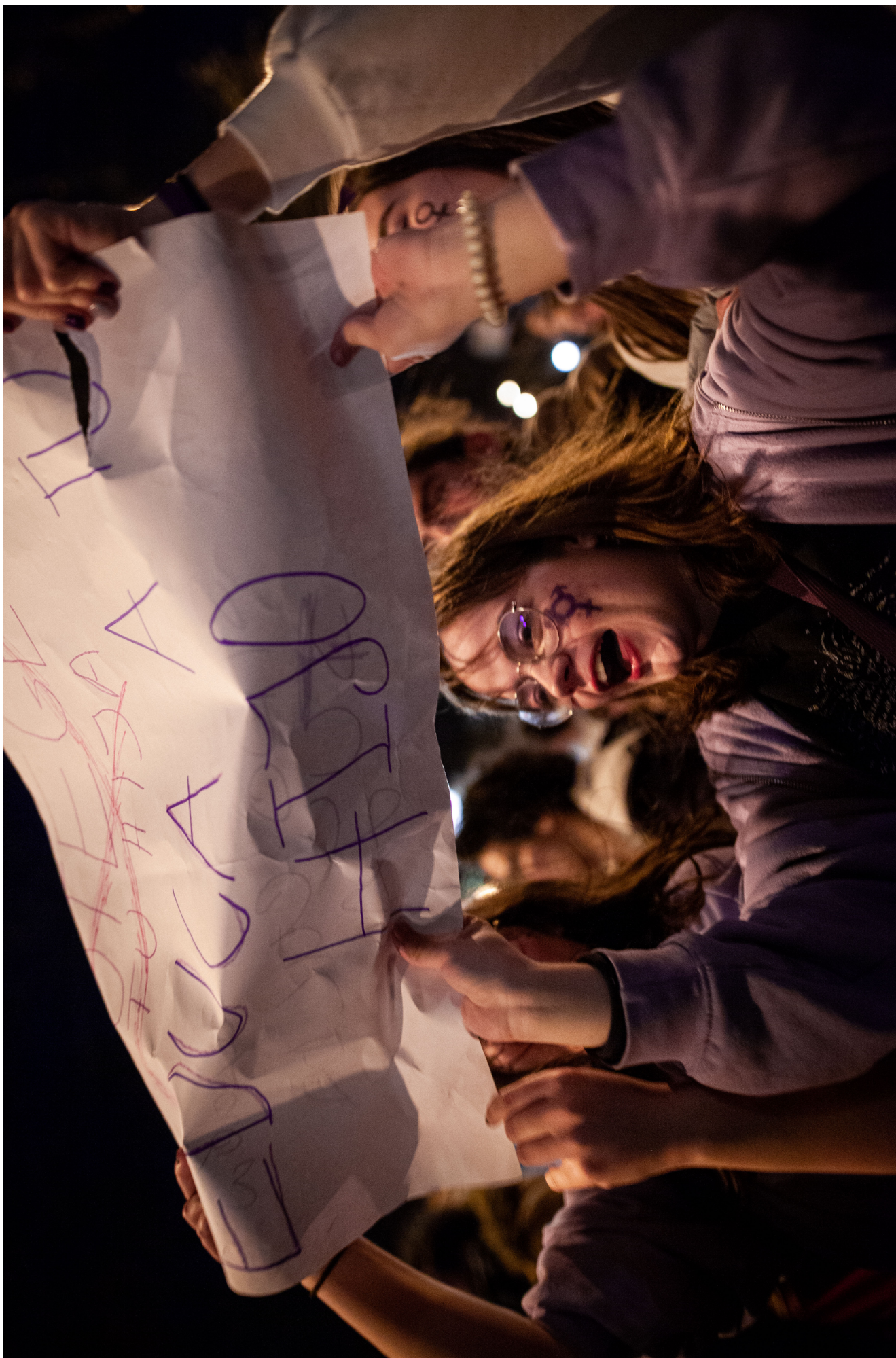

Autor zdjęć: Dante Farricella — Planète Volk (Włochy)

Autor zdjęć: Bojan Mirdenović — Désert importé (Chorwacja)

Autorka zdjęcia: Julieta Dorin — Hartas (Hiszpania)

Elementy analizy zdjęć

Eva © Aljoša Bokan

Aljoša Bokan (ur. 2005)

Jest uczniem IV klasy szkoły średniej na kierunku projektowanie i fotografia. Mieszka i pracuje w Lublanie. W wolnym czasie zajmuje się fotografią. Jego ulubionymi technikami są techniki analogowe i powiększenia w ciemni. Pracował przy kilku projektach, w tym jako autor zdjęć do krótkometrażowego filmu młodzieżowego *The Art of Choice* (w reżyserii Barbary Makovec), a także fotografował różne wydarzenia, takie jak międzynarodowy projekt YAFE (Youth Work for the Earth). Zorganizował dwie indywidualne wystawy fotografii w centrum młodzieżowym Young Dragons, z których jedna jest wynikiem projektu młodzieżowego pokazu mody Raz-kroj stworzonego przez Neżę Zelnik i Evę Sonc.

KOMENTARZ FOTOGRAFA:

Modelka i projektantka mody Luka Sonc używa zaimka „ona” i nazywa się Eva. Jest ubrana w kreację zaprojektowaną przez siebie na pokaz mody zorganizowany w ramach projektu Raz-kroj w ośrodku młodzieżowym Young Dragons w Lublanie. Eva jest osobą transpłciową w trakcie korekty płci. Zdjęcie porusza kwestię dyskryminacji osób transpłciowych w codziennym życiu. Pokaz mody Raz-kroj, zorganizowany przez młode stylistki Neżę Zelnik i Evę Sonc, był inspirowany rozkładem i rekonstrukcją życia w przyrodzie. Stare ubrania znalazły nowe życie dzięki projektom kolekcji, która rozkwitła na wybiegu i podczas sesji zdjęciowej specjalnie zorganizowanej w opuszczonych budynkach w mieście. ”

Wrażenia

Piękno/Elegancja
Haute couture
Płeć/Tożsamość
Kobieta/Osoba transpłciowa
Projektowanie mody/Design
Siła/Duma

Ważne elementy wizualne

Kobiecość/męskość
Poza modelki
Plan średni (skala planów)
Ciemność/światło
Modne ubranie
Kształt i kolor mankietów
Podium
Kontrasty między stylem modelki a pustym, surowym miejscem

Tematy, które można poruszyć:

Płeć
Rola ubrania w budowaniu tożsamości
Tożsamość płciowa
Równość
Dyskryminacja ze względu na płeć
Dyskryminacja osób transpłciowych
Recykling
Spektakle

Pytania z punktu widzenia:

Formy: Jak kadrowanie z dołu wpływa na postrzeganie przez nas postaci?

Treści: Jaka jest rola ubrania w budowaniu tożsamości?

© Bruce Davidson, Magnum Photo

Bruce Davidson (ur. 1933 w Chicago)

Zdobywca pierwszej nagrody podczas Kodak National High School Competition w 1949 roku.

W 1955 roku ukończył Uniwersytet Yale, a jego praca dyplomowa na temat kulis drużyny futbolu amerykańskiego została opublikowana w magazynie „Life”.

Następnie przeniósł się na 2 lata do Paryża na służbę wojskową, gdzie zrealizował swój pierwszy reportaż (*Wdowa z Montmartre*), który przedstawił Henriemu Cartier-Bressonowi. W tym samym czasie zaczął pracę jako freelancer dla „Life”. W 1958 roku dołączył do agencji Magnum i zrealizował reportaż o samotnym klaunie podróżującym z cyrkiem: *The Dwarf (Krasnal)*.

W 1961 roku został zatrudniony przez „Vogue” jako fotograf mody (pracował tam przez 3 lata). W tym samym roku zaczął również dokumentować walki czarnych Amerykanów w ruchu na rzecz równości praw obywatelskich, a w następnym roku otrzymał stypendium Guggenheima, co pozwoliło mu rozszerzyć działania na Nowy Jork, Chicago i południe Stanów Zjednoczonych. Fotografie, które powstały w tym czasie, zostały zebrane w kolekcji *Time for Change* opublikowanej w 2002 roku. Temat ten był także przedmiotem wystawy w Fundacji Henriego Cartier-Bressona w 2007 roku.

66 KOMENTARZ FOTOGRAFA :

Na bardzo wczesnym etapie swojej pracy postanowiłem nie kupować teleobiektywu i nigdy nie być dalej niż 1,5 metra od protestujących i policjantów, których fotografowałem na ulicy. Chciałem prawie że być na zdjęciu. Byłem bardzo blisko i byłem szybki. Musiałem być, żeby nie zostać aresztowanym. Ciągle byłem świadkiem tej walki, czułem, że jestem częścią czegoś, że nie jestem z boku. Zawsze miałem ten instykt i myślę, że dobrze mi to służyło. ”

Wrażenia

Walka
Wiara
Napięcie
Niesprawiedliwość
Gniew
Wspólnota
Siła

Ważne elementy wizualne

Czerń i biel
Ruch
Zbliżenie (skala planów)
Spojrzenie w aparat
Flaga Stanów Zjednoczonych
Różnice między pierwszym a drugim planem
Słowo „głosuj”

Tematy, które można poruszyć

Głosowanie
Rasizm
Młodość
Walka o równość
Wolność
Prawa
Uznanie
Demonstracja
Slogan

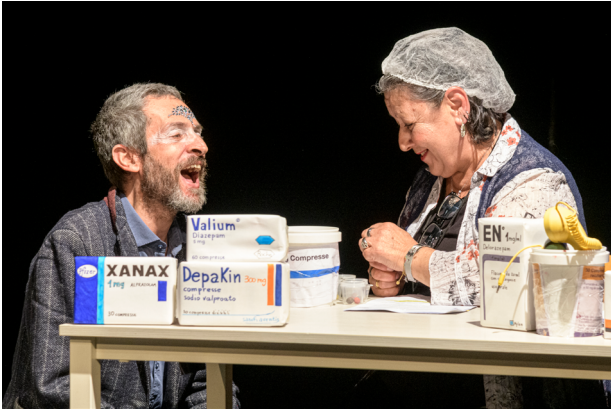
Pytania z punktu widzenia:

Formy: Dlaczego fotograf zdecydował się zbliżyć tak bardzo do jednego z demonstrantów?

Treści: Czy to zdjęcie z 1965 roku jest nadal aktualne?

22 marca 1965 roku 300 manifestantów walczących o prawa obywatelskie maszerowało z Selmy w Alabamie do stolicy stanu Montgomery, aby sprzeciwić się działaniom lokalnych instytucji, które uniemożliwiły osobom czarnym zarejestrowanie się na listach wyborczych. Trzy dni później ponad 25 000 osób zebrało się w stolicy stanu, aby wysłuchać przemówienia Martina Luthera Kinga Jr. i złożyć petycję do gubernatora segregacionisty George’a Wallace’a. Ten marsz był trzecią próbą podjętą w 1965 roku. Pierwsza miała miejsce 7 marca. Policja stanowa i okręgowa blokowała, a następnie atakowała manifestujących na moście Edmunda Pettusa w Selmie. Dwa dni później Martin Luther King Jr. poprowadził uroczysty przemarsz po moście zakończony modlitwą. Zgromadzenie zostało przerwane nakazem sądowym. Te trzy marsze, w tym krwawe represje na moście Pettusa, zostały szeroko nagłośnione i zwróciły uwagę ludzi w całym kraju na prawa wyborcze na południu. Przerażony tym, co widział, prezydent Lyndon B. Johnson 15 marca 1965 roku przedstawił Kongresowi projekt ustawy o prawach wyborczych (*Voting Rights Act*), który stał się jednym z najsukcesowniej przepisów dotyczących praw obywatelskich, jakie kiedykolwiek wdrożono. W 1960 r. w Alabamie było zarejestrowanych 53 000 czarnych wyborczyń i wyborców, a w roku 1990 – 10 razy więcej.

Zdjęcie pochodzi z platformy edukacyjnej obrazów ERSILIA. Można je znaleźć w grze *Protesty w latach 60.* pochodzącej z projektu *Obraz i ciało*.

Planet Volk © Dante Farricella

Dante Farricella (ur. 1956)

Jest fotografem zaangażowanym w międzykulturowość i obronę praw człowieka. Zrealizował wiele wystaw i filmów z obszarów społecznych:

- *Między nami* – projekt finansowany przez fundację Cassa di Risparmio Modena;
- *Kobiety Afryki dla prowincji Modena*;
- *Praca jest dla człowieka, wioska rzemieślników Modeny*;
- *Codziennie tak samo* – kroniki codziennej przemocy wobec kobiet dla miasta Modena;
- *Prawo (nie jest) takie samo dla wszystkich* – film dokumentalny dotyczący rasizmu instytucjonalnego.

Jego fotograficzne poszukiwania wychodzą od teatru i rozwijają się w kierunku odkrywania ludzi i środowiska. Jest to możliwe dzięki relacji między fotografem a osobami, z którymi pracuje.

Wrażenia

Zależność
Interpretacja roli
Relacja między opiekunkami a pacjentami
Inscenizacja

Ważne elementy wizualne

Pudełka z lekami na pierwszym planie
Czepek na włosach
Stół
Czarne tło

Tematy, które można poruszyć

Zależności
Zdrowie psychiczne
Narkotyki
Wspólne mieszkanie
Przymus
Brak wolności
Nakaz

Pytania z punktu widzenia:

Formy: Jakie elementy składają się na pierwszy plan tego zdjęcia?

Treści: Jakie mogą być odpowiedzi na problemy związane ze zdrowiem psychicznym?

“ KOMENTARZ FOTOGRAFA :

Zdjęcie zostało zrobione podczas MAT (festiwalu z okazji Tygodnia Zdrowia Psychicznego) w Modenie w 2023 r. Pokazuje relacje między opiekunkami a pacjentami, szczególnie w kontekście przepisywania leczenia w dziedzinie opieki psychiatrycznej. MAT jest organizowany przez Social point Carpi i Stowarzyszenie Kulturalne Appena Appena. W wydarzeniu biorą udział pacjentki i pracownicy systemu opieki zdrowia psychicznego lokalnej jednostki zdrowia w Modenie. ”

Désert importé © Bojan Mrđenović

Bojan Mrđenović (ur. 1987)

Ukończył historię sztuki i nauki informacyjne na Wydziale Humanistycznym i Nauk Społecznych w Zagrzebiu (2012). Ukończył kinematografię na Akademii Sztuk Dramatycznych (2015). Dziś jest profesorem fotografii na Wydziale Kinematografii tej Akademii. Pracuje jako reżyser fotografii i fotograf. Jego praktyka artystyczna jest powiązana z kwestiami politycznymi, potrzebami człowieka i sprawami społecznymi.

Wrażenia

Zachwyt
Zmieszanie
Niepokój
Piękno krajobrazu
Abstrakcja
Marzenie

Ważne elementy wizualne

Odcień (błękitny)
Chmury
Gałęzie wyłaniające się z wody
Brak horyzontu i ludzi
Różne tekstury
Skala i wymiary

Tematy, które można poruszyć

Wyobrażenia
Informacje wizualne a wiedza i kontekst
Uprzedzenia i hipotezy
Zniszczenie krajobrazu
Naturalność i sztuczność
Środowisko, ekologia, trwałość

Pytania z punktu widzenia:

Formy: Jakie odczucia wywołuje brak głębi ostrości?

Treści: Jak zrozumienie kontekstu może zmienić nasze postrzeganie?

“ KOMENTARZ FOTOGRAFA :

Krajobraz powstał z gipsowego błota – produktu ubocznego z największego zakładu przemysłowego w Chorwacji. Do produkcji nawozów ekstrahuje się tu fosfor z importowanego piasku afrykańskiego, pozostawiając błoto gipsowe jako resztki poprodukcyjne. Przez 30 lat w tym miejscu, w środku rezerwatu przyrody, przechowywano ponad 6 milionów ton błota. Nawozy są stosowane do stymulowania naturalnego wzrostu, ale z drugiej strony ich produkcja powoduje przekształcenie krajobrazu i pozbawienie go życia.

Zakład nawozowy odpowiada za ¼ całkowitego zużycia gazu w Chorwacji. Nawozy są stosowane w rolnictwie, co czyni to przedsiębiorstwo ważnym dla krajowej produkcji żywności.

Zakład zapewnia także miejsca pracy dla miejscowej ludności – wszystkie aspekty życia lokalnej społeczności są powiązane z fabryką, która karmi miasto dosłownie i symbolicznie. Z drugiej strony powoduje znaczne szkody ekologiczne. ”

© Agnieszka Sadowska

Agnieszka Sadowska

Fotografka i fotoreporterka, w latach 90. redaktorka tygodnika „Plus”. Od prawie 30 lat dokumentuje wydarzenia społeczne i kulturalne dla „Gazety Wyborczej” w Białymstoku. Zdobywczyni m.in. nagrody burmistrza Białegostoku i finalistka konkursu Grand Press Photo w 2023 r.

“ KOMENTARZ FOTOGRAFKI:

Ludzie na zdjęciu za płotem to uchodźcy próbujący wydostać się z miejsc objętych wojną i konfliktami, a także po prostu szukający lepszego życia – próbują wjechać do Unii Europejskiej. Liczne osoby chorują po wielu dniach spędzonych w lasach, bez jedzenia, wody i lekarstw, w niskich temperaturach, z koniecznością spania na gołej ziemi, bez schronienia przed mrozem, opadami i wiatrem. Uchodźcy, którym udaje się przekroczyć zieloną granicę i przejść na polską stronę, wspiąć się na płot, skoczyć, często łamiąc nogi, są łapani przez polską straż graniczną i wypychani z powrotem na Białoruś, gdzie nie są bezpieczni. Wielu polskich aktywistów i aktywistek próbuje pomóc, dostarczając żywność, wodę i odzież. We współpracy

Wrażenia

Strach
Smutek
Niemoc

Ważne elementy wizualne

Obraz
Drzewa
Ludzie
Twarze
Metal
Drut kolczasty

Tematy, które można poruszyć

Prawa człowieka
Kryzysy humanitarne
Obywatelstwo
Unia Europejska

Pytania z punktu widzenia:

Formy: Dlaczego może się wydawać, że ludzie na zdjęciu są w tle?

Treści: Jaki wpływ na wolność ludzi może mieć budowa płotów granicznych?

z lekarkami i ratownikami prowadzą interwencje medyczne w terenie. Na zdjęciu ludzie chcą przekroczyć płot, ale nie mogą, bo uniemożliwia im to polska straż graniczna. Fotografka zrobiła to zdjęcie, aby zdać relację z sytuacji i pokazać społeczeństwu prawdę o kryzysach humanitarnych, które mają miejsce w tym regionie. ”

Hartas © Julieta Dorin

Julieta Dorin

Urodzona w Paryżu, kształciła się w Buenos Aires, a obecnie mieszka w Madrycie. Studia fotograficzne rozpoczęła w Miejskim Instytucie Sztuki Fotograficznej i Technik Audiowizualnych (IMDAFTA), a w 2008 r. uczęszczała na zaawansowany kurs fotografii dokumentalnej i dziennikarskiej Stowarzyszenia Reporterów Graficznych Republiki Argentyńskiej (ARGRA). Równolegle w 2007 r. uzyskała tytuł starszego technika dziennikarstwa w Instituto Taller, Escuela, Agencia (TEA), a w 2015 r. licencjat z komunikacji audiowizualnej na Uniwersytecie San Martín (UNSAM). Pracuje także w branży filmowej.

“ KOMENTARZ FOTOGRAFKI :

Międzynarodowy Dzień Kobiet. Tekst z transparentu: „Educa a tu hijo” („Edukuj swojego syna”). WHO szacuje, że 2 na 3 kobiety doświadczyły w swoim życiu jakiejś formy przemocy. Historycznie feminizm jest odpowiedzią kobiet i osób z doświadczeniem kobiecości na systematyczne prześladowania, za które odpowiada patriarchy i jego ustalony (nie)porządek społeczny. Dziś nieuniknione jest dalsze przejmowanie przestrzeni publicznej, aby uwidocznić śmierć, zaginięcia i naruszenia praw niektórych z nas. Jak stwierdzono w manifestie Komisji Feministycznego Ruchu Madrytu 8M: „Jesteśmy migrantkami, należymy do mniejszości rasowych, jesteśmy osobami czarnymi i brązowymi. Jesteśmy transpłciowe, interpłciowe i niebinarne; jesteśmy osobami homoseksualnymi i biseksualnymi; jesteśmy matkami i babkami; tworzymy rodziny z jednym rodzicem; jesteśmy rodzinami dysydentek; jesteśmy dysydentkami w rodzinach. Jesteśmy pracownicami

Wrażenia

Walka
Feminizm
Skarga
Gniew

Ważne elementy wizualne

Krzyki
Znaki
Twarze
Kolor fioletowy
Transparent

Tematy, które można poruszyć

Zasięg fotoreportażu
Jak reprezentować mniejszości i dysydentów
Analiza obrazów pod kątem ideologii
Odpowiedzialność fotografki i etyczność zawodu

Pytania z punktu widzenia:

Formy: Jak kadrowanie zdjęcia uwydatnia emocje tłumu?
Treści: Jak reprezentować społeczność feministyczną podczas manifestacji?

dorywczymi, pracownicami domowymi i opiekunkami, fryzjerkami, sprzątaczkami w szpitalach, pracownicami opieki zdrowotnej, Kellys, walczącymi pracownicami włókienniczymi i wszystkimi strajkującymi kobietami. Opiekunkami, stażystkami, partnerkami, niezależnymi – na pozór lub naprawdę. Jesteśmy prostytutkami. Jesteśmy osobami bez dokumentów, deportowanymi, ofiarami handlu ludźmi i wykorzystywania seksualnego, rolnictwa, przemysłu tekstylnego i opieki zdrowotnej. Jesteśmy studentkami, bezrobotnymi, emerytkami i gospodyniami domowymi. Jesteśmy tymi, które są kryminalizowane za walkę i tymi, które nie przestaną”.

Zajęcia z analizy obrazu dla dzieci w wieku przedszkolnym i wczesnoszkolnym

Le Bal – Ersilia

Désert importé © Bojan Mrđenović

Wymarzony krajobraz?

Potrzebne materiały:

- Wydruk zdjęcia w formacie A4, w kolorze (po 1 dla każdego dziecka)
- Białe kartki A4
- Materiały plastyczne (w zależności od wybranej techniki lub różnorodnie do wyboru przez dzieci): tusze, kredki, pastele, farby, plastelina, kolorowy papier, krepina, gotowe elementy do wycinania, naklejki itp.

1 | Wprowadzenie (15 min)

Możesz wyświetlić zdjęcie na tablicy multimedialnej albo na ekranie/ścianie. Możesz również wydrukować je w dużym formacie, w kolorze, po jednym egzemplarzu dla każdego dziecka (wydruki przydadzą się też w dalszej części zajęć).

Podczas wprowadzenia usiądźcie razem w kręgu. Zadawaj dzieciom pytania, pozwalaj na swobodne wypowiedzi i odpowiadaj na pytania dzieci.

Obserwacja

Popatrzcie razem na zdjęcie i wymieńcie elementy, które się na nim znajdują (chmury, gałęzie, ich cienie, woda).

Zauważcie, że główną barwą jest niebieski – kolor nieba i morza. Ale odcienie niebieskiego są mniej lub bardziej intensywne: niebo jest ciemniejsze, woda jaśniejsza. Granica między nimi się rozmywa, linia horyzontu nie jest wyraźnie zaznaczona.

Poświęćcie chwilę, aby zauważyć, że niebo i woda nie mają takiej samej „konsystencji”. Kontury chmur zanikają i mieszają się; na pierwszym planie woda tworzy popękaną powierzchnię, jakby była rozdarta w kontakcie z piaskiem.

Przykładowe pytania, które możesz zadać:

- Jakiego koloru jest najwięcej na zdjęciu?
- Czy ten kolor jest wszędzie taki sam?
- Jakie odcienie ma woda, a jakie niebo?
- Czy widać, gdzie kończy się morze, a zaczyna niebo, gdzie kończy się morze, a zaczyna piasek?

Skoncentrujcie teraz uwagę na gałęziach widocznych na fotografii. Czy możemy odgadnąć ich rozmiar?

Wyjaśnij, że abyście mogli i mogli uchwycić rozmiar, obraz musiałby zawierać punkt odniesienia, czyli jakiś element, którego wymiary są Wam znane. Na przykład sylwetka człowieka na zdjęciu pozwoliłaby określić mniej więcej wielkość gałęzi.

Zapytaj, czy dla dzieci, tak jak dla ciebie, ten obraz jest trochę tajemniczy. Zachęć, by **zastanowiły się**, dlaczego fotograf tworzy taką atmosferę: nie znamy przecież skali krajobrazu, lokalizacji, w której zrobiono zdjęcie, horyzont nie jest dostrzegalny.

Po lewej stronie obrazu gałęzie pojawiają się – zaskakująco – jakby z chmur. Jaki to daje efekt?

Wyobrażenia, emocje i zrozumienie

Zapytaj dzieci, jakie emocje lub wrażenia wywołuje w nich to zdjęcie. Może to spokój, miękkość, poczucie bycia we śnie, strach przed pustką... Dopytaj, co sprawia, że tak się czują. Jakie elementy wizualne fotografii mogą wzbudzać takie lub inne emocje?

Wyobraźcie sobie teraz, do czego może nawiązywać to tajemnicze miejsce. Może to krajobraz, w którym ludzie zupełnie zniknęli? Może chodziło o moment tuż przed burzą (a może po niej)? Może ważne były żywioły i ich przenikanie się: ziemia, woda, powietrze?

Przeczytaj dzieciom opis zdjęcia, który przygotował sam autor. Krajobraz ten znajduje się w pobliżu zakładu produkcji nawozów. Jest to zbiornik wodny, do którego odprowadzono odpady. Co teraz dzieci myślą o tym pejzażu? Czy opis je zaskoczył? Dlaczego? Zwróć uwagę, czy po tych wyjaśnieniach zmieniły się emocje dzieci i jakie są ich reakcje.

Podkreśl w rozmowie z dziećmi celowy kontrast, zamysł artystyczny autora: krajobraz na pierwszy rzut oka przypominający sen jest wynikiem katastrofalnej w skutkach interwencji człowieka, która zmieniła (zniszczyła?) środowisko naturalne. Fotograf chce pokazać, że nasz punkt widzenia danej sytuacji czy obrazu może się zmienić po odkryciu ich kontekstu.

2 | Działanie twórcze

Czas na tworzenie! (15 min)

Zaproponuj dzieciom zajęcia praktyczne związane ze zdjęciem, które widziały i omówiły razem z Tobą. Zadanie będzie podzielone na dwa etapy.

Etap 1. **Daj** każdemu dziecku czystą kartkę A4, poproś o złożenie jej na pół w poziomie. W dolnej części każda osoba rysuje, maluje lub wykleja krajobraz, który chce przedstawić (pozostaw grupie dowolność). Uwaga: krajobraz musi:

- prezentować żywe elementy (np. morze z rybami, łąkę z kwiatami, zielony las);
- zajmować całą dolną powierzchnię kartki do zgięcia, ale nie musi być narysowany idealnie równo do linii;
- zajmować całą dolną powierzchnię kartki do zgięcia, ale nie musi być narysowany idealnie równo do linii;

Etap 2. **Daj** każdemu dziecku wydruk zdjęcia w formacie A4 lub od razu wycięty ze zdjęcia prostokątny fragment nieba. W pierwszym przypadku poproś, by dzieci zgięły wydruk zdjęcia na pół w poziomie, a potem odcięły fragment, na którym jest niebo, i przykleiły go na górze swoich prac. W drugim przypadku poproś dzieci, aby wkleiły tam wycięty przez Ciebie fragment zdjęcia.

3 | Zakończenie

(5 min)

Domknij pracę z dziećmi rozmową o tym, jakie krajobrazy są dla nich ważne, piękne, jakie kochają, w jakich chcą i lubią spędzać czas. Porusz wątek troski o przyrodę – tylko jeśli będziemy dbać o nasze otoczenie, ono będzie rozkwitać i dawać nam radość, którą odczuwamy w kontakcie z pięknem przyrody.

Każde dziecko może wrócić do domu ze swoim wymarzoną krajobrazem. Możesz także zrobić wystawę prac dzieci, która będzie Wam towarzyszyła przez jakiś czas i którą będą mogli zobaczyć ich opiekunowie i bliscie osoby.

Zajęcia z analizy obrazu dla uczennic i uczniów szkół podstawowych

© Bruce Davidson, Magnum Photo

Potrzebne materiały

- ~ Kartki A4, A3 lub flipchart
- ~ Mazaki

1 | Wprowadzenie

(15 min)

Możesz wyświetlić zdjęcie na tablicy multimedialnej albo na ekranie/ścianie. Możesz również wydrukować je w dużym formacie np. A3 albo A4, po jednym egzemplarzu na 2–3 osoby.

Na początku przejdźcie razem przez kilka kroków:

- ~ **Opiszcie obraz:** co widzimy? Jakie są kolory na zdjęciu? Co jest na pierwszym planie, co na drugim, co w głębi, co w tle (warstwy fotografii)?

Jeśli uczniowie i uczennice tego nie powiedzą, zwróć ich uwagę na odległość aparatu od młodego mężczyzny, bohatera sfotografowanego z bliskiego planu (fotograf jest tuż obok, jest z grupą, towarzyszy jej). Wskaż na czerń i biel zdjęcia, na fakt, że przedstawia ono grupę mężczyzn i że zostali sfotografowani, kiedy szli. Zauważcie różnicę między mężczyzną na pierwszym planie, a tymi w tle: tamci patrzą na fotografa, pierwszy nie (spogląda w bok?). Główny bohater ma na czole napisane wielkimi

literami słowo „GŁOSUJ”. Zauważ też, że jego twarz jest pomalowana na białą.

- ~ **Porozmawiajcie**, co to jest slogan, hasło. Podkreśl, że mają one być krótkie, zwięzłe, zwracać uwagę i zaciekawiać lub zastanawiać ludzi. Możesz też zapytać, czym jest protest/demonstracja i w jakich sytuacjach się wydarza.
- ~ **Podziel się** kontekstem: to zdjęcie zostało zrobione w Stanach Zjednoczonych podczas demonstracji osób walczących o prawo do głosowania ludności afroamerykańskiej w latach 60. XX w.

Obraz jest częścią serii fotograficznej – zdjęć pomyślanych przez autora jako spójna całość. Pokaż dzieciom inne zdjęcia z tej serii: <https://www.magnumphotos.com/newsroom/society/bruce-davidson-selma-marches/>

- ~ **Zastanówcie się**, co mogło stać za decyzją protestującego mężczyzny, by napisać na twarzy:
 - a) jakieś hasło,
 - b) to konkretne hasło.

Co to wnosi do siły przekazu? Dlaczego zapisane na skórze twierdzenie jest nierozdzielnie związane z młodym mężczyzną? Czy ma znaczenie, że ma on twarz pomalowaną na białą? Dlaczego tak albo dlaczego nie?

2 | Działanie twórcze

(15 min)

Zaproponuj uczniom i uczniom napisanie lub narysowanie samodzielnie, w parach lub w kilkuosobowych zespołach (zdecyduj, co będzie najlepsze w Twojej klasie) haseł czy symboli, które będą wyrażały postulaty ważne dla młodych osób, mówiły o istotnych dla nich sprawach. Niech to będą hasła, które mogłyby się znaleźć na plakacie, transparencie lub koszulce. **Hasła te mogą również pojawić się na pocztówkach do nieznanomych, które wysyłacie w ramach programu.**

3 | Zakończenie

(15 min)

Poproś chętne uczennice o podzielenie się refleksjami oraz hasłami lub symbolami, poprzez które chciały opowiedzieć o czymś dla nich ważnym. Znajdźcie miejsce, w którym powiesicie efekty pracy, tak aby pozostałe osoby mogły je zobaczyć i przeczytać.

Na zakończenie zapytaj młodych ludzi, co chcą zmienić w swoim życiu, w szkole, społeczności lokalnej (bo czasem nie trzeba wybiegać zbyt daleko) lub na świecie. Posłuchaj, a potem wspólnie zastanówcie się, **jak** młode osoby mogą opowiedzieć światu, o co im chodzi, co jest dla nich ważne (np. przez petycje, manifestacje, grupy nieformalne, stowarzyszenia, aktywizm, rady młodzieżowe, przekazy artystyczne i wiele, wiele innych). Zapiszcie te pomysły i pozostawcie w widocznym dla Was miejscu.

Zajęcia z analizy obrazu dla uczniów i uczennic szkół ponadpodstawowych

Eva © Aljoša Bokan

Potrzebne materiały

- ~ Kartki A4, A3 lub flipchart
- ~ Mazaki
- ~ Kolorowe czasopisma, gazety
- ~ Nożyczki i klej

1 | Wprowadzenie

(15 min)

Możesz wyświetlić zdjęcie na tablicy multimedialnej albo na ekranie/ścianie. Możesz również wydrukować je w dużym formacie np. A3 albo A4, po jednym egzemplarzu na 2–3 osoby.

Na początku przejdźcie razem przez kilka kroków:

- ~ **Poświęćcie trochę czasu**, aby przyjrzeć się widocznej na fotografii Evie Sonc. Zwróćcie uwagę na jej wyraz twarzy i wybraną pozę. Wskażcie, czy coś was zaskakuje. Obejrzyjcie i opiszcie kostium Ewy. Czy któraś jego część zwraca Waszą uwagę? Która część ubrania bohaterki jest dwuznaczna płciowo?
- ~ **Porozmawiajcie** o ciele modelki. Czy coś się Wam rzuca w oczy? Projektanci i domy mody wykazują wielką swobodę w tworzeniu odzieży, jednak ciała modelek i modeli wciąż wpisują się w ogólnie przyjęte społeczne kanony kobiecości i męskości. **Zastanówcie się**, jakie to kody i przekazy. W jaki sposób Eva Sonc się w nie wpisuje lub je łamie? **Zauważcie**, że każda kultura potrzebuje takich kodów i że niekoniecznie są one negatywne, bo np. pomagają ludziom łączyć się, organizować w społeczeństwach, zbliżać się do innych kultur.
- ~ **Skoncentrujcie się** teraz na tle zdjęcia. Podziel się z młodzieżą kontekstem i informacjami o fotografii przekazanymi przez samego autora, który chciał zwrócić uwagę na opuszczone miejskie budynki. Jak ten wystrój się ma do naszych oczekiwań, gdy myślimy o sesji modowej czy pokazie mody? Przecież z pokazami nierozzerwalnie wiąże się luksus. Zauważcie, że w tej pustej przestrzeni sylwetka Ewy Sonc wyraźnie odcina się od tła. Jaki cel może mieć taki zabieg fotografa? Czy podkreśla to unikalność modelki? Dlaczego tak lub dlaczego nie?
- ~ **Zauważcie** też pozycję obiektywu – musiał zostać ustawiony pod niewielkim kątem, z dołu. Co dzięki temu osiągnął autor? Możesz zwrócić uwagę, że dzięki takiemu ustawieniu ciało Ewy Sonc wygląda imponująco, modelka przypomina pozę mistrzynię, co podkreśla jej dumę. Dzięki temu zabiegowi miejsce, na którym stoi Eva, wygląda jak podium.
- ~ **Zwróćcie** wreszcie uwagę, że zdjęcie gra kontrastami: garnitur męski – akcesoria kobiece, luksus świata mody – opuszczona miejska przestrzeń. Eva Sonc potwierdza z całą mocą swoją unikalność. A fotografia – poprzez wybór wystroju i planu – dodatkowo ją wzmacnia.

2 | Działania twórcze

(20 min)

Wróćcie do myśli, że to, jak postrzegamy ciała ludzi, jest uwarunkowane zestawem kodów i przekazów społeczno-kulturowych, które ustanawiają standardy piękna, kobiecości, męskości... Jak Wy je widzicie? Jakie kody dostrzegacie? Co o nich myślicie?

Zaproś klasę do pracy w parach lub grupach. Zachęć, by osoby wspólnie zastanowiły się, co przychodzi im do głowy, gdy myślą o postawionych wyżej pytaniach. Poproś, by stworzyły mapy myśli na ten temat.

Jeśli klasa lubi twórcze podejście, możesz także przygotować zestaw kolorowych gazet i poprosić, by grupy stworzyły kolaże, które oddadzą lub przełamają znane młodym ludziom kanony piękna, męskości lub kobiecości.

Poproś o prezentację prac. Możecie zawiesić je we wspólnej przestrzeni, żeby wszystkie osoby w klasie mogły je obejrzeć.

3 | Zakończenie

(10 min)

Porozmawiajcie, jaki wpływ mają kody, kanony i przekazy dotyczące ciała na nasze codzienne życie. Jakie kody powinniśmy zachować, a jakie przemyśleć? A może dążyć do jakiejś zmiany?

Warsztaty fotograficzne

Poniżej proponujemy kilka przykładów zajęć fotograficznych dla dzieci i młodzieży. Nasze propozycje nie wyczerpują jednak tematu. Zachęcamy do twórczego podejścia do tego typu warsztatów.

Potrzebne materiały

- ~ Aparaty fotograficzne (lub telefony komórkowe dla starszych)
- ~ Drukarka lub inny sprzęt umożliwiający wydruk zdjęć
- ~ Masa plastyczna lub inne materiały do zawieszenia zdjęć

1 | Analiza serii fotograficznych

Przedstaw młodzieży serie fotograficzne: *Imported Desert* Bojana Mrđenovicia; *Selmy March, Alabama* Bruce'a Davidsona.

- ~ **Linki do tych zasobów:**
<https://bojanmrdenovic.com/imported-desert/>
<https://www.magnumphotos.com/newsroom/society/bruce-davidson-selma-marches/>

Przeanalizujcie wspólnie oglądane obrazy:

- ~ Skupcie się na wielkości planów i widocznych elementach.
- ~ Zauważcie pozy lub ruchy bohaterów i bohaterów.
- ~ Zdefiniujcie, w jaki sposób te zestawy zdjęć stanowią serię: zwróćcie uwagę na spójność miejsc, fotografowanych osób, uwiecznione wydarzenia, estetykę (czarno-białą lub kolorową, kompozycję...).

Na przykładzie wybranego zdjęcia lub zdjęć z serii **omówcie** pojęcia „kadr” i „poza kadrem”. Zaprosz młodych ludzi do wyobrażenia sobie, co dzieje się wokół rzeczywistości zamkniętej w fotografii. Opowiedzcie sobie o tym. Jeśli macie więcej czasu, a Twoja klasa lubi tworzyć, możecie spróbować narysować to, co według Was znajduje się poza kadrem. Jeśli wykonacie takie prace, porozmawiajcie o nich i – jeżeli chcecie – powieście je w widocznym miejscu, żeby inne osoby mogły je zobaczyć.

Zastanówcie się też, dlaczego fotograf wybrał określone miejsce do ustawienia swojego aparatu. Czy – Waszym zdaniem – przeprowadził wcześniej wywiad, czy zdjęcia zostały wcześniej zaplanowane, czy raczej są zrobione „na gorąco”?

2 | Krajobrazy versus portrety

Zaproponuj osobom uczestniczącym przygotowanie w grupach serii 10 zdjęć na jeden z tematów: otaczające krajobrazy albo portrety ludzi z okolicy.

Omów zasady i wyzwania związane z tym zadaniem.

Np.: dokonanie wyboru zdjęć do serii może być trudne (bo mamy ich za dużo, a wszystkie świetne); zdjęć może być za mało; ważne jest przemyślenie z wyprzedzeniem, jakie sytuacje, miejsca czy osoby mają zostać sfotografowane. Ważne jest też, żeby zawsze prosić ludzi o zgodę na fotografowanie.

Podziel klasę na kilka niewielkich zespołów według wybranych tematów. Daj zespołom 2–3 tygodnie na wykonanie zadania.

Zachęć osoby w zespołach do fotografowania siebie nawzajem w różnych planach (pełny, amerykański, ogólny), w różnych pozach lub w ruchu, z większą lub mniejszą ilością światła. Niech eksperymentują. Pracujcie w znanej i bliskiej przestrzeni, np. Waszej klasy, szkoły lub jej otoczenia.

Przypomnij, że po umówionym czasie odbędzie się prezentacja, więc zespoły muszą wybrać 10 zdjęć do serii, którą pokażą innym. Podczas prezentacji zespoły powinny opowiedzieć o:

- ~ powodach wyboru tematu;
- ~ krokach, które zespół podjął przed wykonaniem zdjęć;
- ~ podziale zadań w ramach grupy;
- ~ napotkanych trudnościach i niespodziankach;
- ~ sposobie wyboru zdjęć do serii;
- ~ innych refleksjach związanych z zadaniem.

Podpowiedz, że warto też zwrócić uwagę odbiorczyń na: wybór kompozycji, ustawienie aparatu, możliwe powiązania między zdjęciami.

W dniu prezentacji po każdym pokazie **omówcie** spójność serii, mocne strony i obszary wymagające poprawy.

Po wszystkich prezentacjach **porozmawiajcie w grupie** o Waszych refleksjach, odczuciach i przemyśleniach. Czy któreś fotografie, a może całe serie, Was poruszyły? Dlaczego? Czy dostrzegacie powtarzające się elementy? Co w tym zadaniu było przyjemne, a co stanowiło wyzwanie? Czy zrobicie takie zadanie ponownie? Czy coś byście zmienili w swoim sposobie pracy przy kolejnym podejściu?

3 | Wyjście z kadru

Skorzystaj z instrukcji z poprzedniego ćwiczenia, przy czym zaproponuj zespołom, by sesje zdjęciowe odbywały się w innych niż klasa i szkoła miejscach, np. w przestrzeni domowej czy na miejskim rynku.

Tematy do wyboru:

- 1 | nieznanne, izolowane, nieużywane przestrzenie;
- 2 | demonstracje lub wydarzenia publiczne;
- 3 | portrety osób należących do tej samej grupy (zawodowej, rodziny itp.).

Porozmawiajcie, jakie są wyzwania związane z tym zadaniem i przedstawionymi wytycznymi. Jak ta propozycja otwiera przestrzeń wolności twórczej? Co może się wydarzyć i co młode osoby mogą z tym zrobić?

Po umówionym czasie omówcie pracę grup – tak samo jak w poprzednim ćwiczeniu.

Po wszystkich prezentacjach **porozmawiajcie**, np. o tym, które 5 zdjęć najbardziej przyciąga uwagę, które młodzi ludzie uważają za istotne, niesamowite. Dlaczego niektóre zdjęcia tak Was poruszają?

Które fotografie chcielibyście widzieć na wystawie, np. dla całej szkoły lub w pobliskim domu kultury? Wybierzcie je. Ostatecznej selekcji dokonaj w ścisłej współpracy z młodzieżą. **Porozmawiajcie** też o tym, jak młode osoby wyobrażają sobie rozmieszczenie w przestrzeni swojej serii lub wybranych fotografii. Klasycznie (w układzie linearnym), w określonej formie lub kolejności, jeszcze inaczej? **Zadbaj**, by jak najpełniej zrealizować ich wizję.

Przed publiczną prezentacją wystawy czeka Was jeszcze stworzenie do każdej serii tekstu wprowadzającego i podpisów zdjęć (autor, tytuł, rok). Pamiętajcie o tym.

Warsztaty pisarskie

Nastasia Paccagnini

Wstęp

Nastasia Paccagnini jako artystka

Nastasia jest piosenkarką, autorką tekstów, muzyką i współpracownicą Compagnie Explorations Écofantastiques. Jako obdarzona nieograniczoną wyobraźnią samouczka Nastasia opowiada historie i wymyśla nowe światy – takie, które odrywają nas od codzienności, kwestionują naszą rzeczywistość, ale także sprawiają, że marzymy. Rozwija swój wszechświat dźwiękowy w popowym projekcie *Crenoka* – wszechświecie, który rozwija w różnych formach i we współpracy z wieloma osobami od 2018 roku.

W 2021 roku wrażliwa na problemy ekologiczne i zmiany klimatu Nastasia zrobiła w swoich działaniach kolejny krok. Kierowana impulsem swojej przyjaciółki Audrey odkryła autorkę Donnę Haraway i jej esej z 2016 roku *Vivre avec le Trouble* (*Życ z niepokojem*). Dzięki temu dziełu Paccagnini zapragnęła pogłębić kwestię istoty ludzkiej i jej miejsca w opowieściach. Twórczyni zastanawia się, jak wyrazić nasze relacje z planetą – proponuje nowe, oparte na współpracy narracje, które pomagają wyobrazić sobie świat jutra. Ten nowy projekt nazywa się *Planète Corail* i jest ilustrowaną opowieścią muzyczną dla osób od 6 roku życia.

Artystka współprowadzi także podcast *Outrages* (*Oburzenia*) – program poświęcony lekturom queerowym i feministycznym, którego celem jest refleksja nad sprawami społecznymi poprzez książki i komiksy. Podcast jest prowadzony przez Nastasię i jej przyjaciółki księgarki: Manon, Morgane i Hélène.

Nastasia Paccagnini jako prowadząca

Dzięki doświadczeniu zdobytemu w programie *Franco Educ* (*Francofolies de La Rochelle*) Nastasia od 2020 roku prowadzi warsztaty pisania piosenek w języku francuskim i angielskim. Współpracuje z różnorodnymi grupami, nie zawsze takimi, które mają dostęp do kultury: z osobami z centrów lotniczych, szkół, domów opieki, z młodymi ludźmi w reintegracji zawodowej, w szpitalach, z osobami z niepełnosprawnościami i osobami ze stowarzyszenia *Maison Associative Solidaire*. Podczas warsztatów każda osoba ma swobodę wyrażania siebie – ćwiczenia stanowią *katharsis*: uwalniają przez pisanie i śpiew!

Nastasia współpracuje również z *Jeunesses Musicales de France* i oferuje szkolenia dla nauczycieli i uczniów!

Warsztaty pisarskie, które proponujemy w programie, składają się z trzech odrębnych, następujących po sobie etapów:

1 | Pierwszy etap, wspólny dla wszystkich warsztatów, dotyczy pocztówki.: **≈ 1 godzina lekcyjna**

Podczas tego etapu przejdziecie przez następujące kroki:

- ~ Historia pocztówki: kiedy została wynaleziona i dlaczego?
- ~ Co oznacza mały format pisania?
- ~ Kto jest adresatem i jak zaadresować pocztówkę do nieznamym osoby?
- ~ Na jaki temat będziemy pisać (w ramach przykładu zajmiemy się tematem solidarności).

2 | W drugim etapie skupicie się na formie. **≈ 1–3 godziny lekcyjne**

Możesz zaproponować uczniom i uczennicom 3 rodzaje warsztatów pisarskich:

- ~ warsztat prostego pisania;
- ~ warsztaty pisania komiksów (1–2 pola rysunkowe/tekstowe, kolaż);
- ~ warsztaty pisania haiku lub warsztaty pisania wierszy z dodatkową opcją połączenia tekstów z muzyką,

3 | W trzecim etapie możesz wprowadzić wspólne tworzenie (pisanie).

- ~ Możesz dostosować ćwiczenie do własnej metodologii.;
- ~ Prowadzenie warsztatów pisarskich z młodymi ludźmi wymaga uważnego słuchania oraz wsparcia pedagogicznego, tak aby każda osoba uczestnicząca się w nim odnalazła: pamiętaj, że przede wszystkim ćwiczenie musi być zabawne i **ma sprawiać przyjemność**.

Cele warsztatów pisarskich:

- ~ Promowanie kreatywności i wyrażania siebie poprzez pisanie wyjątkowych wiadomości.
- ~ Kultywowanie empatii i wspólnotowości: akt pisania do osoby nieznanym może pomóc osobom w klasie rozwinąć empatię, ponieważ będą wyobrażały sobie możliwą reakcję osoby otrzymującej kartkę. Sprzyja to zrozumieniu doświadczeń i perspektyw innych ludzi.
- ~ Poznanie nowych tematów i poszerzenie perspektywy o wyjątkowe doświadczenie (inne niż tradycyjne „szkolne” pisanie).
- ~ Stworzenie okazji do refleksji nad tematami społecznymi oraz zagadnieniami równości i szacunku – wszystko to w ramach pracy nad komunikacją pisemną, ustną i zdolnością wzbudzania uwagi.
- ~ Rozwijanie umiejętności krytycznego myślenia.
- ~ Zachęcanie do zainteresowania innymi kulturami: jeśli pocztówki są wysyłane do nieznanym z różnych regionów lub krajów, może to pozwolić osobom uczestniczącym odkryć nowe kultury i tradycje.
- ~ Rozwijanie umiejętności pisanie i rysowania.
- ~ Rozwijanie pewności siebie: dzieląc się swoimi utworami i otrzymując w zamian konstruktywne informacje zwrotne, początkujące osoby autorskie, artystki i artyści mogą wzmocnić wiarę we własne siły i poczuć się bardziej komfortowo w wybranej przez siebie formie przekazu.

Warto zauważyć, że termin „solidarność” czasami może być ograniczający. Często jest używany w odniesieniu do wzajemnych powiązań pomocowych między różnymi osobami, ale w polskim kontekście ma też swoje znaczenie historyczne.

Solidarność... i wiele więcej

Temat solidarności został wybrany jako inspirujący przykład do ćwiczeń podczas warsztatów pisarskich. Należy jednak pamiętać, że przestrzeń do pisanie jest otwarta na wiele różnorodnych i urzekających zagadnień. Solidarność może być Waszym punktem wyjścia, ale nie jest to jedyna opcja. Zachęcamy do eksplorowania innych tematów ważnych w programie, takich jak:

- ~ walka z rasizmem,
- ~ (nie)równość płci, równość osób,
- ~ zmiany klimatu,
- ~ zdrowie psychiczne i dobrostan,
- ~ walka z dyskryminacją,
- ~ wojny i konflikty na świecie.

1 | Pocztówka – wspólna forma przekazu⁹

1 godzina lekcyjna

**Przypominamy, że ten etap jest wspólny
dla wszystkich warsztatów pisarskich.**

Wprowadzenie

Jeśli pracujesz z grupą, w której osoby się nie znają, na początku możesz je zaprosić do przedstawienia się, a także do krótkiego opowiedzenia o swoich oczekiwaniach związanych z warsztatami. Po rundce ruszamy!

1 | Historia wynalezienia pocztówki

15 minut

Na początku możesz zapytać grupę:

Kiedy Waszym zdaniem wynaleziono pocztówkę i jakie wprowadziła ona innowacje w naszym sposobie komunikacji?

- ~ Odręczny list
- ~ Telegram (wynaleziony w latach 1830–40)

Jaka jest różnica między pocztówką a odręcznym listem?

List odręczny

- ~ Wymaga koperty
- ~ To dłuższy sposób komunikacji: możesz zapisać wiele stron)
- ~ Był droższy (ponieważ więcej ważył) i wysłanie go trwało dłużej (etapy opłat pocztowych i wysyłki były bardziej czasochłonne).

Pocztówki zostały zaprojektowane jako prostsze, krótsze i bardziej ekonomiczne. Można je było wysyłać bez koperty, były opłacone z góry i miały mniejszy rozmiar, co ułatwiało zarówno ich sortowanie, jak i przekazywanie, dzięki czemu dostarczano je szybciej niż tradycyjne listy.

Pocztówka:

- ~ Środek komunikacji wizualnej: może przedstawiać krajobraz, humorystyczny rysunek, promocję turystyczną. Daje wiele możliwości artystycznych!
- ~ Krótszy i bardziej wydajny środek komunikacji
- ~ Tańsza niż tradycyjny odręczny list

2 | Forma pocztówki – dbaj o więźność

15 minut

Ważne jest, aby wyjaśnić, co oznacza format pocztówkowy. Przecież nie piszemy w ten sam sposób powieści, wiersza, opowiadania czy... właśnie pocztówki. W jej przypadku musimy być w stanie wyrazić się na małym formacie.

Możesz zapytać klasę:

- ~ Do czego inspiruje Was format pocztówkowy?
- ~ Czy kiedykolwiek pisałyście już pocztówki? Jeśli tak, to do kogo?
- ~ Czy pisałyście je w klasyczny sposób? A może coś rysowałyście?
- ~ Kiedy pisałyście i wysyłałyście pocztówki (podczas wakacji, świąt, czy ot tak, po prostu)?
- ~ Dlaczego pisałyście i wysyłałyście pocztówki?
- ~ Do kogo zwykle piszemy pocztówki?

Często wykorzystujemy pocztówkę, bo myślimy o drugiej osobie lub dzielimy się z kimś bliskim wspomnieniami, atmosferą, a nawet ważną wiadomością!

W ramach naszych warsztatów uczennice i uczniowie napiszą do nieznannej osoby. Będą musieli dobrze przemyśleć:

- ~ Jak się do niej zwrócić?
- ~ Co chcą jej powiedzieć?

3 | Zawartość – wspólny temat

30 minut

Aby poprowadzić osoby uczestniczące przez proces pisanie pocztówki, zacznij od pytania, do czego inspiruje je temat, np. solidarności (lub inny dowolny, wybrany przez Ciebie). Zbudujcie wokół niego Wasze pole leksykalne. Aby to zrobić, poproś osoby o podawanie słów kluczowych, które w nich rezonują na myśl o temacie. Zapisz wszystkie słowa na tablicy lub arkuszu papieru, tak aby były widoczne dla każdej osoby. Ten zbiór będzie Waszą bazą, inspiracją.

Niektóre przykłady słów kluczowych wokół tematu solidarności: tolerancja, równość, wzajemna pomoc, więzi, przyjaźń, razem...

Ten sposób pracy sprawdzi się przy każdym temacie. Możesz zastąpić słowo „solidarność” innym, na przykład podać jako temat zmiany klimatu, równość płci, walkę z rasizmem itp.

Oto kilka przykładów pytań, które pomogą osobom uczestniczącym w refleksji nad tematem:

- ~ Co pociąga za sobą solidarność? (Np. szacunek dla różnic i tolerancję)
- ~ Czy możecie podać przykłady solidarności, które zaobserwowaliście w codziennym życiu lub w szkole?
- ~ Dlaczego solidarność jest ważna w naszym społeczeństwie?
- ~ Jaka jest różnica między solidarnością a przyjaźnią?
- ~ W jaki sposób solidarność może przyczynić się do rozwiązania problemów społecznych, takich jak np. dyskryminacja, nękanie lub niesprawiedliwość?
- ~ Czy istnieją przykłady ruchów lub organizacji, które powstały wokół koncepcji solidarności i mają na celu walkę z problemami społecznymi?
- ~ Czy uważacie, że solidarność może odegrać rolę w rozwiązywaniu międzynarodowych konfliktów lub globalnych problemów, takich jak zmiany klimatu lub ubóstwo?

Gdy zbierzecie już listę słów na tablicy, zrób drugą kolumnę (a nawet trzecią!) obok niej i poproś o znalezienie rymów do poszczególnych słów¹⁰:

Przykłady:

solidarność	ofiarność	lojalność
tolerancja	elegancja	prezentacja
pomoc	moc	owoc
połączenia	marzenia	wspomnie
razem	wyrazem	rozkazem

Interesujące może być umożliwienie grupie odejścia od wybranego tematu podczas wyszukiwania rymów. Warto nawet do tego zachęcać. Czasami mogą powstać dziwaczne połączenia, ale jakie to będzie kreatywne!

Na przykład słowo „rozkazem” z naszej puli może przynieść taki wynik:

„Czy idziemy za każdym rozkazem, czy wolimy zawsze bycie razem?”

Lęk przed pustą stroną: co zrobić w przypadku blokady?

Towarzyszenie osobom, które mają trudności z pisaniem, wymaga cierpliwości, empatii i konkretnych strategii stymulujących kreatywność. Oto kilka wskazówek, które mogą Ci pomóc, jeśli kiedykolwiek znajdziesz się w takiej sytuacji:

- ~ Oddramatyzuj sytuację! Przypomnij, że celem warsztatów jest przede wszystkim dobra zabawa i przyjemność. Zachęcaj do swobodnego wyrażania opinii, bez zważania na gramatykę, ortografię czy pisownię. Dążymy do uwolnienia kreatywności.
- ~ Buduj zaufanie i bezpieczeństwo: stwórz zachęcające i przyjazne środowisko, aby stymulować kreatywność.
- ~ Czytajcie: czasami proste przeczytanie fragmentu książki czy wiersza może kogoś zainspirować.
- ~ Zadbaj o wzajemną pomoc: nie wahaj się tworzyć par lub małych grup, jeśli niektóre osoby nie czują się wystarczająco dobrze. Współpraca często czyni cuda!

2 | Co napiszesz na odwrocie pocztówki?

1–3 godziny lekcyjne

Poniżej proponujemy 3 przykłady warsztatów pisarskich, dzięki którym możecie stworzyć treść pocztówek.

1 | Warsztat pisania – krótka wiadomość

1 godzina lekcyjna

“ JULIEN BLANC-GRAS :

Kiedy wysyłam pocztówkę, próbuję powiedzieć wiele w kilku słowach. Jest to strategia, w której fragment ma odzwierciedlić rzeczywistość. Uchwycić znaczącą chwilę. Wyciągnąć esencję ze spotkania w trzech zdaniach, złapać w locie właściwe słowo. Żonglować stereotypami, aby się z nich wyzwolić. Skupić się na szczegółach, aby uchwycić całość, wskazać kroplę wody, która opisze naturę oceanu. ”

Potrzebne materiały

- ~ Flipchart/tablica, markery/kreda
- ~ Kartki, długopisy
- ~ Słowniki (przydadzą się w przypadku braku natchnienia lub do sprawdzania definicji i pisowni słów)

Zwróć uwagę, że pocztówki mają stosunkowo proste reguły pisania:

- ~ **Zwiężłość:** pocztówka ma ograniczoną przestrzeń, więc trzeba pisać krótko

~ **Przejrzystość:** ograniczona przestrzeń sprawia, że tekst musi być łatwy do zrozumienia

~ **Kontekst:** w zależności od wybranego tematu dobrze jest podać odbiorcy (nieznanemu!) powód, dla którego wysłała się pocztówkę

1 | Pierwszy szkic

10 minut

Z pola leksykalnego, które stworzyliście wcześniej wokół wybranego tematu, możecie teraz zacząć budować zdania.

Proponowana metodologia pisania

- ~ Poproś osoby uczestniczące, aby każda indywidualnie wybrała z listy 2 słowa (lub więcej, ale przypomnij o ograniczonym formacie: pocztówki są przeznaczone do przekazywania krótkich wiadomości) i napisała je na kartce. Za chwilę będzie układać z nich zdania.
- ~ Zachęć osoby do układania zdań za pomocą wybranych słów i przekazywania w treści emocji lub osobistych myśli.

Na przykład (fragment z warsztatów pisarskich w ramach programu):

“

Musimy żyć razem, musimy zaakceptować osoby czarne, białe i o innych kolorach skóry, niezależnie od tego, czy mamy wady, czy nie, niezależnie od tego, czy się różnimy, czy nie... W naszych sercach zawsze jest nadzieja i musimy opierać się niesprawiedliwości, nawet jeśli drżymy ze strachu. ”

Potrzebujecie inspiracji? Coś nie idzie?

Jeśli uczniowie lub uczennice nie mają natchnienia, możesz zaoferować im poniższą metodę, która pomoże stymulować ich kreatywność. Jeśli tematem jest solidarność, poproś o zapisanie tego słowa w kolumnie i rozpoczęcie każdego zdania od kolejnej składającej się na nie litery:

Na przykład:

- ~ Solidarność – w niektóre dni Cię szukam.
- ~ Oboje wzmacniamy się wzajemnie – ja i ty.
- ~ Lepiej nie myśleć o tym, co było wczoraj.
- ~ etc.

2 | Komiks

2–3 godziny lekcyjne

Podczas tych warsztatów zachęcamy grupę do zajęcia się tematem solidarności (lub innym) w formie komiksu. Pamiętajmy, że komiks to sztuka, która nierozdzielnie łączy tekst i rysunek, dzięki czemu warsztaty są tym bardziej interesujące. Możesz rozwijać wraz ze swoją grupą pracę zarówno nad tekstem, czyli scenariuszem, jak i nad rysunkiem. Efektem będzie strona komiksu.

Potrzebne materiały

- ~ Flipchart/tablica, markery/kreda
- ~ Kartki, długopisy, ołówki, kredki, flamastry, gumki
- ~ Słowniki (przydadzą się w przypadku braku natchnienia lub do sprawdzenia definicji i pisowni słów)
- ~ Papier komiksowy lub białe kartki rysunkowe
- ~ Nożyczki, klej, obrazki, czasopisma itd.

1| Wprowadzenie do komiksu

15 minut

Dla klasy ciekawe może być rozpoczęcie od wprowadzenia do historii komiksu i opowieści o jego różnych stylach i gatunkach. Możesz czerpać z zasobów swojej szkoły lub internetu, pokazując różne znane komiksy jako przykłady.

Z ciekawostek:

- ~ Pierwsze komiksy pochodzą ze starożytnego Egiptu i były oparte na hieroglifach.
- ~ Złoty wiek komiksu, superbohaterek i superbohaterów to lata 30. i 40. XX wieku. To wtedy powstały europejskie komiksy takie jak Tintin.

Krótko mówiąc, jest wiele do opowiedzenia, a poniżej znajdziesz kilka źródeł, które pomogą ci przygotować Twoje własne krótkie wprowadzenie do historii komiksu.

Międzynarodowe strony internetowe

- ~ <https://histoiredesarts.culture.gouv.fr/Dossiers-thematiques/2020-annee-de-la-BD>
- ~ <https://pedagogie.ac-toulouse.fr/daac/ressources-pour-etudier-la-bd-en-classe>
- ~ <http://soissonnais.dsden02.ac-amiens.fr/1004-creer-une-bande-dessinee-facilement-en-classe.html>

Polskie strony internetowe

- ~ <https://biblioteka.ceo.org.pl/komiks-na-lekcji-dobre-praktyki/>
- ~ <https://biblioteka.pl/temat/Komiksy/Pomysly>

~ <https://edunews.pl/narzedzia-i-projekty/narzedzia-edukacyjne/3453-z-komiksem-na-lekcji>

Przykłady znanych komiksów

- ~ Little Nemo in Slumberland (1905)
- ~ Tintin (1929)
- ~ Superman (1938)
- ~ Batman (1939)
- ~ Astérix (1959)
- ~ Spider-Man (1962)
- ~ Heartstopper (2021)

2 | Tło: motyw przewodni

15 minut

Jeśli chcesz pogłębić temat, możesz poprosić uczennice, żeby przyniosły na lekcję komiksy, które lubią czytać i które są związane z wybranym przez Was tematem.

3 | Forma dostosowana do pocztówki: opracowanie pomysłu i scenariusza

1–2 godziny lekcyjne

Zdecyduj o liczbie pól, które osoby będą wypełniać treścią – zadбай, by zachować równowagę pomiędzy tekstem a rysunkiem oraz by wykonanie pracy było realne w czasie, który macie. Warsztaty należy dostosować do liczby spotkań, liczebności i potrzeb grupy, wieku osób uczestniczących itp. Pamiętaj też, że pocztówka ma ograniczoną przestrzeń, możesz więc zaproponować np. tylko jeden rysunek, komiks z dwiema chmurkami lub kolaż.

Ten krok to czas na refleksję i wymyślanie historii. Po analizie pola leksykalnego, które stworzyliście do tematu solidarności (lub innego) poproś klasę, aby zastanowiła się, jaka krótka historia może zilustrować ten temat. Może to być osobiste doświadczenie lub fikcyjna opowieść. Zachęcaj, by osoby uwzględniły takie kwestie:

- ~ Kto, co, kiedy, jak, gdzie i dlaczego?
- ~ Jacy bohaterowie i jakie bohaterki?
- ~ Jakie wydarzenia (historyczne, współczesne)?
- ~ Kiedy? Jaki okres? Jaki dzień?
- ~ Jakie miejsca?
- ~ Itd.

Poproś klasę o stworzenie co najmniej jednego lub dwojga głównych bohaterów czy bohaterek oraz zastanowienie się nad początkiem, środkiem i końcem ich historii. Możesz zasugerować uczniom, aby utworzyli tabelkę z trzema kolumnami:

- ~ **Początek:** jaka jest sytuacja wyjściowa historii?
- ~ **Środek:** co się dzieje między osobami? Jakie są intrygi? Jakie zwroty akcji?
- ~ **Koniec:** jaka jest sytuacja końcowa/zakończenie historii?

Pamiętaj: kluczowe jest znalezienie równowagi między tekstem a rysunkiem. Jedno nie może kolidować z drugim – powinny uzupełniać się nawzajem.

Aby pomóc uczniom i uczennicom w uporządkowaniu pomysłów, zaproponuj przygotowanie krótkiego scenariusza. Wystarczy stworzyć dwukolumnową tabelkę: w jednej kolumnie będzie opis rysunku, a w drugiej treść tekstu. Zaplanujcie też, ile pól zajmie komiks (rekomendujemy od jednego do dwóch).

Jeśli niektóre osoby nie czują się wystarczająco dobrze z rysowaniem, możesz zaproponować im alternatywę: wycinanie obrazków (np. z gazet) i zrobienie kolażu.

W ten sposób mogą stworzyć ciekawy, własny obraz i interpretować temat za pomocą łączenia obrazków.

Storyboard

Teraz nadszedł czas, aby stworzyć własny storyboard! To rysunkowy schemat historii. Poproś osoby, aby wykonały szkice poszczególnych pól na podstawie scenariusza. Ten krok jest ważny, ponieważ pozwala uporządkować pola w całej przestrzeni oraz nieco dokładniej zwizualizować historię i jej sekwencje – znaleźć rytm opowieści. Następnie można umieścić tam postacie i chmurki.

Gdy storyboard jest gotowy, można przejść do następnego kroku: szkicu.

Szkic i rysunek są ostatnimi etapami tworzenia komiksu – konkretyzacją wcześniejszych schematów. Na podstawie storyboardu, na nowej kartce, osoba szczegółowo rysuje ołówkiem zawartość każdego pola. Ten krok pozwala zrealizować pomysł, więc warto być tak konkretnym, jak tylko to możliwe. Następnie można przejść do rysowania piórem/długopisem/mazakiem – poprawić wcześniej naszkicowane linie. Na koniec kolorowanie – wykończenie rysunku!

3 | Haiku lub wiersz w pioŕsencie!

2 godziny lekcyjne

W ramach tych warsztatów proponujemy 2 etapy. W pierwszym skupimy się na pisaniu tekstów z uŕyciem formy haiku lub wiersza. W drugim – opcjonalnym – możecie przekształcić je w piosenki.

1 | Pisanie 1 godzina

A | Haiku

Prezentacja haiku (15 minut)

Haiku to japońska forma poetycka, której celem jest uchwycenie chwili emocji, refleksji lub obserwacji za pomocą prostego i zwięzłego języka. Zwykle składa się z trzech linijek i często nawiązuje do natury, pór roku, ludzkich emocji lub scen z codziennego życia. Haiku stara się przekazać obraz lub doświadczenie w czysty i przejmujący sposób.

Główne reguły haiku:

- ~ **Struktura:** tradycyjne haiku składa się z trzech wersów:
- ~ pierwszy wers zwykle zawiera 5 sylab;
- ~ drugi – 7 sylab;
- ~ trzeci – 5 sylab.

W sumie to maksymalnie 17 sylab. Jednak w niektórych nowoczesnych formach ich ograniczenia mogą być mniej surowe.

- ~ **Uchwycenie chwili:** haiku stara się pokazać konkretny moment, często w odniesieniu do natury, pór roku lub codziennego życia. Musi uchwycić istotę tego momentu, używając sugestywnych szczegółów.
- ~ **Wykorzystanie obrazów:** haiku jest bogate w obrazy i wrażenia. Zaprasza czytelnika i czytelniczkę do wizualizacji sceny i odczuwania opisanych emocji lub atmosfery.

Przykład haiku:

Jedność naszych dusz (5)

Prawdziwa **solidarność** (7)

Pomoc bez barier (5)

Ten wiersz haiku podkreśla jedność, solidarność i pomoc (bez odwoływania się do określonej płci – bez braci, bez siostr, tylko dusze). Celebrytuje silne więzi między jednostkami, które dzielają wspólne wartości solidarności i wzajemnej pomocy. Jak pokazuje przykład, nie ma obowiązku stosowania czasowników.

Metodologia pisania (15 minut)

- ~ Poproś uczniów i uczennice, by wybrali indywidualnie po 3 słowa z pola leksykalnego i zapisali je na kartkach.
- ~ Ułóżcie zdania/frazy haiku, pamiętając o ograniczeniach sylabowych 5/7/5.

B | Wiersz

Prezentacja wiersza (15 minut)

Wiersz jest formą ekspresji artystycznej, która w kreatywny sposób wykorzystuje język do przekazywania emocji, myśli i obrazów. W przeciwieństwie do haiku wiersze są bardziej elastyczne – pozwalają poetom odkrywać szeroką gamę tematów i emocji.

Ogólne cechy wierszy:

- ~ **Zróŕnicowana struktura:** w przeciwieństwie do ścisłych ograniczeń haiku wiersze mogą mieć zróŕnicowaną strukturę pod względem rymów, rytmu i liczby wersów. Mogą być rymowane lub białe, krótkie lub długie.
- ~ **Wyrażanie emocji:** wiersze są często używane do wyrażania głębokich emocji, wewnętrznych dialogów i osobistych doświadczeń. Są potężnym sposobem komunikowania uczuć i myśli.
- ~ **Obrazy i metafory:** wiersze często korzystają z obrazów i metafor do tworzenia wizualizacji i symbolicznych skojarzeń. Wzbogaca to poetycki język i zachęca czytelniczki do głębszej refleksji.

Przykłady krótkich wierszy:

Połączeni_one sercem, ręka w rękę,
Solidarność, słodkie połączenie, bez końca
Jedność w różnorodności
lub

Bracia/siostry/rodzeństwo dusz, połączone gwiazdy
W ciemności świecimy razem.

Metodologia pisania (15 minut)

- ~ Określcie razem liczbę sylab, której będziecie się trzymać. Może heksametr? To klasyka, która działa za każdym razem!
- ~ Poproś osoby w grupie o indywidualne wybranie 2 do 4 słów z pola leksykalnego i zapisanie ich na kartce. Ponieważ są tam już dwie kolumny rymów, pisanie może być dość proste.

Przykład:

W szczerym uścisku wyrasta solidarność,
Nienawiść słaba, a siłą jest ofiarność.

2 | (krok opcjonalny) | Piosenka! 1 godzina

Uwaga: jeśli chcesz stworzyć z klasą piosenkę, czyli zrealizować też ten krok, puść grupie muzykę już na początku pisania. Niech młodzi ludzie chłoną melodię.

Potrzebne materiały:

- ~ Flipchart/tablica, markery/kreda
- ~ Kartki i długopisy
- ~ Słowniki (przydadzą się w przypadku braku natchnienia lub do sprawdzania definicji i pisowni słów)
- ~ Głośnik (bluetooth lub inny) do odtworzenia muzyki
- ~ Telefon z dyktafonem lub dyktafon (jeśli chcecie nagrywać piosenkę)

Jeśli macie ochotę połączyć haiku lub Wasze wiersze z muzyką, to oddajemy do waszej dyspozycji 3 utwory na platformie SoundCloud. Każda proponowana piosenka trwa od 2:00 do 2:26 minut i zawiera:

- ~ aranżacje,
- ~ linię melodyczną (bez słów).

Etap 1: Tworzenie piosenki (15 minut)

- ~ Zbierzcie wszystkie Wasze teksty i stwórzcie z nich piosenkę. Wymaga to wspólnego wyboru tekstów i złożenia ich w całość.
- ~ Posłuchajcie udostępnionych utworów i wybierzcie melodię.
- ~ Uważnie posłuchajcie linii melodycznej i stopniowo starajcie się włączyć w nią Wasze teksty.

Etap 2: Pobudzenie ciała i przygotowanie (5 minut)

Przed śpiewaniem zróbcie małą sesję rozgrzewki i relaksu, aby się rozruszać, porozciągać, poodychać i uspokoić umysł.

Etap 3: Śpiewanie karaoke (20 minut)

Ten etap koncentruje się na praktyce: starajcie się śpiewać wybrane teksty lub Wasz wspólny tekst do muzyki! W pętli, powtarzając go w kółko przez kilka minut.

Etap 4: Nagranie (20 minut)

Możecie nagrać teksty połączone z muzyką, aby zachować ślad po swojej wspaniałej twórczej pracy!

POSKUCHAJ

- ~ Odwiedź SoundCloud – kliknij w link lub zeskanuj kod QR!

~ <https://soundcloud.com/laliguelesateliers/sets>

3 | Wspólne tworzenie

30 minut

1 | Wzajemna pomoc i wymiana

15 minut

Aby wspierać środowisko wspólnego uczenia się i zachęcać młodych ludzi do wzajemnej pomocy, możesz podczas fazy wspólnego tworzenia (pisanie) zaproponować czas na czytanie tekstów, rozmowę o nich i informacje zwrotne.

- ~ Upewnij się, że każda osoba zapisała swoje zdania, a następnie zbierz wersje robocze.
- ~ Losowo rozdaj teksty.
- ~ Poproś osoby uczestniczące, aby po cichu je przeczytały, skupiając się na zrozumieniu treści.
- ~ Daj czytającym kilka minut na zastanowienie się nad tym, co przeczytali. Mogą zanotować swoje wrażenia i przemyślenia.
- ~ Chętne osoby mogą przeczytać na głos otrzymany tekst, pilnując tego, by czytać wyraźnie.
- ~ Przejdźcie do rozmowy i informacji zwrotnej, pozytywnych komentarzy i konstruktywnych sugestii: zachęć osoby do podzielenia się tym, co im się podobało w tekście, który właśnie usłyszały (język, obrazy, emocje itp.). Potem, jeśli chcą, mogą przekazać sugestie dotyczące ulepszenia tekstu (z szacunkiem, konstruktywnie i konkretnie), np. jego struktury, jasności lub spójności. Mogą również zadawać pytania autorowi/autorce, aby uzyskać wyjaśnienia lub zachęcić do głębszej refleksji. Upewnij się, że komentarze koncentrują się na tekście, a nie na osobie, która go napisała; unikaj negatywnej, niekonstruktywnej krytyki. Zwróć też uwagę, by osoby mówiły w swoim imieniu i o swoich odczuciach.
- ~ Udziel głosu autorce/autorowi: może wyjaśnić swoje intencje i przyjąć (lub nie) rozważania koleżanek i kolegów.

2 | Poprawianie

15 minut

W zależności od informacji zwrotnej autorzy i autorki mogą modyfikować swoje teksty (lub nie!). Następnie, gdy są zadowoleni i zadowolone z efektu, mogą przepisać je na pocztówki.

O czym pamiętać? Kwestia języka

W warsztacie pisarskim kluczowe znaczenie dla przekazu kartki ma język. Możemy patrzeć na niego wyłącznie z perspektywy literackiej, jednak możemy także traktować go jako narzędzie wspierające równość, solidarność i akceptację. Język może być też narzędziem opresji, wykluczenia czy dyskryminacji – wystarczy pomyśleć o mowie nienawiści, stygmatyzujących przezwiskach, które podtrzymują i upowszechniają stereotypy.

Prowadząc warsztat pisarski z młodzieżą, postaraj się wykorzystać refleksję nad językiem do analizy treści zdjęcia. Przed zakończeniem pracy nad tekstem warto sprawdzić, czy jego język uwzględnia różnorodne tożsamości i wielowymiarowość człowieka. Weźcie pod uwagę poniższe wskazówki:

- ~ Unikaj stereotypowych, krzywdzących zwrotów, takich jak „wycyganic”.
- ~ Uważaj na etykiety i redukowanie ludzi do jednego wymiaru ich tożsamości, jednej sfery życia: powiedz „osoba z niepełnosprawnością” zamiast „niepełnosprawni”, „osoba homoseksualna” zamiast „homoseksualista”, „osoby bezdomne” lub „osoby zmagające się z bezdomnością” zamiast „bezdomni”.
- ~ Dostrzegaj płeć: mimo że w liczbie mnogiej zwykle używamy formy męskoosobowej, nie oznacza to, że nie można podkreślać obecność obu płci w życiu społecznym – zatem drogie pisarki, drodzy pisarze – dostrzegajcie różnorodność bądź stosujcie formy neutralne, np. „czy chcecie” zamiast „czy chcielibyście”.
- ~ Doceniaj dorobek grup mniejszościowych oraz wysiłek osób, które doświadczyły przemocy; uważaj na wzorce językowe podtrzymujące bierność i podległość. Powiedz „kobiety zdobyły, wywalczyły prawa wyborcze” zamiast „kobiety otrzymały prawa wyborcze”. Uważaj na opisy sytuacji przemocowych, które podtrzymują postrzeganie osoby doświadczającej przemocy jako ofiary. W języku angielskim zamiast pojęcia „ofiara”, używa się słowa „survivor” – ktoś kto zdołał przeżyć, uratował się – właśnie po to, żeby docenić wysiłek i trud włożony w przetrwanie w zagrażającej sytuacji. W języku polskim na razie nie mamy słowa, które opisywałoby to doświadczenie z tej perspektywy, a słowo „survivor” tłumacz Google przekłada dość niefortunnie jako „niedobitek”.
- ~ Słuchaj grup mniejszościowych i używaj języka, który szanuje ich postulaty, np. zamiast kontrowersyjnego, lecz wciąż poprawnego językowo „Murzyna” pisz o osobach czarnoskórych, ciemnoskórych. Kiedy jest to możliwe, odnieś się bezpośrednio do ich kraju pochodzenia, np. Etiopczycy, Nigeryjki, lub do kontynentu, np. Afrykanie, Afrykańczycy. Podobnie jest w przypadku osób głuchych lub po prostu Głuchych (ten zapis podkreśla odmiennność kulturową) zamiast sformułowania głuchoniemi, które sugeruje, że Głusi są niemi i nie mogą się komunikować.

Omówienie i podsumowanie projektu z dziećmi i młodzieżą

W tym materiale znajdziesz propozycje kilku ćwiczeń podsumowujących, które pomogą Wam omówić zbiorowe i indywidualne doświadczenie udziału w projekcie.

Ćwiczenie 1 | Rzeka projektu – synteza doświadczenia

- ~ Poproś uczniów, żeby wymienili elementy, które składają się na obraz rzeki. Mogą to być: źródło, ujście, dopływ, meandry, wiry, łódki itp.
- ~ Wyjaśnij, że Wasz projekt był też swego rodzaju rzeką. Źródło to Wasze motywacje do udziału w projekcie, ujście – efekty, meandry – niespodziewane wydarzenia, wiry – trudności, łódki – Wasi sojusznicy, porty – najważniejsze momenty projektu itp.
- ~ Podziel uczniów na grupy i poproś, by każda narysowała swoją rzekę i zastanowiła się nad doświadczeniem udziału w projekcie. Każdy zespół wpisuje ważne elementy w odpowiednim miejscu rysunku.
- ~ Omówcie i podsumujcie prace.

Ćwiczenie 2 | Chmura tagów

- ~ Stwórz ankietę, wykorzystując narzędzie umożliwiające tworzenie grupowych chmur tagów w czasie rzeczywistym (np. www.mentimeter.com). Możesz wymyślić 2-3 pytania, np. „Trzy rzeczy, których się nauczyłem”, „Uważam, że ten projekt był...”, „W projekcie czułem się...”.
- ~ Daj uczniom i uczennicom link do ankiety podczas lekcji. Każdy wpisuje swoje odpowiedzi (pojedyncze słowa) na komórce lub komputerze.
- ~ Wyświetl chmurę tagów na ekranie i spytaj uczniów o to, co sądzą na jej temat.

Ćwiczenie 3 | Kręgi wpływu

- ~ Narysuj na tablicy trzy duże koła układające się w koncentryczne kręgi. Wyjaśnij, że symbolizują one pozytywną zmianę, którą przyniósł Wasz projekt¹¹.
- ~ Poproś uczniów i uczennice, by zastanowili się nad tym, jaką zmianę projekt przyniósł każdemu z nich: mogą to być nowe znajomości, nowe doświadczenia, umiejętności, przyjemne wspomnienia. Każdy zapisuje przynajmniej trzy rzeczy na karteczkach, a potem omówi je w parach. Zbierz na forum przykłady uczniów i zapisz te najczęstsze w środku najmniejszego koła.
- ~ Poproś teraz uczniów, by zastanowili się nad tym, w jaki sposób projekt zmienił ich jako grupę. Niech porozmawiają o tym w parach. Zbierz opinie na forum, podsumuj je i wpisz je w drugim kręgu.
- ~ Na koniec poproś, by uczniowie pomyśleli nad tym, co projekt dał innym: szkole, rodzicom, adresatom kartek: czy dał im nową wiedzę? uświadomił coś ważnego? wypromował szkołę w społeczności? Zapiszcie wnioski w największym kręgu.
- ~ Podsumuj ćwiczenie, podkreślając pozytywny wpływ projektu.

11. Jeśli pracujecie zdalnie, skorzystaj z wirtualnej tablicy Jambord, na której uczniowie i uczennice będą mogli samodzielnie pisać i „przyklejać” wirtualne karteczki z odpowiedziami na pytania.

4. MATERIAŁY DODATKOWE

Słownik pojęć

Równość i różnorodność

Akulturacja

Ogół zjawisk zachodzących w wyniku stałego i bezpośredniego kontaktu jednostek i grup z odmienną kulturą, efektem są zmiany w wyjściowym modelu kulturowym jednej lub obu tych grup. J.W. Barry wyróżnił cztery możliwe strategie akulturacji: asymilacja, separacja, integracja, marginalizacja.

Antysemityzm

Termin ten pojawił się pierwszy raz w Niemczech pod koniec XIX wieku i opisywał wrogość wobec Żydów w ujęciu rasowym i pseudonaukowym – w odróżnieniu od wcześniejszego ujęcia religijno-kulturowego (antyjudyzm). W szerszym rozumieniu termin ten opisuje szczególną wrogość wobec osób uznawanych za Żydów i Żydówek, niezależnie od ich rzeczywistego pochodzenia. Współczesny antysemityzm przybiera też formę wypaczania wiedzy o Zagładzie, a nawet zaprzeczania jej.

Asymilacja

Odrzucenie lub brak zainteresowania własną kulturą, czyli kulturą pochodzenia, przy jednoczesnym utożsamianiu się z nową kulturą kraju przyjmującego. W skrajnym przypadku odrębność grupy wraz z jej kulturą zanika całkowicie.

Dyskryminacja

Gorsze, krzywdzące, nierówne traktowanie ze względu na przynależność do określonej grupy, często wyróżnionej na podstawie cechy tożsamościowej, np. płeć, wiek, pochodzenie etniczne, orientacja psychoseksualna, stan zdrowia. Dyskryminacja, będąca działaniem lub zaniechaniem działania, jest najczęściej konsekwencją uprzedzeń wobec danej grupy. Dyskryminacją są m.in. praktyki ograniczające równy dostęp do miejsc,

ról społecznych, statusu, zawodów itd. ze względu na społecznie skonstruowane cechy.

Homofobia

To negatywna postawa wobec osób homoseksualnych. Jest to często lęk bądź niechęć wynikająca z tego, że osoby nieheteronormatywne mogą mieć inne potrzeby niż osoby heteroseksualne. Często zakłada się, że wszystkie osoby wokół nas są heteroseksualne, mówimy wtedy o tzw. heteronormie. Homofobia (podobnie jak bifobia czyli negatywna postawa wobec osób biseksualnych lub transfobia czyli negatywna postawa wobec osób transpłciowych) może prowadzić do dyskryminacji, wykluczenia społecznego i ograniczenia szans rozwoju. Może także prowadzić do aktów przemocy fizycznej i psychicznej. To wpływa również na doświadczanie stresu mniejszościowego, poczucie dobrostanu i zdrowie osób LGBTQ+.

Integracja

Szerzej termin ten opisuje złożony proces, poprzez który jednostki nabywają poczucia identyfikacji ze społecznością i jej wartościami. W kontekście strategii akulturacji integracja oznacza zachowanie i praktykowanie własnej kultury pochodzenia oraz jednoczesne bycie w kontakcie i czerpanie z kultury kraju przyjmującego. Strategia ta jest częsta u dzieci z doświadczeniem migracji, które są dwujęzyczne, funkcjonują sprawnie w obu kulturach. W wymiarze międzygrupowym jest to proces dwustronny – wymiany i wzajemnego uczenia się.

Islamofobia

Słowo „islamofobia” oznacza lęk przed islamem lub odrzucanie go, prowadzące do dyskryminacji, stygmatyzacji i wykluczenia muzułmanów i muzułmanek.

Ksenofobia

Pochodzi od greckiego słowa *xenos*, które oznacza obcego lub nieznanego. Jest to uczucie strachu i niechęć wobec grup uznawanych za obce.

Marginalizacja

Utrata tożsamości kultury własnej przy jednoczesnym nieidentyfikowaniu się z nową kulturą. Szukanie identyfikacji w innych wymiarach niż kulturowe, np. subkultury.

Międzykulturowość

Spotkanie kultur. Międzykulturowość to więcej niż most pomiędzy kulturami – to mieszanina różnych relacji kulturowych, nowa przestrzeń do interakcji między grupami i należącymi do nich osobami.

Migrant/ Migrantka

Osoba, która opuszcza swój kraj pochodzenia, aby zamieszkać w kraju, którego obywatelstwa nie posiada. Słowo „imigrant” używane jest, by podkreślić perspektywę kraju docelowego, „emigrant” natomiast wskazuje na perspektywę kraju pochodzenia. Słowo „migrant” jest bardziej uniwersalne i obejmuje cały proces migracji. Obecnie używa się określenia „osoba z doświadczeniem migracji”, aby to określenie nie definiowało osoby.

Mniejszości

Mniejszości są wynikiem relacji społecznych. To grupy, które traktowane

są inaczej, podlegają stygmatyzacji, dyskryminacji lub odrzuceniu w danym społeczeństwie. Mniejszość oznacza w tym przypadku nie tyle mniej liczną część społeczeństwa, ale grupę o mniejszym, nierównym dostępie do władzy politycznej, społecznej, ekonomicznej, symbolicznej.

Płeć społeczno-kulturowa

Płeć biologiczna jest cechą fizyczną, związaną z różnicami między mężczyznami i kobietami. Płeć społeczno-kulturowa jest natomiast normą socjokulturową i polityczną, określającą, czym jest męskość i kobiecość, szczególnie w odniesieniu do ról społecznych i zachowań (zwyczajów, postaw itd.). Z płcią społeczno-kulturową łączą się koncepcje społecznej dynamiki władzy pomiędzy kategoriami, które wytwarza społeczeństwo (czyli mężczyznami i kobietami) oraz wewnątrz tych kategorii (na przykład pomiędzy tak zwanymi „męskimi mężczyznami” i „zniewieściałymi mężczyznami” albo między kobietami zajmującymi się domem a tymi pracującymi zawodowo).

Pochodzenie etniczne

Jest to poczucie wspólnego dziedzictwa oraz poczucie odrębności w stosunku do innych grup. Może dotyczyć języka, zwyczajów, podobieństw fizycznych lub wspólnego doświadczenia historycznego. Pojęcie to ma ogromne znaczenie społeczne i polityczne. Pochodzenie etniczne wiąże się z dziedzictwem socjokulturowym, co odróżnia je od pojęcia rasy (traktowanej jako zespół cech biologicznych i morfologicznych, związanych z pochodzeniem od wspólnych przodków).

Rasizm

Słowo „rasa” było regularnie używane od XVIII wieku, natomiast rasizm to pojęcie ukute na początku XX wieku, które popularność zyskało w latach 20. i 30. Rasizm oznacza praktyki, przekonania i wypowiedzi, które uprzywilejowują jedną grupę kosztem innych ze względu na ich przynależność do rzekomej „rasy”.

W pseudonaukowym ujęciu rasistowskim przynależność rasowa błędnie wiązana jest z określonym potencjałem intelektualnym i cechami charakteru oraz moralnością. Przypisywanie owych cech jest wykorzystywane jako podstawa dyskryminacji i wykluczenia, które może obejmować m.in. segregację, przemoc fizyczną i słowną, odrzucenie. Francuski socjolog Albert Memmi zaproponował jedną z bardziej znanych definicji rasizmu: „Rasizm jest zgeneralizowanym określeniem i wartościowaniem różnic – zarówno rzeczywistych, jak i wyobrażonych – służącym uzyskaniu przewagi przez mówiącego, a umniejszeniu atakowanego, co ma na celu usprawiedliwienie ataku albo posiadania przywilejów”. Klasyczny rasizm opiera się na przekonaniu, że istnieją rasy ludzi, które są biologicznie różne i nierówne – zarówno pod względem fizycznym, jak i intelektualnym.

Rasizm instytucjonalny

Rasizm instytucjonalny obejmuje wszelkie procesy (procedury, przepisy prawne, praktyki) zachodzące w instytucjach, które bezpośrednio lub pośrednio dyskryminują, wykluczają lub stygmatyzują osoby należące do grup uznawanych za „rasy” (w szerszym ujęciu – także mniejszości etniczne). Rasizm instytucjonalny to także określenie opisujące świadomy opór większości przeciwko zasadom demokratycznym.

Różnorodność kulturowa

Różnorodność kulturowa to podejście, które uznaje i docenia istnienie różnych kultur. W Deklaracji UNESCO o różnorodności kulturowej z 2001 roku po raz pierwszy w historii uznano różnorodność kulturową za wspólne dziedzictwo ludzkości, dodając, że jego ochrona jest imperatywem etycznym, nierozłącznym z szacunkiem dla ludzkiej godności. Część socjologów i socjolożek korzysta z tej koncepcji, by opisywać istnienie różnych kultur w obrębie społeczności lub państwa narodowego.

Seksizm

Pojęcie ukute w USA w latach 60. XX wieku, zainspirowane słowem „rasizm”; obecnie jest powszechnie używane na całym świecie. Konstrukcja tego słowa podkreśla analogię pomiędzy dominacją mężczyzn i dominacją rasową. W obu przypadkach widoczne różnice (kolor skóry lub organy płciowe i inne cechy fizyczne) służą jako uzasadnienie dyskryminacji i podporządkowania. Według Marie-Josèphe Dhavernas i Liliane Kandel seksizm wyróżnia spośród innych systemów dyskryminacji i dominacji to, że dotyczy „ogromnej większości ideologicznych i kulturowych wytworów naszych społeczeństw”. Tworzy on „ambivalentny, podwójny obraz opresjonowanej grupy, który opiera się na dychotomii Madonny-nierządnicy”.

Separacja (gettoizacja)

Zachowanie własnej kultury pochodzenia przy jednoczesnym odrzucaniu bądź minimalizowaniu kontaktów z kulturą osiedlenia.

Społeczność

W ogólnym rozumieniu społeczność to określenie grupy społecznej składającej się z osób mających wspólne cechy: styl życia, kulturę, język, zainteresowanie itp. Osoby te pracują wspólnie i dzielą poczucie przynależności do tej grupy. Przykład: społeczność chińska w dużym mieście, społeczność artystów, wirtualne społeczności w internecie itp.

Społeczność zamierzona

To grupa osób, która decyduje się wspólnie żyć i przestrzegać tych samych zasad. Przykład: społeczność hipisowska, społeczność klasztorna itp.

Tożsamość

W psychologii termin ten definiowany jest jako proces poznawczy i emocjonalny, poprzez który osoba zaczyna rozumieć i postrzegać samą siebie. Z jednej strony w procesie kształtowania tożsamości mamy potrzebę odrębności, odróżniania się od innych (mówimy wówczas

o tożsamości osobistej), z drugiej – potrzebę przynależności, bycia częścią grupy (mówimy wówczas o tożsamości grupowej, społecznej). W przypadku tożsamości społecznej nie dotyczy ona tylko procesu samoidentyfikacji i odniesienia do danej grupy społecznej, ale także procesu kategoryzacji i postrzegania społecznego, co z kolei wiąże się z procesem stereotypizacji, uprzedzeń i dyskryminacji. A zatem pomimo postrzeganej przez innych przynależności do danej grupy, mogą się z tą grupą nie utożsamiać, nie uznawać jej za ważną dla siebie. Jednocześnie niezależnie od osobistych rozstrzygnięć i identyfikacji mogą doświadczać stereotypizacji czy dyskryminacji ze względu na przynależność do tej grupy.

Transpłciowość

O transpłciowości mówimy wtedy, kiedy tożsamość płciowa czyli odczuwanie i doświadczanie płci różni się od płci nadanej osobie przy urodzeniu. W skrócie osoby transpłciowe to te, które identyfikują się z inną płcią, niż ta metrykalna (nadana przez lekarza w chwili narodzin).

Niektóre z osób transpłciowych decydują się dokonać procesu tranzycji tak, aby móc dostosować sposób wyrażania swojej płci do płci odczuwanej. Tranzycji można dokonać na poziomie społecznym, będzie wtedy dotyczyła np. zmiany zaimków czy też imienia, którym się do kogoś zwracasz, jak również może to być zmiana ubioru i/lub manieryzmu. Tranzycja medyczna dotyczy terapii związanej z przyjmowaniem hormonów zmian chirurgicznych w ciele. Można też dokonać tranzycji prawnej (prawne uzgodnienie płci). Płeć odczuwana osoby jest uznawana wtedy na mocy prawa i dochodzi do zmiany danych osobowych w dokumentach. Nie każda osoba transpłciowa decyduje się na tranzycję, bądź wszystkie jej rodzaje (społeczną, medyczną i/lub prawną).

Uchodźca/ uchodźczyni

Pojęcie „uchodźcy” zostało wyraźnie zdefiniowane w prawie międzynarodowym, które zapewnia uchodźcom ochronę. Uchodźcy to osoby przebywające poza swoim krajem pochodzenia z powodu obawy przed prześladowaniem, z powodu konfliktu, przemocy lub innych okoliczności poważnie zakłócających porządek publiczny, które – na skutek powyższego – wymagają „ochrony międzynarodowej”. W programie staramy się używać określenia „osoba z doświadczeniem uchodźstwa”, aby to określenie nie definiowało osoby.

Uprzedzenie

W swoim pierwotnym znaczeniu uprzedzenie to przyjęta z góry opinia używana w celu kategoryzowania, a nierzadko też odrzucenia danej osoby lub grupy. W szerszym znaczeniu słowo to obejmuje też proces krzywdzącej generalizacji w odniesieniu do określonej grupy. Przykładem uprzedzeń jest np. rasizm, antysemityzm, seksizm, czy islamofobia.

Analiza obrazu

Głębia ostrości

Zakres odległości od obiektywu, w której obiekty przedstawione na zdjęciu sprawiają wrażenie ostrych (to znaczy mających wyraźne, nierozmazane kontury). Głębia ostrości powoduje, że jeden z planów na zdjęciu może być ostry lub rozmyty.

Kadr

Krawędzie zdjęcia ograniczające przedstawioną przestrzeń lub pole widzenia. Kadr oddziela od siebie elementy znajdujące się w polu widzenia od tych poza nim.

Kadrowanie

Czynność wykonywana przez osobę fotografującą oraz – na późniejszym etapie – opracowującą zdjęcie. Oznacza „wycinanie” pola widzenia lub odcinanie fragmentów gotowego już zdjęcia. Kadr może być szeroki lub bliski.

Kąt widzenia

Kąt, pod którym patrzący (w tym także osoba fotografująca) widzą obiekty na zdjęciu. Obiekty można fotografować z frontu, z tyłu, z boku oraz pod kątem 3/4. Kąt widzenia może być również metaforą interpretacji fotografii – na to samo zdjęcie możemy patrzeć „pod różnymi kątami widzenia”, czyli zwracając uwagę na wybrane elementy. W języku potocznym pojęcie to oznacza także patrzenie na tę samą sytuację lub rzecz na różne sposoby – inny „kąt widzenia” sprawia, że ten sam problem wygląda inaczej.

Kolorystyka

Zdjęcie może być kolorowe, czarno-białe lub monochromatyczne (jednokolorowe, np. sepia). Kolory na zdjęciu mogą być żywe lub zdesaturowane, czyli pozbawione intensywności.

Kompozycja

Umieszczanie elementów zdjęcia w kadrze w taki sposób, aby ich

układ był zgodny z intencją osoby fotografującej. Kompozycja może być statyczna. (dużo linii poziomych i pionowych, układających się pod kątem prostym, symetria, jednolita kolorystyka) lub dynamiczna (na zdjęciu są linie skośne, zagięte, zdjęcie ma nieoczywiste proporcje, wydaje się być w ruchu). Zob. też LINIE PROWADZĄCE.

Kontekst

Kontekst zdjęcia to informacje na jego temat pochodzące spoza kadru. Kontekstem może być słowny opis zdjęcia, ale również sposób jego prezentacji (np. w galerii sztuki lub na ścianie w domu) lub publikacji (np. w prasie codziennej). Uwzględnienie kontekstu zdjęcia może zmieniać lub poszerzać interpretację obrazu.

Kontrast

Kontrast zdjęcia to różnica pomiędzy zaciemnionymi i oświetlonymi obszarami zdjęcia (lub jego części).

Linie prowadzące

Widoczne na zdjęciu linie, tworzące kompozycję zdjęcia.

Linie zbiegu

Linie widoczne na zdjęciu, używane do przedstawienia perspektywy. Spotykają się w punkcie zbiegu, np. linie wyznaczone przez ściany budynku wydają się zbiegać u szczytu, gdy budynek fotografowany jest z dołu.

Mocny punkt

Miejsce w kadrze znajdujące się mniej więcej w 1/3 szerokości zdjęcia i w 1/3 jego długości. Jest to punkt zdjęcia, który najbardziej przyciąga wzrok odbiorcy. Zob. ZŁOTY PODZIAŁ.

Negatyw

Wywołana w procesie chemicznym klisza, na której znajduje się 12, 24 lub 36 klatek. Na negatywie kolory są

odwrócone – to, co w rzeczywistości jest jasne, na negatywie jest ciemne i odwrotnie. Odpowiednie naświetlanie i powiększanie klatek negatywu pozwala wykonać POZYTYWY, czyli gotowe fotografie.

Niedoświetlenie zdjęcia

Zdjęcie jest niedoświetlone, jeśli na skutek ustawień aparatu (czasu i przesłony) przez obiektyw wpadło zbyt mało światła, aby na matrycy mogły zapisać się szczegóły znajdujące się w najciemniejszych częściach zdjęcia. Zdjęcia takie mają małą głębię i ciemne lub niekontrastowe kolory.

Niski kąt

Punkt widzenia, przy którym osoba fotografująca ogląda obiekt z dołu.

Nośnik

Forma, w której możliwe jest oglądanie zdjęcia. Nośnikiem może być np. monitor komputera lub papier, na którym wydrukowane jest zdjęcie.

Osoba fotografująca

Patrząc na zdjęcie, widzimy to, co zdecydowała się umieścić w kadrze osoba fotografująca. Jej narodowość, zawód, wiek, umiejętności, intencje, przekonania czy płeć mogą być istotne w interpretacji fotografii. Warto pamiętać, że oglądając zdjęcie, oglądamy punkt widzenia konkretnej osoby na określoną sytuację. Każda osoba fotografująca prawdopodobnie sfotografowałaby tę samą sytuację w inny sposób. Oznacza to, że fotografia ma charakter subiektywny i osobisty.

Pełny kadr

Zdjęcie, które zajmuje całą stronę od krawędzi do krawędzi (bez ramek) lub które nie było kadrowane, czyli nie zostało ucięte ani po bokach, ani od góry lub dołu.

Perspektywa

Perspektywa to wrażenie głębi wywołane przez linie zbiegu. Mimo że zdjęcie jest płaskie, perspektywa widoczna na zdjęciu odpowiada trójwymiarowemu widzeniu ludzkiego oka.

Pierwszy plan

Fragment POLA WIDZENIA znajdujący się między patrzącym a elementem najbliższym obiektywu aparatu.

Pole widzenia

Fragment przestrzeni „widziany” przez aparat lub widoczny na zdjęciu, ograniczony przez kadr.

Poza kadrem

Niewidoczna przestrzeń, przylegająca do pola widzenia aparatu, którą patrzący mogą sobie wyobrazić.

Pozytyw

Odbitka fotograficzna wykonana dzięki naświetlaniu wybranej klatki negatywu. Pozytyw odpowiada kolorom i natężeniu światła widzianym w rzeczywistości (to, co w rzeczywistości było jasne, na pozytywie także jest jasne).

Przedmiot

Słowo „fotografia” oznacza nie tylko sposób tworzenia reprezentacji rzeczywistości, ale także przedmiot – fotografią jest również materialne zdjęcie mające swój format (rozmiar), wywołane lub wydrukowane na papierze, czasami eksponowane w ramkach. Niektóre fotografie nosimy przy sobie, czasem mają na odwrocie odręczne podpisy, a nierzadko zagięcia lub zniszczenia, z których można wnioskować o historii i roli fotografii.

Prześwietlenie zdjęcia

Zdjęcie jest prześwietlone, gdy na skutek ustawień aparatu (czasu i przesłony) przez obiektyw wpadło zbyt dużo światła. W efekcie fragmenty zdjęcia są zupełnie białe lub tak jasne, że nie widać ich detali.

Punkt centralny

Miejsce, w którym spotykają się linie prowadzące zdjęcia. Linie te mogą być wyznaczone przez krawędzie.

Punkt ostrości

Fragment fotografowanego obiektu, który jest wyostrojony dzięki odpowiedniemu ustawieniu ostrości aparatu.

Punkt zbiegu

Miejsce, w którym zbiegają się główne linie widoczne na zdjęciu. Przykładowo linie wyznaczone przez drogę mają punkt zbiegu na linii horyzontu. W jednym zdjęciu może istnieć do trzech punktów zbiegu. Zob. też LINIE ZBIEGU.

Szeroki kąt

Obiektyw szerokokątny ma niewielką głębię ostrości. Najczęściej wykorzystywany jest do zdjęć panoramicznych, ponieważ umożliwia szerokie kadrowanie. Zdjęcia zrobione przy użyciu obiektywu szerokokątnego zazwyczaj sprawiają wrażenie, jakby ich plany były mocno oddalone.

Szumy

Losowe pojawienie się zakłóceń na zdjęciach cyfrowych. Jest najbardziej widoczne w ciemniejszych obszarach fotografii, gdzie stosunek sygnału do szumów jest niski. Szum może się także pojawiać na jednolitych obszarach, takich jak błękitne niebo.

Światło

Fotografia oznacza w dosłownym tłumaczeniu „rysowanie światłem”. Zdjęcia powstają bowiem dzięki światłu wpadającemu przez obiektyw. Światło widoczne na zdjęciach może być zimne (dominująca na zdjęciu kolorystyka jest wtedy niebieska), lub ciepłe (kolorystyka żółta lub pomarańczowa). Wiele zależy od źródła światła (naturalne lub sztuczne) oraz od tzw. balansu bieli, który ustawić można w aparacie.

Światło kontrowe

Szczególne oświetlenie polegające na tym, że silne źródło światła skierowane

jest w obiektywie aparatu. W efekcie obiekt znajdujący się pomiędzy źródłem światła a obiektywem aparatu widoczny jest wyłącznie jako czarny kontur. Są to warunki trudne, ale ujęcia wykonane w tym oświetleniu bywają bardzo ciekawe.

Tekstura

Cecha powierzchni zdjęcia związana z materiałem, który jest nośnikiem fotografii. Tekstura może być również widoczna na zdjęciu na sfotografowanych i odpowiednio oświetlonych przedmiotach (np. widoczna tekstura tkaniny lub drewna).

Tło

Elementy zdjęcia, które odbieramy jako znajdujące się w większej odległości od fotografa. W zależności od tzw. głębi ostrości tło może być nieostre (rozmyte) lub jego detale mogą być wyraźnie widoczne.

Ziarno

W fotografii analogowej, czyli wykonywanej na negatywach, ziarno powstaje, kiedy widoczne stają się kryształy srebra, z których składa się zdjęcie. Klisza o dużej czułości jest naturalnie bardziej ziarnista niż mniej czuła. Im bardziej powiększany jest negatyw, tym wyraźniej widać ziarno na fotografii.

Złoty podział

Umieszczanie elementów zdjęcia w kadrze w taki sposób, aby ich układ był zgodny z intencją osoby fotografującej. Kompozycja może być statyczna (dużo linii poziomych i pionowych, układających się pod kątem prostym, symetria, jednolita kolorystyka) lub dynamiczna (na zdjęciu są linie skośne, zagięte, zdjęcie ma nieoczywiste proporcje, wydaje się być w ruchu). Zob. też LINIE PROWADZĄCE.

Zoom

ZOOM Modyfikacja optyczna lub cyfrowa, która sprawia, że przedmiot zdjęcia wydaje się bliżej (zoom in) dalej (zoom out) od obiektywu.

Bibliografia

Literatura dla dzieci i młodzieży

Klasy społeczne istnieją, Planet Equipo (wiek: 7+)

O tyranii. Dwadzieścia lekcji, jak stawiać opór (wydanie graficzne), Nora Krug, Timothy Snyder (wiek 12+)

Mali bohaterowie. Dzieci, które zmieniły świat, Artur Maciak (wiek: 6+)

Świat pełen nadziei, Onjali Q. Raf (wiek: 6+)

I ty możesz zmienić świat, Karolina Grabarczyk, Nika Jaworowska – Duchlińska (wiek 6+)

MASZ MOC! Poradnik zmieniania świata, Caroline Paul (wiek: 10-12)

Oni są super. 40 historii o ludziach, którzy znaleźli pomysł na siebie, Yvette Żółtowska – Darska (wiek: 11+)

Wojna, która zmieniła rondo, Andrij Lesiw, Romana Romaszyn (wiek: 7+, dostępna też w j.ukraińskim)

Wojny, Boguś Janiszewski, Max Skorwider (wiek: 9+)

Mury, Boguś Janiszewski, Max Skorwider (wiek: 9+)

Rewolucje, Boguś Janiszewski, Max Skorwider (wiek: 9+)

Free lunch. Darmowy obiad, Rex Ogle (wiek: 9-12)

Od stóp do głów. Ilustrowany elementarz ciała, Katharina von der Gathen (wiek: 8+)

Dyskryminacja. Powiedz stop!, Emma Strack (wiek: 12+)

Równość płci

Równość i Simone de Beauvoir, Duane Armitage (wiek 3-5)

Tata Tosi jest feministką Leet Rhonda, Walker Megan (wiek: 5+)

Kobiety i mężczyźni, Planet Equipo (wiek: 7+)

Teraz mówi Tosia, czyli o równości płci, Boguś Janiszewski (wiek: 7-10), dostępna online za darmo: www.bit.ly/terazmowitosa

Genialne dziewczyny, Vichii de Marchii, Roberta Fulci (wiek: 7+)

Sufrażystki i Sufrażetki. Walka o równość, David Roberts (wiek: 7+)

Księżniczki buntowniczk. Historie o odwadze, przyjaźni i innych wartościach, Natasha Farrant (wiek: 9+)

O gender i innych potworach, Magdalena Środa (wiek: 9+)

Walka kobiet – 150 lat wolności, równości i siostrzeństwa, Jenny Jordahl, Marta Breen (wiek: 10+)

Paszty do boju!, Clémentine Beauvais (wiek: 11+)

Dziewczyny do boju! Poradnik młodej aktywistki, KaeLyn Rich (wiek: 13+)

Kopciuszek i szklany sufit, Laura Lane, Ellen Haun (wiek: 16+)

Buntowniczk. Niezwykłe Polki, które robiły, co chciały,

Andrzej Fedorowicz (wiek: 16+)

O różnorodności

Kropka i kreska, Veronique Cauchy (wiek: 2,5 +)

Ciała są super Tyler Feder, (wiek: 3+)

Kim jest ślimak Sam, Maria M. Pawłowska, Jakub Szamałek (wiek: 4+)

Z Tango jest nas troje, Peter Parnell (wiek: 4+)

Być jak Bernard, Simon Philip (wiek: 4-6)

Różni, ale tacy sami. Książka o tolerancji, Pernilla Stafelt (wiek: 5+)

Mam na imię Jazz, Jessica Herthel, Jazz Jennings (wiek: 6+)

Jedno oko na Maroko, Tomasz Kwaśniewski, Anna Bedyńska (wiek: 7+)

Mała książka o rasizmie, Mamadou Diouf, Dorota Rewerenda Młynarczyk (wiek: 7-10)

Rasizm i nietolerancja. Nie!, Florence Dutheil (wiek: 7-10)

Kolorowy szalik, Barbara Kosmowska (wiek: 8+)

Bożo, czyli jak wygląda Bóg, Karolina Oponowicz (wiek: 8+)

Wszystkie kolory świata, Wydawnictwo Agora (wiek: 9-12)

Pies w kształcie królika, Daniel Andras (wiek: 10+)

Janek (nie Janka), Erica Silverman (wiek: 11+)

Zielone martensy, Joanna Jagiełło (wiek: 11+)

Szary, Monika Błądek (wiek: 10-14)

Tippi i ja, Sarah Crossan (wiek: 12+)

Zabić drozda, Harper Lee (komiks, wiek: 13+)

Fanfik, Natalia Osińska (wiek: 14+)

Slash, Natalia Osińska (kontynuacja Fanfika, wiek: 14+)

Czarny jak ja, John Howard Griffin (wiek: 16+)

Felix Ever After. Na zawsze Felix, Callender Kacen (wiek: 16+)

Książki poruszające temat niepełnosprawności

Masz prawo, Borbála Pócz, Dóra Csányi, Tibor Kárpáti (wiek: 7+)

Czarna książka kolorów, Menena Cottin, Rosana Faría (wiek: 7-10 lat)

Powiedz to w mig, Rasa Jančiauskaitė (wiek: 8+)

Cudowny chłopak, Raquel J. Palacio (wiek: 8+)

Bystrzak, Marie-Aude Murail (wiek: 14+)

Malko i tata, Gusti (wiek: 15+)

Zdrowie psychiczne

Włosy mamy, Dahle Gro, Nyhus Svein (wiek: 3-5 lat)

Razem, Michelle Visilin (wiek: 6+)

Linka w mysim mieście, Katarzyna Ryrych, Marianna Sztyma (wiek: 6+)

Szalik ciotki Melancholii, Ewa Zawisza-Wilk, Paweł Wąsowicz (wiek: 6+)

Emocje. Wszystko, co czujesz, Brad Peterson, Betsy Petersen (wiek: 6-8)

Kałużysko, Anna Augustyniak, Kasia Augustyniak (wiek: 6-12)

Martw się mniej. Jak odnaleźć siłę, spokój i oswoić lęk, Rachel Brian (wiek: 6-12)

Emocje. To, o czym dorośli Ci nie mówią, Boguś Janiszewski, Max Skorwider (wiek: 10+)

I masz to pod kontrolą! Poradnik o zdrowiu psychicznym, Anna Williamson (wiek: 10-16)

Kwiecień plecień, Mette Vedso (wiek: 12+)

Orkan. Depresja, Ewa Nowak (wiek: 15+)

Rytm życia, Antoni Kępiński (wiek: 16+)

Lola, Aleksandra Białczak (wiek: 16+)

Ukryte w ciszy, Karolina Klimkiewicz (wiek: 16+)

Zmiany klimatu

Bułeczka ratuje świat, Sara Ohlsson, Lisen Adbage (wiek: 5+)

Śmieci - Jak uniknąć śmieciowej katastrofy?, Gerda Raidt (wiek: 6+)

OCIEPLENIE KLIMATU. *Na czym polegają zmiany klimatyczne na Ziemi?*, Kristina Scharmacher-Schreiber, Stephanie Marian (wiek: 8+)

Klimat. To, o czym dorośli Ci nie mówią, Boguś Janiszewski, Max Skorwider (wiek: 10+)

Palmy na biegunie północnym. Wielka opowieść o zmianie klimatu, Marc ter Horst (wiek: 10-14)

Jak zmienić wszystko. Młodzi ludzie na ratunek planecie, Naomi Klein, Rebecca Stefoff (wiek: 12+)

Jak uratować świat, Areta Szpura (wiek: 14+)

Zmiany klimatu, Mark Maslin (wiek: 16+)

Szóste wymieranie. Historia nienaturalna, Elizabeth Kolbert (wiek: 16+)

Miasto szczęśliwe. Jak zmienić nasze życie, zmieniając nasze miasta, Charles Montgomery (wiek: 16+)

Przyszłość zależy od nas, Christiana Figueres, Tom Rivett-Carnac (wiek: 16+)

Klimatyczne ABC (16+), dostępne online za darmo: https://bit.ly/klimatyczne_abc

Migracje i uchodźstwo

Pudle i frytki, Pija Lindenbaum (wiek: 5+)

Kiedy trzeba uciekać, Pimm van Hest (wiek: 5+, dostępna także w j. ukraińskim)

Kot, który zgubił dom, Ewa Nowak, Adam Pękalski (wiek: 5+)

Podróż, Francesca Sanna (wiek: 5+)

Wędrownie ptaki, Michael Roher (wiek: 5+)

Matylda wyjeżdża, Justyna Zbroja (wiek: 6-8)

Wędrownka Nabu, Jarosław Mikołajewski, Joanna Rusinek (wiek: 6-8)

Teraz tu jest nasz dom, Barbara Gawryluk, Maciej Szymanowicz (7+, dostępna także w j. ukraińskim)

Hebanowe serce, Renata Piątkowska, Maciej Szymanowicz (wiek: 7+)

Chłopiec z Lampedusy, Rafał Witek, Joanna Rusinek (wiek: 7+)

Kot Karima i obrazki, Liliana Bardijewska, Anna Sędziwy (wiek: 7+)

Moje przymusowe wakacje, Katerina Jehoruszkina (wiek: 7+)

Kiedy tata zamienił się w krzak, Joke van Leeuwen (wiek: 8+)

Wojna w Kuropatkach, Katarzyna Ryrych (wiek: 9+)

Moje Bullerbyn, Barbara Gawryluk (wiek: 7-10)

Chłopiec z ostatniej ławki, Onjali Q. Rauf (wiek: 10-12 lat)

Chłopiec znikąd, Katherine Marsh (wiek: 12+)

Moje cudowne dzieciństwo w Aleppo, Grzegorz Gortat, Marianna Sztyma (wiek: 12+)

Wróbelek z kości, Zana Fraillon (wiek: 12+)

Kasieńka, Sarah Crossan (wiek: 13+)

Filmy dla młodzieży i nie tylko

Życie na naszej planecie, 2020, David Attenborough

Cudowny chłopak, 2017, S. Chbosky

Ratunku! Mamy geja w klasie, 2010, D. van Hoogdalem

#DontCallMeMurzyn – rozmowa czarnoskórych Polek o ich doświadczaniu rasizmu:

część I: www.bit.ly/dontcallmemurzyn1

część II: www.bit.ly/dontcallmemurzyn2

kanal *Opowiedz się na Youtube* (wypowiedzi osób należących do mniejszości): www.bit.ly/opowiedzsie

Niepokonana – Helsińska Fundacja Praw Człowieka, spot poruszający problem seksizmu i hejtu w sieci: www.bit.ly/niepokonanaHFPC

Webibliografia

Towarzystwo Edukacji Antydyskryminacyjnej - publikacje www.tea.org.pl/biblioteka/

Fundacja na rzecz Różnorodności Społecznej - biblioteka www.ffrs.org.pl/biblioteka/

Amnesty International Polska - monitorowanie przestrzegania praw człowieka w Polsce i na świecie, przydatny słownik z pojęciami www.amnesty.org.pl/co-robimy/

Od A do Z od LGBTQ+ - edukacyjna zarówno dla młodzieży jak i kadry edukatorskiej, dostęp online za darmo: www.bit.ly/odAdoZoLGBT

Fundacja Szkoła z Klasą jest organizacją pozarządową zajmującą się edukacją. Powstała w 2015 roku, bazując na doświadczeniach programu Szkoła z Klasą – jednej z największych i najbardziej rozpoznawalnych ogólnopolskich akcji społecznych, działającej od 2002 roku.

Wierzymy, że przyszłość świata zależy od mądrej edukacji. Dlatego wspieramy szkoły w zmianie, pomagając im stać się innowacyjnymi, otwartymi środowiskami, zaangażowanymi w rozwiązywanie problemów społecznych, takimi gdzie panują relacje oparte na wzajemnym szacunku i zaufaniu.

Nasze programy pomagają młodym ludziom stać się świadomymi i aktywnymi obywatelami i obywatelkami, rozwijają w nich poczucie sprawczości, odpowiedzialności za siebie i innych. Wzmacniamy pracę zespołową, współpracę, krytyczne myślenie i umiejętność rozwiązywania problemów. Bo jaka edukacja, taki świat.

Co roku proponujemy nauczycielom i nauczycielkom, dyrektorom i dyrektorkom oraz uczniom i uczennicom nowe programy edukacyjne, szkolenia i materiały. Mamy nadzieję, że podobnie jak inne nasze propozycje, ta publikacja spotka się z ciepłym przyjęciem. Zapraszamy do lektury!

PUBLIKACJA DLA NAUCZYCIELI I NAUCZYCIELEK

PROGRAM SOLIDARNOŚĆ. PODAJ DALEJ!
edycja wiosenna 2024

**Fundacja
Szkoła z Klasą**